

CR XXII, 659

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ȘI FOLKLOR

OVID DENSUSIANU

VIEAȚA PĂSTOREASCĂ

în

Poesia noastră populară

II

BUCUREȘTI

— 13 —
Editura „CASEI ȘCOALELOR”

MCMXXIII

VIEAȚA PĂSTOREASCĂ
IN
POESIA NOASTRĂ POPULARĂ

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ȘI FOLKLOR

OVID DENSUSIANU

VIEAȚA PĂSTOREASCĂ

în

Poesia noastră populară

II

BUCUREȘTI

—
Editura „CASEI ȘCOALELOR“

MCMXXIII

CIOBĂNIA ȘI HAIDUCIA

CIOBANIA ȘI HAIDUCIA

Doinele ciobănești spuneam în altă parte ¹ că se întilnesc cu cele haiducești, în sensul că redau adeseori aceleași motive, cu schimbări mai mici ori mai mari arătînd instabilitatea temelor populare, ușurința cu care ele sînt trecute dintr'un gen într'altul, nuanțările deosebite pe care le primesc, după împrejurări. Rămîne să punem mai bine în evidență și acest aspect al folklorului nostru, după observațiunile pe care le-am făcut mai înainte numai în treacăt.

Lăsînd la o parte asemănări mai puțin însemnate ², ne vom opri la acelea care sînt cu deosebire caracteristice pentru analogiile pe care le găsim între poezia păstorească și cea haiducească.

Apropierea primăverii e pentru haiduc, întocmai ca pentru cioban, sărbătoarea așteptată cu toată puterea do-
rului — de aceea el cîntă în așteptarea ei :

1. Vol. I, 10, 45, 49.

2. De pildă, cînd haiducul spune, ca și ciobanul (cf. vol. I, 7),
cît îi este de urîtă cătănia :

Decît la Neamțul cătană
Mai bine 'n codru cu pană,

I. Pop Reteganul, *Trandafiri și
vioarele*, 93 ; cf. Iarnik-Birseanu, *Doine
și strigături*, 306.

Mult mi-e dor și mult mi-e sete
 Să văd frunza 'n codrul verde,
 Să mă las iar pe cea vale
 C'o păreche de pistoale ¹.

Foicică solzi de pește,
 Hai, codruțule. 'nfrunzește,
 Că de tine trag nădejde...
 Frunză verde mărăcine,
 Infrunzește, codre, bine,
 Că ca mine intru'n tine
 Cu doisprece după mine,
 Imbrăcați și 'narmați bine
 Cum șade codrului bine ².

Verde, verde ș'un susai,
 De-ar veni luna lui mai
 Să dea frunza pe plai.
 Să pun șeile pe cai --
 Ș'oi să plec în jos pe plai,
 În curmezișul plaiului,
 La masa haiducului ³.

De-ar veni luna lui mai,
 Să văd codrul ca un rai ⁴.

Cînd primăvara a sosit, el nu mai are astîmpăr și se
 gîndește numai la codru, așa de drag lui :

Foaie verde de susai,
 Toată iarna așteptai

-
1. *Șezătoarea*, XII, 77; cf. T. Pamfile, *Cîntece de țară*, 265.
 2. C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel*, 53-54; cf. Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 379, 844.
 3. A. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete*, 57; cf. T. Pamfile, *Cîntece de țară*, 265.
 4. *Revista Muscelul*, 1 (1907-1908), 216.

Să vie luna lui mai,
Să mă plimb din plai în plai ¹.

Foicică solz de pește,
Vin', mîndro, de mă gătește,
Că primăvara sosește,
Zăpada se pietricește,
Colțul ierbeii se ivește,
Murgu'n grajd înnebunește,
Armele'n cui ruginaeste.... ²

Mai mult ne aduce însă aminte de doinele ciobănești
cînd ne oprim la cîte un cîntec în care haiducul își arată
astfel bucuria de a vedea codrul iarăși înverzit:

Primăvară, mama noastră,
Sufală bruma din fereastră
Și zăpada de pe coastă
Și ne face iară cale
Să putem străbate 'n vale ³.

-
1. C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel*, 50.
 2. Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 384; cf. 392 și T. Pamfile, *Cîntece de țară*, 268.

În alte doine în locul primăverii e cîntată vara:

Foaie verde mărăcine,
Cînd îmi văd vara cî-mi vine,
Saltă inimioara 'n mine,
Mult mi-e drag și-mi pare bine.
I-auzi, neică, pupăza,
Ieși afară, nu mai sta,
Ia-ți calul și foarfeca
Și-mi croaște-o ipingea
Să semene cu frunza,
Cu frunza
Și cu iarba,
Să intru 'n codru cu ea.

Revista *Ion Creangă*, IX, 246; cf.
Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 385.

3. *Familia*, XXIII, 426.

Primăvară, mama noastră,
 Suflă bruma pe fereastră
 Și zăpada de pe coastă...
 Foaie verde de-un susai,
 De-ar veni luna lui mai.
 Să-mi auz cerul tunînd,
 Jos la baltă fulgerînd
 Ierbuța 'n șesuri dînd,
 Căii 'n cîmpuri nechezînd
 Și voinici pe plai suînd ¹.

Regăsim aici versul tipic ² care am văzut că exprimă așa de bine cultul pe care îl are păstorul pentru primăvară, pentru zilele binecuvîntate care-i îngăduie să revadă locurile așa de scumpe lui.

Alături de această identitate folklorică e natural să înținem și altele, pentru că ele formează o serie în care un element aduce altelē, cu o înlănțuire firească. Astfel, și în cîntecele haiducești e des amintit cucul, ca pasărea care vestește sfîrșitul iernei:

Frunză verde de năut,
 Cîntă cucul să mă duc ³.

Foaie verde bob năut.
 Bob năut și foi de nuc.
 Ș'asa-mi cînt' un pui de cuc
 Să-mi pun șaua să mă duc ⁴.

1. *Șerătoarea*, XII. 77; cf. T. Pamfile, *Cîntece de țară*, 265.

2. Uneori, epitetul dat primăverii e schimbat, cum se vede din această variantă:

Foaie verde sămurastră,
 Primăvară, sora noastră.
 Ia zăpada de pe coastă,
 Să-mi iasă boieri din casă.

Revista *Ion Creangă*, VII, 122.

3. C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel*, 47.

4. Gr. Tocilescu, *Mat folklor.*, 372.

Auzi, maică, cucul cîntă,
 Ieși afară și-l ascultă
 De vezi, maică, de ce cîntă ;
 De-o cînta de haiducie,
 Intră 'n casă și-mi spune mie.¹

Foaie verde iasomie,
 Cîntă, cuce, numai mie,
 Că mă duc in haiducie².

Un haiduc spune că aziind cucul cîntînd l-a înduioșat așa de mult că a uitat de toate, mulțumit că iar se va putea pierde prin codri :

De trei zile sui pe plai,
 Nu băui nici nu mîncai,
 Numai la cuc ascultai³.

După bucuria petrecerei prin desișul pădurilor vine jalea că trebuie să-l părăsească și pentru haiduc aceasta fuseamă mai mult decît pentru ciobau — toamna, cînd codrul își rărește frunza, el uu mai poate fi un adăpost pentru cel plecat să haiducească, așa că în sufletul acestuia întristarea că trebuie să lase codrul se împletește cu grija de a-și asigura vieța, de a uu fi descoperit de cei care-l urmăresc :

Frunza 'n codru s'a rărit
 Poteri grele s'au pornit —
 Haideți, iarna, la stăpîni,
 Să cărăm mereu la fin...
 Pin' ce-o da frunza de fag

1. *Grăul nostru*, I, 129.

2. *Floarea darurilor*, II, 568.

3. *Muscelul*, I (1907-1908), 216.

Intr'o dolnă (T. Pamfile, *Cîntece de țară*, 235) se zice: «Cucule haiducule», de unde se vede iarăși cum e privită pasărea aceasta de către haiduci.

Ș'o cînta cucul cu drag :
 Afuncia iar ne-om porni,
 Sus la codru ne-om sui. ¹

Ori că-și pierde urma prin' alte părți, ori că izbuteste
 să se întoarcă acasă și să se ascundă acolo, haiducul pe-
 trece iarna, ca și ciobanul, tot cu gîndul la zilele frumoase
 care trebuie să se întoarcă iară :

Frunza 'n codru cît se ține
 Toți voinicii trăesc bine,
 Codrul dacă frunza lasă
 Toți voinicii merg pe-acasă
 Și la para focului
 Ard de dorul codrului.
 Frunză verde de susai,
 De-ar veni luna lui mai... ²

1. *Familia*, XXIII, 416.

O doină plînge soarta «voinicilor» care au fost prinși și duși
 la temniță :

Foică sălcioară,
 Îngâlbeni codrul pe poale,
 Voinicii se streină.
 Cît mi-ești, codre, de frumos,
 Iarna-mi putrezești pe jos.
 Tu mi-ai umplut văile,
 Și voinicii temnițele.

Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 851.

2. *Familia*, XXIII, 439 ; cîntecul e foarte răspîdit și apare cu
 unele variante ; cf. Iarnik-Birseanu, *Doine și strigături*, 289 ; *Sexă-
 toarea*, XII, 77 ; *Gazeta Transilvaniei*. 1898, 2 sept. ; T. Pamfile,
Cîntece de țară, 265 ; *Grăul din Țara Hațegului*, 301.

Deosebită întru cîtva e doina aceasta (*Grăul din Țara Hațe-
 gului*, 213-214), unde contrastul între primăvară și toamnă e și mai
 clar exprimat :

Mult mi-e drag primăvara
 Cînd mfrunde pădurea,
 Că cîntă cucul în ea.
 Și mi-e mai urîtă toamna
 Cînd cade frunza din ea,
 Că cînd codrul frunza lasă
 Toți voinicii vin acasă,
 La copii și la nevastă.

Ca să se vadă și mai bine asemănarea cu cîntecele păstorești lăsăm să urmeze aceste versuri în care se spune că haiducii părăsesc codrul odată cu Vineria-mare, cînd și ciobanii se coboară de obicei dela munte :

Foaie verde salbă moale,
 Mi-a venit Vineria-mare,
 Cade frunza mototoale,
 Scoboară haiduci de vale,
 De vale,
 La Lunca-mare,
 Ca să 'mpărțească parale...¹

Deci un semnificativ paralelism între doinele păstorești și cele de haiducie. Explicarea lui e ușor de dat : avem de a face cu derivări de motive, cu transpuneri dintr'un gen de poezie populară în altul, cu adaptări folclorice așa cum le întîlnim și alteori. Ce aparține la origine poeziei păstorești a fost derivat spre cea haiducească, și această derivare putea să se întîmple cu atît mai ușor cu cît vieța de haiduc se aseamnă întru cîtva cu cea a ciobanului : odată cu venirea primăverii pornia și haiducul departe, prin locuri sălbatice, prin cîdri, pe care, la sosirea toamnei, trebuia să-i părăsească. Era firesc astfel ca haiducul să se regăsească oarecum, cu vieța, cu sufletul lui, în ce auzia cîntat de ciobani, să-și însușească chiar doinele lor. Acest împrumut de poezie reiese limpede din comparațiile pe care le-am făcut, fie că ele arată identitatea între unele cîntece haiducești și ciobanești, fie că pun în lumină cum cele dintii se razimă pe cele din urmă, mai vechi în literatura noastră populară și trădînd o inspirație mai vie, mai puternică. Cînd punem, într'adevăr, alături doinele haiducești și cele păstorești vedem bine că cele dintii, chiar cînd au o notă expre-

1. Revista *Ion Creangă*. IX, 244 ; cf. Gr. Tocilescu, *Mat. fîlclor.*, 377 ; *Fîntîna Blandusiei*, 1889, 29 oct. ; *Floarea darurilor*, II, 571.

sivă, cînd cuprînd mult lirism în felul lor, sînt inferioare celorlalte, apar ca o imitație a lor¹.

Dacă procesul folkloric în chestiune poate să pară destul de limpezit pîru ceea ce am spus pîuă aici, el are totuși o latură pe care nu trebuie să o pierdem din vedere, pentru că ne duce la un șir de constatări în strînsă legătură cu cele pe care le-am făcut pînă acum și ele ne vor ajuta să-l înțelegem mai bine, în raporturile lui cu fapte reale avînd importanța lor, ca și acelea la care ne-am referit mai înainte.

Despre ciobani s'a spus totdeauna că au legături cu aceia care trăesc prin locuri tînuite și se dau la prădăciuni. De multe ori ei au fost chiar confundați cu aceștia, așa că numele de «cioban» nu a fost deosebit de acela de «rău-făcător», de «hoț». Din ce găsim în nenumărate texte s'ar putea scrie o întregă monografie în această privință, dar pentru ceea ce ne interesează aici va fi de ajuns să amintim cîteva mărturii care arată acest fel de a privi pe aceia care totuși au fost poetisați, și pe bună dreptate, atît în literatura populară, cît și în cea cultă.

1. Prin aceasta nu voesc să spun că cea mai mare parte din cîntecele haiducești sînt izvorîte din cele ciobănești — folklorul haiducesc știm că cuprinde multe elemente originale, deosebite de ale celui păstoresc. Și chiar cîntecele de haiducie care presînt analogii cu cele păstorești nu sîntem autorisați să le credem totdeauna derivate din acestea: identitatea relativă de împrejurări în care a trăit haiducul și ciobanul a putut uneori să aihă același răsunset în poezia populară. Ceea ce voesc să reiasă din alăturările pe care le-am făcut e că haiducii găsind la noi poezie populară cu caracter păstoresc potrivit-se pînă la un punct cu vieața lor și-au însușit-o de multe ori, cum alte ori ne putem închipui că au apropiat de ea chiar ce era inspirație a lor, încît astăzi nu putem recunoaște totdeauna ce este împrumut și ce este autentic. Cu alte cuvinte, trebuie să admitem că poezia noastră haiducească cuprinde relativ multe elemente din folklorul păstoresc, derivat spre ea ori fusionat cu ce-i este propriu,

La scriitorii vechi păstorii sînt amintiți adeseori spunîndu-se despre ei că an obiceiul de a fura. Aristotele¹ vorbește de cei care duc în același timp vieța de ciobani și de hoți (βίον... νομαδικὸν ἅμα καὶ ληστρακόν). Descriind pe Arabi, Strabo² spune că printre ei se găsesc mulți care fiind păstori se dedau la prădăciuni. Tit Liviu³ pomenește de ciobanii din Tarent care jefuiau pe vecinii lor, iar Juvenal într'un pasaj dela sfîrșitul satirei a VIII-a vorbește în reticență de păstori scoțiți ca hoți⁴. Cum altădată nu se făcea nici o deosebire între păstori și hoți arată și un pasaj din *Codex Theodosianus* unde se spune că împărații Honorin și Teodosin poruncise să nu dea nimeni păstorilor să crească copii, pentru că altfel aceștia vor fi socotiți ca din neam de hoți. Tot din *Codex Theodosianus*⁵ aflăm că era interzis ciobanilor din Campania să nălească, pentru ca în cas cînd se făptuia vre-un furt să nu poată fugi repede⁶. La cronicarii bizantini se vorbește deseori de ciobani dedîndu-se la prădăciuni, și astfel sînt de obicei prezentați Vlahii (Arominii). Felul acesta de a înfățișa pe ciobani își are în parte explicația în prejudecări, în sentimentele dîșmănoase care li s'au arătat de alții, de cei care duceau altă vieță decît ei—în special plîngarii—

1. *Polit.* I, 3.
2. *Geogr.*, XVI, 26.
3. *Hist.*, XXXIX, 29.
4. Majorum primus, quisquis fuit ille, tuorum
Aut pastor fuit aut... illud quod dicere nolo.
5. IX, tit. 31: «Nemo curialium, plebeiorum possessorumve filios suos nutriendos pastoribus tradat.... Si vero.... quisquam nutriendos pastoribus dederit, societatem latronum videbitur confiteri».
6. IX, tit. 30, lex 2: «Ut omnes latronum conatus debilitati conquiescant, pastoribus rei nostræ, id est lanigerarum ovium pecudumque custodibus... habendi equini pecoris licentiam denegamus»; cf. lex 5.

și îi priveau cu dispreț, ori căutau să se răzbune împotriva lor, cel puțin în vorbă, dându-le epitete înjositoare.

Această pornire împotriva ciobanilor am văzut că este deseori exprimată în cîntecele populare și ca un răsunset indirect al ei, cînd despre cei dela oi se spunea că sînt hoți, putem aminti această strigătură în care unul se plînge că a fost ponegriț astfel :

Pină eram păcurar
Toți îmi strigau că-s tilhar¹.

Dacă uneori pe nedrept s'a spus de ciobani că au obiceiul să fure, alteori aceasta nu mai era o învinuire nedreaptă. Cîte o oaie luată din turma altora ori însușirea avutului celor mai cu dare de mină sînt date adeseori ca pricini de judecată în documentele vechi și despre asemenea apucături ne vorbesc cei care au descris vieța păstorească și uneori chiar ciobanii, mărturisindu-le ca un păcat care nu li se pare prea de osîndit².

1. S. Mindrescu, *Lit. și obiceiuri pop.*, 161.

2. Intr'un foileton publicat de D. Dogar în *Gazeta Transilvaniei*, 1897, 21 decembre, se spune : «Ciobanii hoțomani mai știu... cum să rupă citeodată și cite un vîjdoc de oi de prin cîrdurile altor ciobani streini, care oi parte le vînd pe unde pot, parte le fac păstramă și parte le amestecă printre oile lor, schimbîndu-le semnele».

Acel Ion Păcuraru pe care l-am mai amintit îi mărturisise lui I. Pop Reteganul, povestindu-și vieța : «rău n'am făcut la nimeni : apoi, că mai luam cîte ceva dela cei bogați, doară numai nu vrea D-zeu ca să mă las să mor de foame» (*ibid.*, 1896, 23 iulie).

De comparat ce găsim într'o legendă publicată în revista *Ion Creangă*, XI, 28-29 : «Au fost odată doi ciobani... Pe unul îl chema Sfîntul Petru... pe celălalt Mocan îl chema Lupu... Dela o vreme Lupu începe s'întoarce pe vicleșug... să fure din oile tovarășului său .

Despre năravul ciobanilor de a lua dela alții și pentru a-l scusa există la Aromîni o legendă cur oasă în felul ei și pe care o întîlnim și în Asia mică : se zice că la răstîgnirea lui Cristos, pe cînd se adusesese cuiele care să i se bată în trup, un cioban care se găsea pe acolo

Cu atit mai puțin vede o vină ciobanul în luarea dela alții cînd vre-o întîmplare nenorocită l-a lăsat fără ce era al lui. Creșterea oilor e legată de multe neajunsuri, de întîmplări neașteptate, și are episoadele ei tragice. O iarnă grea poate nimici tot ayutul unui cioban. Cînd așa ceva se întimpla altădată, cel rămas sărac se gîndia să se răzbune de nedreptatea soartei și să găsească un mijloc de trai luînd drumul codrilor ca să iasă în calea celor de care-și zicea că nu are de ce sa-i cruțe. Dintr'o povestire pe care am mai pomenit-o aflăm astfel că un cioban, Vlad din Săcele, pierzîndu-și oile într'un viscol prin bălțile Dunărei, a luat lumea în cap și s'a făcut haiduc, incheiîndu-și pe urmă vieța în călugărie¹. Despre risipirea turmei în asemenea impre-

și i se făcuse milă luă cuiele și le ascunse. Un Țigan făcu alte cuie și Cîstos îl blestemă, în vreme ce pe cioban-l binecuvîntă: «păcure. tu care mi-ai arătat dragoste ai binecuvîntarea mea... Să te văd totdeauna bogat. De furat să nu te lași...» De atunci ciobanul, cît de bun și cinstit să fie, se dedă la meșteșugul cu care l-a sfătuit Cristos». P. Papahagi, *Din lit. pop. a Arom.*, 787-788; cf. E. H. Carnoy, *Trad. pop. de l'Asie mineure*, Paris, 1889, 241.

1. Povestirea așa cum e dată de D. Dogar în *Gazeta Transilvaniei*, 1897, 21 decembre, merită să fie citată în întregime, pentru că ne arată destul de viu întîmplarea care l-a silit pe acest cioban să ia drumul haiduciei, și ca el ne putem închipui că au făcut și alți c obani:

Venia iarna anului 1802, o iarnă dinfire cele mai grele, cu ger, cu vîfor și cu zăpadă multă. Vlad nu se căpuiise de nutreț. Cînd a văzut că nu e glumă cu iarna, a cutreerat Romînia întreagă după vre-o șiră de fin ori de paie, dar unde să mai afle cînd era tot vîndut? S'a rugat el de mulți țîrлаși. care erau mai bine căpuiți, însă toate încercările i-au fost z darnice, căci fiecare se ingrija de pielea lui. Vlad în urma urmelor și-a așezat oile în stuful bălților de pe lîngă Dunăre, care erau toate înghețate. Aici a iernat el pînă primăvara tîrziu. Desghețîndu-se însă Dunărea și Vlad neprevăzînd pericolul ce-l amenința prin topirea cea repede a zăpezei celei groase, se pomenește într'o bună divinecață împresurat de toate părțile de valurile apei, de unde abia vieța și-a mai putut-o scăpa, oile însă i s'au dus toate pe Dunăre.

Bietul Vlad a rămas acum numai cu bățul în mînă... Se cugeta

jurări vorbesc și cîntecele populare — așa o strigătură spune :

Ciobănel la oi am fost
Două zile, două nopți ;
A venit un vînt ș' o ploaie
Și n'am mai văzut o oaie¹.

Iar într'o variantă a baladei *Mircea Ciobanul* cetim :

Stăpînii s'au miniat,
Cu oile m'au minat,
Jos la baltă m'au minat...
Și la baltă mi-am plecat,
D'un vifor mi-a viforat,
Grea zăpadă mi-a picat,
Oile le-a nămețit,
Dulăii mi-a risipit ;
Din trei mii și ce-mi mai trece
Am rămas numai cu zece ;
Dintr'o haită de dulăi
Am rămas numai cu doi².

De data aceasta însă cel păgubit nu se spune că a pornit, desnădăjduit, să se facă haiduc, ci s'a resemnat și și-a dat silința să-și refacă avutul.

Ceva la fel găsim în poesia aromînă, și chiar mai des decît în cea din părțile noastre :

sărmanul om ziua și noaptea că de ce să se apuce, ca să mai poată trăi... Ce se socoti, ce nu, destul că Vlad se hotărî să se facă un haiduc, care să-și răzbune în contra tuturor avuților care în timpul de nevoi n'au voit să-l ajute.

Cum gîndi așa și făcu.

În vara anului 1803 se răspîndise vestea că o ceată de bandiți sub comanda lui Vlad hoțul prădează fără milă tîrlele Mocanilor.

1. Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 502.
2. C. N. Mateescu, *Balade*, 5.

Ci ziceți «bobo. bobo»
 Pentru iarna din Armiro,
 Că lăsarăm oile albe acolo,
 Albele și cele caleșe,
 Incit ne dor ficații ¹.

O, sărmanii, sărmanii de noi,
 Plingem ca niște copii mici.
 Căci rămaserăm fără de oi:
 Le pierdurăm de iarna grea ².

Într'un cîntec regăsim ceea ce da povestirea de mai sus: aceia care au pierdut oile se duc să haiducească și mamele lor aflînd de aceasta îi îndeamnă să se întorcă acasă, să nu rămînă printre cei care-și necinstesc viața:

Martule ³ blestemat
 Cu vremea rea pe care-o aduci,
 De ne prăpădiși oile toate,
 Oile toate împreună cu caprele
 Și ne alungași feciorii,
 De se duseră cu hoții.
 -- Voi bieți feciori, feciori aromîni,
 Feciori de gospodari,
 Feciori pentru hoți voi nu face să fiți,
 Haiducia vouă nu vă stă bine.
 Inapoiati-vă acasă, voi Aromîni,
 Acasă la părinți.
 — Mamelor, acasă nu venim,
 Ci o să ne ducem cu hoții,
 Ca să ne batem cu Turcii,
 Cu Turcii, cu păgîinii. ⁴

Poesia aromînă aduce jeluiri ale ciobanilor pentru pierderea oilor și din alte pricini: pustiirile în urma vre-

1. P. Papahagi. *Din lit. pop. a Aromînilor*, 935.

2. *Ibid.*, 938.

3. Luna mart.

4. *Ibid.*, 1006-1007.

unui război¹ ori asupra împilătorilor, celor care luau biruri grele².

Dintr'o împrejurare ori alta care făcea pe ciobani să sărăcească³ înțelegem cum vieța păstorească ducea adeseori spre haiducie. Schimbare firească, pentru că cei deprinși să trăească liberi și sub adăpostul cerului nu se puteau ușor obișnui — cînd nevoile îi siliau să ia altă cale — cu un trai care-i lipsia de o asemenea mulțumire. Vieța aventuroasă de haiduc le aducea întru cîtva aminte de cea petrecută mai înainte în mijlocul turmei lor, avea pentru ei aproape același farmec.

Aceasta ne va înlesni să pricepem mai bine fondul real al unor cîntece populare, unor balade în special, pentru că ele ne vorbesc deș de ciobani și haiduci.

O baladă dintre cele puțin răspindite pomenește de haiducul Hatmana care într'o zi, întîlnind pe un cioban, acesta îi spune că vrea să se ducă cu el ori pe unde ar merge — iar haiducul îi răspunde :

1. — Ce plîngeți, bieți păstori ? ...
— Cum să nu plîngem și să nu oftăm,
Că război greu pe noi ne-a păgubit,
Oile ni le-a luat toate.

Ibid., 937.

2. Oile pentru plata mandrei [pășunei]
Le vindurăm toate pe rînd.
Pentru berbeci gilep [dare pe vite] plătirăm,
De nu mai avem cu ce pleca la munte.

Ibid., 938.

Despre prigonirile din vremea lui Ali-Pașa care au făcut pe păstorii aromîni să ia drumul codrilor, v. *ibid.*, 1002.

3. Un cîntec cunoscut vorbește și de ciobanul căruia i-au luat oile lupul (*Graiul nostru*, I, 66, 83; V. Vircol, *Graiul din Vlcea*, 17; *Șezătoarea*, XIII, 192; Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 1256; *Conorbiri lit.*, XXXI, 265; G. Madan, *Suspine*, 71; revista *Ion Creangă*, III, 151; comp. și varianta pe care am amintit-o în vol. I, 17).

În cele mai vechi mențiuni cu privire la poezia noastră populară (*Mon. comitalia regni Transylvaniae*, XII, 385-386; cf. *Luceafărul*, II (1903), 366-367) știm că se vorbește de un cîntec despre ciobănița care și-a pierdut oile. Cîntecul acesta, ceva la fel amintia Al. Russo, *Scrieri*, 297; cf. B. Bartók, *Cîntece pop. (rom., XIV.)* se aude rar azi.

Hai cu mine, nu te teme,
 Că te-oi duce 'n Turcia
 Și de bani te-oi sătura.
 Zvirle la focul lancea.
 Na, ține tu astă pușcă.

Pornind împreună, s'au dus în Turcia, la pașa cel mare,
 și când s'au văzut în fața lui, Hatmana începu să-l amenințe;

Nu mă vezi că sint Maxim,
 Că ți-am păzit oile,
 Mi-ai mâncat averle?
 Ți-am păzit mii de oi
 Și tu veniai pe la noi,
 Ți-ai făcut tot ris de noi.
 Am venit să-mi dai dreptul,
 Să mă răfuiesc cu tine,
 Cît ți-am ciobănit eu ție.

Hatmana își luă «dreptul», nouă «burduși» de galbeni,
 și plecînd cu ciobauul așunseră la Nistru, unde împărțira
 banii, acesta din urmă spunînd că vîzîndu-se bogat se va
 lăsa de hoție și se va apuca «de gospodărie»¹.

O alcătuire cam săracă rătăcită în poesia noastră —
 se vede chiar că e o reminiscență dintr'un ciclu strein —
 dar are și ea oarecare valoare în legătură cu ce am re-
 levat pînă aici.

Intr'o altă balada² e vorba de un păcurar care e în-
 demnat de o «mîndră» să lase stîna și să se ducă cu hai-
 duci să se îmbogățească:

Lasă berbecii,
 Hai cu voinicii.

El o ascultă și pleacă împreună cu tovarășii găsiți,

1. Al. Vasiliu, *Oîntece, urături și bocete*, 86-87.

2. *Ibid.*, 51-53.

iar după ce au dat pe la «boieri» să-i ușureze de bani porniră mai departe ciutînd :

Noi oi am păzit
 Și bani n'am avut ;
 Chiar ne-am haiducit
 Și de bani ne-am mulțumit.

Nu avem de a face nici de data asta cu o baladă din cele mai caracteristice, dar ne îndreaptă și ea spre trecerea dela vieața ciobănească la cea haiducească. Putem acum să ne reprezentăm mai bine ce urmări a trebuit să aibă pentru folklor acest amestec de păstorit și de haiducie, interesant în felul lui și din punct de vedere social. Ajungînd să trăească printre haiduci, ciobanii nu se putea să nu aibă înrîurire asupra lor, să nu le transmită ceva diu fondul lor sufletesc încadrat în poesia tradițională. Cîte un cîntec auzit dela cei veniți de curînd printre ei putem presupune că a ajuns ușor să se răspîndească printre haiduci și, schimbat mai mult sau mai puțin, să ajungă să pară ca și al lor. Pe această cale se poate explica iarăși identitatea așa de vădită de atîtea ori între folklorul ciobănesc și cel haiducesc.

Pînă aici î-am văzut pe ciobani trăind bine cu haiducii¹. Imprejurările în care se apropiau unii de alții ne fac să înțelegem că așa ceva era foarte firesc. Mai erau și

1. La categoria de cîntece de care ne-am ocupat în urmă se poate adăuga și balada bine cunoscută a lui *Miu*, unde se povestește cum haiducul se împacă cu un cioban să-i dea hăjnele pentru ca să se travestească și să nu fie recunoscut de Ștefan-Vodă. Într'o variantă (N. Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, 239) se spune cum Miu după ce a fost lăsat în pace de Ștefan-Vodă s'a dus să caute pe ciobanul care-i făcuse bine și amîndoi au întins masă să petreacă :

Apoi Miu că-mi pleca,
 La gură de colnic trîgea,
 Unde ciobănaș era,
 De-acolo că mi-l lua

altéle care făceau ca ei să trăească în armonie, într'un fel de comunitate. În rătăcirile lor prin codri, haiducii întâlneau pe cei care petreceau la stână și poate câteodată printre aceștia se întâmpla să fie unii din același sat cu ei sau cunoscuți mai de departe, așa că nu se putea să nu fie bine primiți. De altă parte, cei de jos știm că nu priviau rău pe haiduci, îi socotiau ca oameni pe care nevoile îi mînase să ducă asemenea vieață și vedeau în ei răzbunători de nedreptăți, apărători ai celor mici și oropsiți împotriva asupritorilor. Pe la stîne haiducii găseau astfel un refugiu în vieața lor aventuroasă, acolo se puteau adăposti uneori ca să scape de urmăriri și ciobanii erau ca niște tovarăși ai lor, le veniau în ajutor în clipe grele, le înlesneau să se ascundă, cînd puterile le țineau calea ¹.

Și la fag mi-l aducea.
Mîndră masă că punea,
Bea, frate, se înveselia
Buni frați, mare, se prindea,
Că scăpase de belea.

Balada aceasta s'a tipărit, în afară de această variantă (cf. tot acolo pag. 230), de foarte multe ori, dar amintesc numai culegerile în care ea e dată cu unele amănunte interesante în ce privește ciobănia: G. Dem. Teodorescu, *Poesii pop.*, 500, 503; Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 156, 209, 1074; C. N. Mateescu, *Balade*, 55: *Tinerimea romînă*, serie nouă, V (1900), 325.

1. Despre haiduci trăind în bună înțelegere cu ciobani se poate vedea o povestire, după amintiri din bătrîni, în *Scrierile lui I. Porumbescu*. publ. de L. Bodnărescu, Cernăuți. 1898, 65 urm. De acolo vedem cum haiducii dedeau uneori vorba pe ciobănie—haiducul Darie e pus să vorbească acolo astfel: «fost-ai tu, Tănase, la oi? facem și noi acum *mutare*, că pe aicia s'a cam sfîrșit pășunea.» Cum pentru haiduci vieața lor semăna întru cîtva cu a ciobanilor ne arată și aceste versuri dintr'un cîntec:

Arimbașa lotrilor
Și păstorul codrilor

D. Izverniceanu, *Cîntec din Bănat*, 2, 3.

Transpuncții deci de impresii și cuvînte caracteristice și ele.

De sigur, câteodată ciobanii și fără voia lor trebuiau să primească bine pe haiduci, fiind intimidați de ei, știind cu cine au de a face. Dar se întâmpla ca lucrurile să se petreacă și altfel, ca bunele legături dintre ei să fie tulburate, și vom vedea că aceasta nu era iarăși ceva rar, cum ne arată chiar cîntecele populare.

Haiducii nu crușau adesea nici pe ciobani, se atingeau de avutul lor fie că-i întâlneau în cale, fie că navăliau la stîină și-și luau de acolo prada lor.

O doină haiducească sună astfel :

Mă 'ntorsei pe plai departe,
Unde soare nu străbate,
Sub frunziș de brădișei,
Pe unde trec turme de miei
Și ciocoi bogați cu vite
Și cu curelele ticsite.
Nu știu : turme lua-le-ași
Ori chimire smuci-le-ași ? ¹

La fel vorbește un alt cîntec :

Bistriță, apă de munte,
Bistriță, izvor de frunte,
Ce te porniși turbure
Și te făcuși Dunăre ?
De nu pot trece prin tine
Cu durda pe la ciochine,
Să ies în sus pe cea vale,
Ca să mă așez în cale,
În calea ciocoilor,
În trecerea oilor. ²

1. *Familia*, XXIII, 426.

2. *Ibid.*, XXIII, 403. Tot acolo un haiduc spune că presimția de mic ce o să se aleagă din el :

Cînd eram de șapte ani
Furam miei, furam cîrlani.

Comp. și versurile :

Eu cînd intru prin dușmani,
Prin ciocoi și prin ciobani.

A. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete*, 65.

Ca un haiduc avînd obiceiul să ia din turmele ciobanilor e înfățișat Jianu :

Măi Mocan, frate Mocan,
N'ai auzit de-uu Jian,
De un hoț de căpitan
Care ia caii dela Mocani
Și mieii dela ciobani ?¹

Și nu numai el: în balade se povestește de multe ori cum haiduci se duceau pe la stîne, ispițiți de ce puteau găsi acolo, și atunci se încingeau lupte cu ciobanii dacă cumva ei nu lăsau mai curînd pe năvălitori să ia dela stînă ce vreau. Avem de a face astfel cu un nou ciclu al poeziei noastre populare și, după elementele pe care le cuprinde, el contrastează cu cel de mai înainte.

Din seria aceasta de balade ne vom opri în primul rînd la aceea a lui *Costea*, pentru că ne oferă un fel de tranziție între cele două cicluri. În unele variante balada aceasta începe cu o frumoasă descriere, de pitoresc ciobănesc care a atras admirația primilor noștri culegători de poezie populară — Alecu Russo cita versurile dela început printre cele mai poetice ale inspirației poporului²:

Pe cîmpia Tanghinei³
Și pe-a Tanghinuței
Porni Costea oile,
De umplu hobăile;
Porni și mioarele,
De umplu hotarele;
Și mi-s multe mărunțele.
Cît is vara viorele;
Și mai porni mielușei,
Cît is vara brebenei.⁴

1. Mss. lui I. Pop Rcteganul (la Academia română); cf. *Șexătoarea*. XII, 92; Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 177.

2. *Seriuri*, 193; cf. 126.

3. Formă alterată, în loc de Tighina, cum se vede din alte variante.

4. C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel*, 257-258. Balada poate fi

Versurile care urmează sînt cele bine cunoscute:

Azi e luni și mine mărți,
Pleacă Costea la Galați
Să ia sare
La mioare,
Bolovani
Pentru cirlani,
Și opinci
Pentru cirlani.

Pe drum Costea întilnește pe haiducul Fulga și-i spune că dacă l-a biruit foamea să se ducă la stîna lui, că are să fie bine ospătat:

Du-te, neica, 'n stîna mea,
C'am un miel de opt oca,
Numai pentru sama ta,
Și am lapte și am caș
De mîncat pentru drumaș¹.

Fulga nu se mulțumește cu această bună îmbiere și ducîndu-se la stîna se pusese să o prade. Intorcîndu-se deladrum, Costea văzu că-i lipsesc mai multe oi și întrebă atunci pe Dolfa, «căteea bătrînă», cine s'a atins de turma lui și de ce nu a păzit-o bine. Dolfa îi spuse că Fulga era hoțul și Costea porni atunci cu ea să dea de urma lui. Găsindu-l, îl mustră pentru neomenia pe care o arătase și pe urmă sări asupra lui cu lancea ciobănească de-l omorî.

Balada ține să pună în contrast ciobănia cu haiducia

urmărită și în aceste culegeri: V. Alecsandri, *Poesii pop*, 54; G. Dem. Teodorescu, *Poesii pop.*, 509, 513; T. Pamfile, *Țîntece de țară*, 85; Al. Vasiliu, *Țîntece, urături și bocete*, 16; Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 116, 1267; N. Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, 295; I. Ciuncanu, *Doine și alte cîntece*, 46; *Grăul din Țara Hașegului*, 293; *Tribuna* (Sibiu), 1888, 23 sept.; *Tînerimea romînă*, serie nouă, V (1900), 324.

1. După culegerea lui G. Dem. Teodorescu.

și de aceea cînd vin să-și vorbească între ei Costea și Fulga, ei își zic:

— Lasă-te de haiducie,
Vin' cu mine 'n ciobănie,
Căci mai bine-o să ne vie.
— Lasă-te de ciobănie,
Vin' cu mine 'n haiducie,
Că mai bine-o să ne vie¹.

Cînd Costea îl judecă pe Fulga cu un fel de mîndrie îi spune:

Tu mi-ai furat haiducește.
O să-ți car eu ciobănește².

Ca să reiasă și mai bine acest contrast, se arată dărnicia ciobănească pe care Fulga nu a pretuit-o. Am văzut mai sus cum Costea i-a spus lui Fulga că se poate duce la stîină ca la el acasă; bunătatea lui Costea e pusă în lumină și cînd mînios îi cere socoteală lui Fulga pentru ceea ce a făptuit:

Cînd ți-a 'nflăminzit ceat
N'ai venit la tîrla mea,
Să-ți umplu desaga ta;
Urdă³ caldă din căldare
Și brinză din strecătoare
Ș'un berbecel de frigare⁴.

Iar în altă parte se spune că între amîndoi fusese înțelegere să trăească totdeauna în bună pace:

-
1. Varianta¹ din culegerea Tocilescu, 116-117.
 2. *Ibid.*, 118; cf. colecția G. Dem. Teodorescu, 516.
 3. Varianta din culegerea I. Ciuncanu, 50.

Cînd Costea s'a ciobănit
 Și Fulga s'a haiducit,
 Amîndoi s'au rămășit :
 D'aleo, Fulgo, fulg bătrîn,
 Cînd băieții țî-o 'nflăminzi,
 Tu la mine îi veni
 Și eu, măre, că țî-oi da
 Caș dulce din strecătoare,
 Păstramă din prepeleag,
 Mănince-ți băieții cu drag ¹.

O lature a sufletului ciobanului — bunătatea, spiritul lui ospitalier — e bine redată aici, dar balada ni-l înfățișează și altfel, cu asprimea care-l caracterizează, cu îndrjirea pe care o pune cînd ține să pedepsească pe cei răi — omorîrea lui Fulga — e descrisă în unele variante cu o bogăție de amănunte și cu insistențe care arată toată minia lui Costea.

Balada lui *Codreanu* povestește simplu cum haiducul trece din stîină în stîină, oprindu-se la cîte una ca să ia vre-un cîrlan :

Pe la stîine se 'mplîmba
 Și-mi umbla din stîină 'n stîină,
 Să cerce brînză de-i bună
 Și urda din sărătură.
 Ciobanii cînd mi-l vedeau
 Se tupiau ca broaștele,
 Fugiau ca șopirlele ”.

În unele versiuni se mai spune că ieșia la drumul mare,

Pe unde trec Mocani cu sare ¹,

-
1. Varianta din *Tinerimea romîină*, 324.
 2. *Șexătoarea*, XII. 95; cf. E. Hodoș, *Poesii pop. din Bănat*, II, 91; *Țara nouă*, II (1885), 469.
 3. Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 1250. La acest vers mai e adăugat uneori :

Și cu turme de mioare.

Revista *Ion Creangă*, II, 260.

ca să le ia acestora caii. De aceea el era cunoscut și într'un fel și într'altul, cum se spune într'una din numeroasele variante ale baladei:

N'ai auzit de-un Codrean
Și de-un hoț de căpitan
Că ia cai dela Mocani
Și mieii dela ciobani¹?

Ca și Codreanu, mergea din stână 'n stână Gheorghită sau Gheorghelaș, cum i se mai zice. Intr'o zi se îndreaptă spre stina lui moș Radu, mai mult ca să-i ceară bani decât să-i ia din oi². Acolo stînd de vorbă cu baciul, descopere pe Macovei căruia avea să-i ceară socoteală că odată îl nrmărise ca să-l prindă. Imputîndu-i cum se purtase cu el, nu mai stătu pe gînduri și se repezi să-i facă sama. La plecare, amenință pe moș Radu să nu cumva să spună cuiva că a fost pe la stîna și să i se prindă urma:

Moș Radu, bărbuță sură,
Să nu mă dai de pricină.
Dac'o veni potera
Și ea că s'o apuca
După mine s'o lua,
Tu să nu spui nimica³.

1. Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 153. Ambele motive sînt de altfel imbinat în cea mai mare parte a variantelor: V. Alecsandri, *Poesii pop.*, 86; E. Sevastos, *Cîntece moldovenești*, 324; Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 152, 1250; Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete*, 59, 60; *Șexătoarea*, V, 93; revista *Ion Creangă*, II, 260; VIII, 11.

2. Și alții se vorbește de haiduci care țineau să ia dela ciobani mai bine «zloți» decât din turma lor; v. *Cîntecul hoțesc* publicat de Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete*, 68, și *Potîncu Haiducul*, la C. N. Mateescu, *Balade*, 60 (comp. varianta *Haiducul Otînceală*, la C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel*, 245).

3. N. Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, 277. Balada lui Gheorghită s'a publicat și ea de multe ori — mă mărginesc la următoarele mențiuni: N. Caranfil, *Cîntece pop. de pre valea Prutului*, 56; G. Dem. Teodorescu, *Poesii pop.*, 591, 594; Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 155; T. Pamfile, *Cîntece de țară*, 52; *Rev. p. ist., arheol.*, V, 185; VII, 420.

Din aceeași serie de balade face parte aceea a lui *Șoigu*, cunoscută numai prin unele părți. La stînele lui *Șoigu* se aud într'o noapte buciumînd ciobanii și *Șoiguleasa* îi spune să se scoale să vadă ce s'a întîmplat; pornind călare, ajunse totuși prea tîrziu unde buciumau tovarășii lui, pentru că

Stînele erau prădate
Și ciobanii legați spate la spate,
Coate la coate legați,
De haiduci înferecați¹.

Cu toată identitatea motivului redat într'un fel sau altul, aceste balade² se deosebesc în sensul că unele arată proveniență păstorească, iar altele se vede că și-au luat naștere în lumea haiducilor. Din prima categorie fac parte *Costea* și *Șoigu*, unde despre ciobani se vorbește bine și sint înfățișați ca cei năpăstuiți de haiduci; celei de a doua categorii aparțin *Codreanu* și *Gheorghiuță*, în care tonul e schimbat în favoarea haiducilor: ceea ce făptuesc ei, în paguba ciobanilor, e descris în așa fel încît să reiasă superioritatea lor și în întreaga povestire se vede încrederea, mîndria haiducilor că nu se putea oricine împotrivi lor.

Literatura populară a Aromînilor ne ofere și ea un șir de cîntece cu această notă. Unul din ele începe astfel:

1. Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete*, 8; cf. *Sexătoarea*, VI, 121, și balada *Șalga*, prezentînd o vagă asemănare, din colecția lui Alecsandri, 58.

2. Aceeași temă, dar redusă, se întîlnește cîteodată și în colinde, în acelea care au la basă o baladă. Așa într'o colindă publicată de A. Birseanu, *Cîncișeci de colinde*, 31:

Și vin tilhărei
Și iau mielușei
Și se duc cu ei:
Nițã făr' de ei.

— Pe unde trecură, dragi feciori,
Pe unde trecură hoții aseară?
— Pe la oi, dragi feciori,
Pe la oile Aromînilor,
Și luară oi, și luară berbeci,
Și luară și berbecule de frunte,
Și luară și pe fiul de celnic¹.

Într'o frumoasă baladă, *Cornicea*, se spune cum din turma lui Dzega hoții luară într'o zi un miel minunat, cu «stea în frunte» și cu «coarne de argint», ca diamantul strălucitoare, lipite de frunte². Cînd Dzega află aceasta, porni cu tovarășii lui să dea de urma hoților și găsindu-i,

Mielul îl scăpară,
Pe hoți omorîră,
Și, cîntînd pe drum,
Se înapoiară la stîne³.

Ca un ecou al plîngerilor Aromînilor împotriva neajunsurilor suferite de haiduci, adăpostiți de unii pe la stîne, avem în aromîină acest cîntec :

Voi, munților blestemați,
Voi, munților din Aspropotam,
Pe Aromîni voi ce-i făcurăți,
Pe Aromîni și pe Sărăcăceni

1. P. Papahagi, *Din. lit. pop. a Aromînilor*, 1029.

2. Găsim aici o asemănare cu ce se spune în unele versiuni ale baladei lui *Costea* (G. Dem. Teodorescu, 514; Gr. Tocilescu, 116; C. Rădulescu-Codin, 252; N. Păsculescu, 296; I. Ciuncanu, 47; *Tribuna*), de care ne-am ocupat mai sus; și acolo e vorba de un berbec sau de o oaie cu totul altfel de cum se văd de obicei. Într'o variantă a lui *Mru* (Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 159) se vorbește de asemenea de o mioară

. cu patru cornițe
Și 'n virful cornițelor
Cite-o piatră nestemată.

3. P. Papahagi, *l. c.*, 1048.

Care țin pe haiduci la stînele lor
 Toată iarna și vara ?...
 Jalbe satele dau
 La acel pașe, Husni-Pașe,
 Ca să gonească haiducii¹.

Ca apărînd numai într'o vagă înrudire cu acest ciclu de poezie păstorească mai putem aminti o baladă destul de răspîdită. Are doară atîta asemănare că ne duce tot spre traiul dela stîină, cînd el era turburat și cei de acolo se găseau în fața unor amenințări. Balada aceasta, dată uneori sub numele de *Păcurarul și sora*, se prezintă ca o împletire de real și fantastic, ceva ca de basme. Pe cînd steteau la stîină și mulgeau, păcurarul și sora văd ridicîndu-se un nor și dînsul îi spune că acela nu e nor de ploaie, ci vin zmei să o ia, să o pețească. Zmeii se arată într'adevăr și vreau să ducă cu ei pe sora ciobanului. Fratele le vorbește atunci astfel și balada povestește mai departe tot ce s'a întîmplat — dăm în întregime această parte, pentru că e caracteristică în felul ei :

— Eu pe sora mea n'oi da
 Pînă capu 'n sus mi-o sta,
 Ci voi din oi vă luați,
 Luați-vă mii și sute
 De miori mîndre, cornute.
 — Noi de-acelea n'om lua,
 Ci vom lua pe soru-ta.
 — Pe soru-mea nu voi da,
 Ci voi numai vă luați,
 Luați-vă milioane
 De berbeci largi între coarne.
 — Noi de-aceia n'om lua.
 Ci om lua pe soru-ta.
 — Pe soru-mea nu oi da,
 Ci voi numai să luați

1. *Ibid.*, 1022-1023.

De miori cu coarne 'ntoarse,
 Din coarne aur revarsă.
 Luați-vă o sută cincizeci
 De cirlani și de berbeci
 Cu coadele petelegi.
 — Noi de-acelea n'om lua.
 Ci vom lua pe soru-ta.
 — Frate, frățiorul meu.
 Văd bine că nu scap eu.
 Scoate paloșul din teacă
 Și-mi taie părul din ceafă
 Și din urechi ai mei bumbuți,
 Pune-i în urechi la mieluți.
 Când soarele o răsări
 Mielușei s'or trezi
 Și'or începe a fugi
 Și bumbuții-or zurăi
 Și de mine dor ți-o fi,
 Că și mie mi-o fi dor
 De cimpuri cu mohor,
 De aste virfuri de văi
 Și de oile bălăi;
 Că ție când ți-o fi dor
 Numai, frate, să te sui
 În virful paltinului
 Și tot prinde-a trîmbița,
 Că de dor t'ii stîmpăra.
 Fă-ți fluieraș de argint,
 Să te-aud peste pămînt,
 Și cu găuri de aramă,
 Să se-audă peste vamă,
 Să audă și maica
 Dacă 1-a fost rea gura
 De ne-a blestemat așa ¹.

1. Mss. lui I. Pop Reteganul (la Academia romînă); cf. *Familia*, XXII, 307; XXIII, 282; *Șezătoarea*, II, 4; XIII, 216; revista *Ion Creangă*, III, 322; *Foaia Societății Romînismul*, I, 525; S. Fl. Marian, *Poesii pop. rom.*, I, 110; *Gazeta Transilvaniei*, 1887, 11 iunie: Ca și altele, balada aceasta circulă și schimbată în colindă: A. Birseanu, *Cîncăcei de colinde*, 21; Tit Bud, *Poesii pop. din Maramureș*, 69. Al. Viciu, *Colinde din Ardeal*, 143, 145, 146; I. Răuțescu, *Colinde*, 39.

Lăsînd la o parte fondul fantastic, ici și colo surprindem ceva ce ne aduce aminte de cîntecele păstorești și haiducești, iar, de altă parte, sfîrșitul ne face să ne gîndim întru cîtva la *Miorița*.

Intr'un fel sau altul deci, toate poeziile analizate în urmă ne-au arătat și ele un aspect caracteristic al vieții păstorești, așa cum se reflectă în literatura noastră populară, și ne-au făcut, mai ales, să constatăm încă odată amestecul unor elemente folklorice ori să urmărim genesa cîtorva producțiuni populare, mult mai complicată decît pare la prima vedere.

„MIORIȚA“

„MIORIȚA“

Indreptându-ne spre poesia populară, pentru ca să vedem legăturile ei cu păstoritul și pentru ca să avem și astfel o dovadă despre însemnătatea lui în trecutul nostru, ne-am referit pînă acum la textele de folklor mai mult ca să reiasă valoarea lor documentară, fără a insista asupra laturii estetice și a distinge dintre ele pe acelea care aduc o inspirație superioară, punînd în relief însușirile poetice ale poporului. Aceste însușiri nu puteau să nu se evidențieze în creațiuni care pleacă din ceea ce era așa de intim legat de viața țaranului nostru, străbătea sufletul lui cu puterea impresiilor de fiecare zi și-l făcea să simtă, să gîndească, să viseze după îndemnul, sugestiunile primite din realitatea în mijlocul căreia trăia. Cîteva cîntece deosebindu-se de altele prin mai multă poezie, prin o formă mai artistică, am putut să le cunoaștem din înșirarea pe care am dat-o în capitolele precedente¹, dar în fruntea tuturor trebuie să așezăm pe acelea care sintetizează inspirația păstorească și sînt nestematele poeziei noastre populare.

Odinioară, munții noștri trebuie să fi răsunat des de un cîntec vorbind despre moartea unui păcnar; astăzi acest cîntec, al *Ciobănașului*, se aude numai prin cîteva

1. V. de pildă doinele pe care le-am citat în vol. I, 75, 76.

locuri, dar în versurile duioase și cu împletiri de minunate imagini a păstrat toată poezia lui primitivă, care în câteva cuvinte numai exprimă bogății de simțire și ne duce spre o viziune măreață când o ascultăm spunindu-ne:

Foaie verde de trei flori,
 Ciobănaș dela miori,
 Un' ți-a fost moartea să mori?
 — Sus în virful muntelui,
 În bătaia vântului,
 La cetina bradului.
 — Și de ce moarte-ai murit?
 — De trăznet când a trăznit.
 — 'De jelit cin' te-a jelit?
 Pasările-au cîripit,
 Pe mine că m'au jelit.
 — De scădat cin' te-a scădat?
 — Ploile când au plouat
 Pe mine că m'au scădat.
 — De 'mpinzit cin' te-a împinzit?
 — Luna când a răsărit
 Pe mine că m'a 'mpinzit.
 — Luminarea cin' ți-a pus?
 — Soarele când a fost sus.
 — De 'ngropat cin' te-a 'ngropat?
 — Trei brazi mari s'au răsturnat,
 Pe mine că m'a 'ngropat.
 — Fluierașul un' l-ai pus?
 — În craca bradului sus
 Și când vîntul mi-o bătea
 Fluierașul mi-o cînta,
 Oile s'or aduna,
 Pe mine că m'or căta¹.

1. După versiunea pe care am publicat-o în *Flori alce*, 109, cea mai bine conservată.

A mai fost culeasă și de alții: v. revista *Muschetul*, I (1907-1908), 10; *Neamul românesc literar*, IV, 387; I. Ciuncanu, *Doine și alte cîntece*, 38; Th. Speranția, *Miorița și Călușarii*, 34-35. Uneori mo-

Ideea morței e încadrată aici în tristețea, dar și în mîndria oarecum pe care le simte păstorul trăind în singurătatea munților. Petrecîndu-și zilele departe de ai lui, el s'a deprins cu gîndul că moartea îl va găsi ca pe un înstreinat, fără privirile și vorbele mîngioase ale celor care trec, măi via ca oricînd, prin amintirile lui în clipa despărțirii de veci. Ca o mîngiere că nu e totuși atît de singur, el cuprinde atunci cu ochii cerul și colțul de pămînt din jurul lui, cu podoaba brazilor jalnici, cu fremătările frunzișului și cîntecul pasărilor, și de acolo simte parcă străbătînd pînă la el un suflet care se înfrățeste cu al său, o putere ocrotitoare, cu taine de induioșare pentru soarta lui. Soarele și luna pe care i-a privit de atîtea ori, brazii care au fost tovarășii lui scumpi și pasările care i-au legănat în zile frumoase gîndurile cu cîntecele lor nu vor fi numai marturi ai suferinței lui din urmă, ci vor avea grije de el, îl vor îngropa cu cinste și nu vor uita să-l jelească. Dela ceva simplu, elementar, inspirația păstorească o vedem făcînd ascensiunea spre o concepție de misticism și cu largi orizonturi poetice. Concepția aceasta cuprinde în ea și o filosofie senină: trecerea dela viață la moarte e privită cu gîndul liniștit, cu stăpînirea de sine, fără sentimentul de groază în fața ei, fără tîngiri.

Pe lingă măreția morței în singurătate și în mijlocul naturei, cîntecul acesta exprimă dragostea ciobanului pentru tot ce e strîns legat de viața lui, cum și credința că nimic din ce se găsește pe lingă el nu poate rămînea strein de

tîvil păstoresc apare modificat, adaptat la alte împrejurări: în loc de ciobănaș se vorbește de un soldat mort în lupte, și schimbat astfel cîntecul a fost foarte răspîndit în timpul războiului diu urmă (V. Haneș, *Din Tură Oltului*, 104; revista *Ion Creangă*, XII, 9; cf. A. Esca și I. Schiopul, *Flori de sînge*, 13).

O vagă asemănare cu această poezie prezintă sfîrșitul baladei *Tudoraș* publicată, cu prefaceri, în *Șezătoarea*, Oradea-mare, VIII (1882), 118.

dînsul, fără să nu participe la întîmplările soartei lui. Nici la moarte dînsul nu se poate despărți de fluierul și oile lui, iar pe acestea și le închipue simțind că el nu mai este printre cei vii și chemîndu-l, jîlindu-l.

Intr'un fel sau într'altul, această creațiune poetică a poporului nostru ne duce la o concepție unitară, de panpsihism cu o coloratură specială, primitivă în genul ei. dar caracteristică prin ceea ce ne revelează și ea ca expresiune a sufletului păstoresc.

Aceeași visiune, același panpsihism de poezie pastorală îl regăsim în *Miorița*, ale cărei frumuseți însă, sub forma autentică, populară, nu au avut norocul să se păstreze tot așa de bine ca în *Ciobănașul*. Cînd amintim minunata baladă ne-am deprins să ne-o reprezentăm sub forma pe care i-a dat-o Alecsandri, așa că, trecînd peste prefacurile datorite lui — și unele prea literare —, trebuie să reconstituim aspectul ei original, reconstituire la care ne ajută întru cîtva variantele culese din popor fără alterări, deși ele ni s'au transmis cu multe întunecări ale inspirației la care a știut să se înalțe un suflet ales de poet al munților noștri. Ceea ce era redat în *Ciobănașul* mai domol. în versuri de înșirare lină, apare în *Miorița* cu mișcări de ritm repezi, cu cadențări sacadate, în versuri cum le întîlnim și alteori în epica populară, așa că în ce privește forma aceste două poezii ne arată, fiecare în felul ei, ce efecte de armonie, cîtă musicalitate au putut fi realizate în graiul poporului nostru. *Miorița* însă, față de cealaltă poezie, are superioritatea de a ne duce spre o inspirație mai bogată, mai complexă, de a cuprinde motive de o varietate care nu a împiedecat prezentarea lor în linii limpezi și cu o impresionantă condensare. De altă parte, cu toate că așa cum a ajuns pînă la noi cuprinde multe elemente lirice — am putea chiar spune că ele predomină —, *Miorița* se razimă pe un fond epic care, și cînd nu reiese direct, se pre-

lungeste în ecouri ușor de recunoscut și dîndu-i în totul o desfășurare de vigoare și maiestate¹.

1. Cu toate că ne mîndrim cu această baladă, pînă acum prea puțin s'a scris asupra ei, și în spirit care să înlătore interpretările greșite, diletantismul literar-folkloric.

Odobescu i-a consacrat cîteva pagini (*Scrisori*, I, 208 urm.), dar de cercetare unilaterală și urmînd păreri care de mult au fost părăsite; dînsul căuta să descopere în *Miorița* reminiscențe din mitologia veche și, plecînd dela Greci, credea că poate explica balada prin transmiterea unui motiv străvechi la noi, din Tesalia pînă în Dacia.

Ar. Densusianu, în *Revista critică-literară*, III (1895), 316 urm., vorbind de epopeea noastră păstorească, lua ca punct de plecare *Miorița*, dar, considerînd ca autentice două texte prefăcute ale baladei, găsia în ea mai mult decît ne dă în realitate. O caracterisa însă bine cînd o privia ca o «tragedie păstorească» din trecutul nostru și, făcînd cîteva apropieri juste, susținea că ea trebuie pusă în legătură cu păstoritul ardelenesc al Mocanilor.

În *Miorița și Călușarii*, 1915, D. Th. D. Speranția a crezut că poate descoperi în baladă urme străvechi, ducînd departe pînă la cultul Cabirilor, dar asemenea părere era o revenire la teorii care, în alt sens, fascinasese imaginația lui Odobescu.

De o cercetare mai aprofundată și căuțînd să arate că interpretarea *Mioriței* implică probleme complexe e studiul D-lui D. Caracostea, *Miorița în Moldova*, 1916 (cu urmarea în *Conv. lit.*, LII, 615, 715; LIII, 144; LV, 465). Criteriul urmat de d-sa e mai mult cel geografic, derivat din studiile filologice, criteriu putînd avea de sigur și aici aplicarea lui, dar nu prea unilateral, fără ca să se ție samă într'o largă măsură și de cel istoric. În studiul D-lui Caracostea tocmai documentarea istorică nu o găsim cum ne-am aștepta și, de altă parte, tema din *Miorița* nu e urmărită mai de aproape în legăturile ei cu realități ale vieții păstorești. Analisa cu ajutorul acestor elemente de cercetare poate duce la rezultate mai sigure decît insistențele prea multe asupra unor divergențe dela o variantă la alta. Și cred că a se lua ca punct de plecare varianta dela Alecsandri, cum a făcut D. Caracostea — cu toate rezervele pe care și le impune, cu toate excluderile la care ajunge — nu e o metodă în afară de critică. De aceea conclusia care pare că se desenează din studiul D-lui Caracostea nu o vedem lămurînd bine geneza și caracterul *Mioriței*. După d-sa «factorul generator» al baladei ar fi dragostea ciobanului pentru

Motivul epic fundamental al *Mioriței* iese în evidență din primele ei versuri: trei ciobani — sau chiar mai mulți, după unele variante — trec cu turmele lor «pe picior de munte»¹. Unul dintre ei e luat la ochi de ceilalți și aceștia hotărăsc să-l omoare. Pricina pentru care el e pismuit nu e arătată în unele variante, altele însă uu uită să ne-o spuună, cum era și firesc, pentru că altfel ar fi lipsit unul din elementele esențiale ale baladei în legătură cu împrejurările proprii vieții păstorești. Dacă în var. XIII ciobanul vrăjmașit de ceilalți spune numai:

Vreau să măucidă,
Și oile să-mi înghită,

indeletnicirea lui (*Conv. lit.*, LII, 633). E o reducere la prea puțin a *Mioriței*. Prin aceasta ea nu s'ar distinge de atâtea cîntece dela noi care ne dau ca un loc comun pasiunea ciobanului pentru ce-l atinge de aproape, mulțumirea tradițională de a trăi în lumea lui. *Miorița* cuprinde mai mult, și-a luat naștere în împrejurări caracteristice de viață păstorească și are un relief deosebit față de alte cîntece păstorești, așa că aceasta trebuie să reiasă dintr'o cercetare care caută să-i explice originea și aspectele sub care ni s'a transmis.

1. Variantele II, III^a, IX, XV, XXI, 7; în varianta XIV se spune pe cel deal, iar în XXI, 4 «pe muncii» (cifrele trimit la variantele pe care le dăm în *Apendice*). Versiunea dela Alecsandri se știe că începe cu «pe-un picior de plai», iar cea dela G. Dem. Teodorescu: «la picior de munte».

De remarcat că pe cînd în majoritatea variantelor primele versuri an o desfășurare de maiestate epică ori ne dau un tablou de liniște patriarhală, în I, III^a, XIII începutul aduce ceva tumultuos, de neliniște, de sgomot la munte. Acțiunea e anunțată astfel printr'o dramatisare impresionantă în felul ei. În varianta I găsim ceva mai mult: sgomotul dela stîină e prezentat ca și cînd ar fi auzit de cineva și urmează atunci întrebarea: ce ar putea să însemne aceasta? Acțiunea e, astfel, distanțată, ceea ce-i dă o notă poetică specială, deși, de altă parte, slăbește vigoarea începutului din alte variante și-i întunecă întru cîțva culoarea epică.

în var. VII, X (cf. V) se dă ca motiv al omorîrii lui faptul că-i întrece pe tovarășii lui în bogăție, că are «oi mai multe» (cf. XVIII).

Alte variante merg mai departe, căutînd să arate că bogăția celui dușmănit nu se opria la atîta. În var. V se spune să omorul e pus la cale pentru ca să-i ia ciobanului «oi și bani» — tot așa în var. XVIII și XIX:

Bănișori să i bea,
Oițe să-i ia.

Turmușoara să i-o iee,
Bănișorii să i-i bee¹.

Mai mult încă adaugă var. III, ciud ne spune :

Și ei s'au vorbit,
Ca să te omoare,
Că ai cîrd mai mare
Și jugani rotați,
Bani încomorați
Și dulăi bărbați.

Despre «dulăi mai bărbați» vorbește și var. VI, cum, alături de «cai mai dedați», var. IV pomenește «cîni mai turbați», iar în var. XVII sînt amintiți «cîni și măgari». Sînt, cum se vede bine, adausuri artificiale, interpolări mai tîrzii — numai ude se vorbește de «dulăi» putem admite că avem de a face cu o precizare care a putut exista și în versiunea primitivă a *Mioriței*, pentru că apare în acord cu cadrul eminentement păstoresc al baladei.

1, Versurile corespunzătoare din var. VII sună :

Mai strein și mai bogat,
C'o mie de oi
Și 'n pîngă o mie de lei.

Asupra specificărei «strein», care are însemnătatea ei, vom insista mai departe.

Alături de ce am găsit pînă aici trebuie să ținem samă de ceea ce ne dau alte variante, IX, XXI, 4, 7. Acolo ciobanul despre care e vorba e privit cu ochi răi de ceilalți pentru că e «strein voinic», «de trup mai voinic».

Ca explicație a omorului ni se dau, prin urmare, două motive: că ciobanul e și mai bogat, are oi mai multe (păzite de cîni sdraveni) și mai voinic decît ceilalți¹. Amîndouă aceste motive apar imbinat în varianta dela Alecsandri, cînd despre cel împotriva căruia e urzit complotul se spune că-i

. . . mai ortoman²
 Ș'are oi mai multe,
 Mîndre și cornute,
 Și cai învățați
 Și cîni mai bărbați.

Lăsînd la o parte versul 4, la fel cu ce am găsit aiurea și arătînd o schimbare sfîngace, versiunea dela Alecsandri o putem considera ca redînd destul de fidel, în această privință, forma veche a baladei.

Stabilînd natura conflictului care e punctul de plecare al acțiunii din *Miorița*, rămîne să vedem mai de aproape fondul lui real și cum poesia populară se întilnește de data aceasta iarăși cu ceea ce ne este cunoscut pe altă cale.

Cum am mai relevat în altă parte, vieța păstorească nu are numai liniștea și farmecul idilic din care atîți poeți

1. Nu are nici o importanță, de sigur, dacă în cîteva variante se dau alte motive: în XXI, 3 omorul e urmarea unei certe între ciobani; în XXI, 20 celui judecat i se aduce învinuirea că nu a păzit bine oile; cît despre explicația din XXI, 18 nici nu merită amintită. Sînt motivări inventate de unul ori altul.

2. *Ortoman*, înseamnă de sigur «voinic, viteaz» (v. *Revista critică-literară*, III, 319; D. Caracostea, *Miorița în Moldova*, 17): de originea cuvîntului, nelămurită pînă acum. mă voi ocupa în revista *Grași și suțlet*.

au făcut o temă convențională. Ea cunoaște episoade tragice, cu izbucniri de patimi în care vorbește toată puterea primitivității. Asemenea episoade sînt provocate de multe ori de neînțelegeri, lupte între ciobani pentru diferite motive. Am putea, și de rîndul acesta, aduce o întreagă literatură în această privință, dar ne vom mărgini numai la cîteva menționări care ne vor ajuta să ne reprezentăm mai viu împrejurările în care a trebuit să-și ia naștere *Miorița*.

Pentru timpurile cele mai vechi o mărturie interesantă, deși indirectă, cu privire la conflictele dintre păstori ne-o dă lingvistica: în vechea limbă indică (saanscrită) cuvîntul *gāvistās* care înseamnă «luptă, război» nu e alt ceva decît un derivat din *gavis* «vită» și astfel semnificația lui intermediară a fost aceea de «rîvnire după vite, lăcomie de a le lua» — deci o dovadă cum ciobanii pîndiau pe alții sau luptau cu ei ca să le ia vitele. Ceva, în parte, direct apropiat de motivul din *Miorița* găsim în Biblie, cînd despre Isac se spune: «Și acest om ajunsese puternic. . . . Și el avea turmă de oi, și cireadă de boi, și mare număr de slugi; și de aceea Filistenii îl pismuiau. Așa că toate fîntînile pe care le săpase slugile părintelui său, Abraam, Filistenii le astupau umplîndu-le cu pămînt. Și Abimelech zise lui Isac: «du-te dela noi, că tu ai ajuns cu mult mai tare ca noi». Și Isac plecă de acolo și-și întinse corturile în valea Gherar. . . . Și slugile lui Isac săpară în acea vale și aflară acolo fîntînă de apă vie. Și păstorii din Gherar se certară cu păstorii lui Isac și ziseră: «apa este a noastră»¹. Tot în Biblie putem aminti pasajul din *Iov*, XXIV, 2, unde e vorba de aceia care «răpesc turme și le pasc». De multe

1. *Genesis*, XXVI, 12-20. Pentru motive ușor de înțeles, fîntînile au avut totdeauna o mare însemnătate în viața ciobanilor din Orient și de aceea ele au fost deseori un alt prilej de certuri între ei; cf. Th. Nöldeke, în *Sitzungsberichte* ale Academiei din Viena, CXLIV, 36,

ori, învrăjbirile între păstori aveau drept motiv stăpînirea locurilor de pășunat și despre acestea vorbește, de pildă, Strabon, XVI, 17, cînd descrie vieața pastorală a unor triburi din Arabia¹. Pentru timpurile mai nouă, e destul să ne referim la un pasaj dintr'o descriere pe care ă dat-o Ch. de Borden² despre traiul păstorilor din sudul Franței: «[les bergers d'Ossau] bataillaient pour les pâturages avec les bergers de Navarre et les Aragonais»—sau la ce ne spune H. Hecquard³ despre luptele dintre cetele de ciobani albaneși: «les Triepsci et les Kutchi se battent continuellement contre les Clementi de Selze, dont ils ne sont séparés que par une haute montagne qu'ils franchissent pour aller leur enlever des bestiaux lorsque les hommes sont partis pour les pâturages d'hiver»⁴.

Deoarece, cum am relevat și altădată, vieața păstorească prezintă peste tot identități de aspecte, e de așteptat ca și la noi să găsim mărturii analoage și apropiindu-se mai mult sau mai puțin de ceea ce ne interesează în legătură cu povestirea din *Miorița*. Despre lupte între ciobani pentru pășuni, pe care le amintiam în urmă după izvoare străine, putem cita aceste rînduri dintr'o carte în care se vorbește de păstoritul din munții noștri: «Legenda ne spuue că, în secolul trecut, în munții Bucegiului trăia un baci care era totdeauna în ceartă cu ciobanii vecini pentru pășunile din munți. Aceștia din răzbunare, în lipsa lui, dădură foc stînei»⁵.

1. În certuri între ciobani pentru pășuni pare să facă aluzie și Calpurniu, *Erl.* VIII, 52-53, 55.

Cf. și A. Pictet, *Les origines indo-européennes*, II, 68; O. Schrader, *Reallex. der indogerm. Altertumskunde*, 649.

2. *La terre de Béarn*, 1922, 134.

3. *Hist. et description de la Haute Albanie*, 370; cf. 374.

4. Pentru conflicte la fel între ciobanii din Sardinia, v. M. L. Wagner, *Das ländliche Leben Sardiniens im Spiegel der Sprache* Heidelberg, 1921, 118.

5. I. G. Babeș, *Din plaiul Peleşului*, București, 1893, 121.

Cum ciobanii caută răzbunări, pun la cale comploturi, ni se spune într'un foileton din *Gazeta Transilvaniei*¹ ca amintiri din viața ciobănească prin părțile Branului: «Disciplina între ciobani este grea... De multe ori se întâmplău conjurații împotriva unuia sau altuia, care și cădea jertfă conjurației. Se găsește mort și gata. Mioarele bălăi îl pling, fluierul lui pus în chiotoarea stinei îl tîngue, după cum se spune în baladele poporului». Cel care scria aceste rînduri se vede că avea în minte versurile din *Miorița*, dar la început arată că ținea sama de ce putuse cunoaște singur, așa că și această însemnare cu privire la particularități ale vieții oăsturilor noastre poate fi pusă alături de celelalte².

Despre întâmplări la fel se vorbește deseori și în documentele vechi. Vom aminti numai câteva. Într'o scrisoare din 1542 a lui D. Gerdey, castelan de Făgăraș, către Sibieni, se spune cum ciobani ai acestora au sărit asupra altora, veniți din Muntenia, și le-au răpit mai multe oi³. Un

1. N-rul din 21 februar, 1909.

2. Din cît s'a scris, așa de risipit asupra ciobanilor noștri, mai putem da și următorul citat interesant pentru a înțelege cuprinsul *Mioriței*: «Fiecare cioban mare are sub conducerea sa cîte un cîrd de oi pe care se silește să le facă grase și frumoase. Aici zace toată emulațiunea ciobanilor, cum să-și arate care de care mai mult măiestria sa. Nu mai puțin se distîng ciobanii buni și prin mînuirea bățului lor, care este o măciucă mare de lemn de corn, ferecată de multe ori cu fier, ca să devină și mai grea. Cu acest băț se depînd ei din copilărie a duela, ca astfel să fie în stare a se apăra în contra ciobanilor dela alte țirle... Ciobanii hoțomani mai știu apoi cum să rup cîteodată și cîte un vîjdoc de oi de prin cîrdurile altor ciobani streini». (D. Dogar, *Din viața unui hîrduc: Vlad-hoții dela Săc le*, în *Gazeta Transilvaniei*, 1897, 21 decembrie).

3. «Cum Domino Waywoda transalpinyensi habuimus talem contractum ut et sui et nostri homines in alpbibus libere et pacifice absque molestacione pascerentur oves suas... Bach enim et pastores istorum hominum vestrorum, unacum aliis suis complicitibus, profecti

document de pe la sfârșitul secolului al XVII-lea cuprinde jalba unui păcurar, Mihilă Călbază, din ținutul Sucevei, împotriva unui cioban ungurean, venit de dincolo, care omorise pe doi Birsani și ortacii acestora se răzbuunase pe cei diu ceata omoritorului luându-le un număr de oi¹.

Toate aceste mărturii ne îndreaptă mai mult sau mai puțin direct spre *Miorița*, arătându-ne cit element real cupriind primele versuri ale ei și care e punctul de plecare al acțiunii care-i dă caracterul epic.

Ducând cercetarea mai departe, se pune întrebarea dacă din textul baladei, confruntând variantele ei, putem ajunge la o concluzie cu privire la originea celor care sînt prezentați în acțiune: de o parte, ciobanii care urzesc complotul, de alta, cel mai bogat și mai voinic, dușmănit de ei. Întrebarea aceasta vine dela sine cînd se știe cît de multă importanță s'a dat versurilor din varianta lui Alecsandri care spune că cei trei ciobani erau: unul, Moldovean; unul, Ungurean; și altul, Vrancean (aceștia doi omoritorii celui diutîi). O asemenea precisare să fie oare de ținut în samă,

sunt ad alpes et aliquas centum oves transalpinenses furtim abegerunt, quas in tugurio ipsorum dividerunt inter se et comederunt», *Doc. Hurmuzaki*, XV, 419.

1. «Jăluescu Mării Sale pe un om, ungur[e]an, că fiind el păcurariu cu mine și au tăet pe doi păcurari birsănești dela un munte din Măiuruș, cumpărind acel munte depreună cu acei Birsani, și au fugit în țara ungurească și au venit Birsanii și ne-au luat 66 oi pentru fapta aceluia Ioan Păcurar...» N. Iorga, *Studii și documente*, V, 511 (am îndreptat la început textul așa cum cere înțelesul, punînd *ungurean* în loc de *un Guran*, cum a cetit D. Iorga). În aceeași culegere se pot vedea și alte documente pomenind de lupte între ciobani, furtări de oi (VI, 6, 388; în documentul din urmă e vorba de o bătaie între Birsani dela Soveja și dela Cașin).

Cînd țărani povestesc astăzi că în vremile vechi «păcurarii nu furau unii pe alții» (*Grușul din Țara Hațegului*, 114), e de sigur numai o idealizare a trecutului, obișnuită la cei simpli.

să ne ducă oare spre original¹? Pentru a lămurii genesa *Mioriței* chestiunea aceasta are o însemnătate deosebită și rămîne să vedem care este încheierea la care ne putem opri.

Percurgînd variantele, constatăm că cele mai multe sînt de acord pentru a înfățișa pe ciobanul care avea să fie omorît ca strein printre ceilalți :

Numai unu-i streinel

zice var. I și la fel se vorbește despre el în var. IV, VI, VII, VIII, XIV, XVII și în cea mai mare parte de sub XXI. Indicația aceasta e prețioasă, deoarece arată hotărit că dacă unul din ciobani e pismuit de ceilalți e pentru că era din altă parte. Străbătînd textele culese găsim iară ceva mai mult, o precizare care ne aduce aminte de aceea din versiunea publicată de Alecsandri. În var. IX cetim :

Unu-i Ungurean,
De zile mai mic,
De trup mai voinic.

Deci, venit din Ardeal e arătat ciobanul în jurul căruia se concentrează acțiunea din baladă—tot astfel în var. XVI, care ține să-i dea și numele, Ion,

Fecior de Mocan
Și de mocîrțan
Adus din Ardeal.

Dacă în var. IX nu se spune despre ceilalți ciobani din ce locuri erau, o altă variantă (III) completează seria cînd dă această înșirare :

1. Numai în III^a găsim ceva identic ca la Alecsandri, dar varianta aceasta are părți suspecte, se vede că ori a fost prefăcută de culegător ori vine dela cineva care știa carte și cunoștea culegerea lui Alecsandri.

Unu-i Moldovean
 Și unu-i Vrincean
 Ș'unul Austrian.

Ceva aproape ca la Alecsandri, dar asupra acestei variante, ca și asupra celei de sub IIIa, trebuie să facem unele rezerve: se vede bine că ea nu poate fi absolut populară. Acel «Austrian» arată amestec cărturăresc și poate toate trei versurile sint un adaus făcut de cineva care cunoștea culegerea lui Alecsandri.

În textul dela G. Dem. Teodorescu reapare Moldoveanul, dar celorlalți li se dă o denumire pe care nu am întâlnit-o pînă acum :

.... un mindru cioban,
 Tinăr Moldovean,
 Cu trei Dorojani,
 Feciori de Mocani.

Ce vrea să zică «Dorojani» nu putem precisa. Să fie o alterare a lui «Dobrogeni» — adică Mocani din Dobrogea? Imposibil nu ar fi, dar, de altă parte, forma aceasta ne face să ne gîndim la un nume toponimic, satul Dorojan din județul Ialomița. O localizare într' acolo, și luîndu-se cuvîntul ca nume de persoane, cum de altfel a trebuit să fie la început, ne-o putem închipui dela un cîntăreț popular căruia-i era cunoscută această localitate, și în legătură cu păstoritul din Ialomița.

O altă localizare e aceea din var. XVI, XVII: ciobanii care pun la cale omorul se spune acolo că sînt veniți «dela (din) Poienari.» Cum trebuie înțeleasă această indicație? Deoarece amîndouă variantele sint din Teleorman, am putea presupune că e vorba de vre-o localitate apropiată de acest ținut: sate cu numele de Poienari există într'adevăr în Vlașca, Ilfov, ca și în Argeș, Muscel și aiurea.

Credem însă că mai curînd altfel trebuie interpretat acest nume. Prin «Poienari» putem într'adevăr înțelege pe ciobanii dela Poiana de lingă Sibiu, bine cunoscuți și dincoace de munți prin trecerile lor spre «baltă.» Aceasta pare chiar să reiasă din contextul primei variante care descrie astfel pe acești ciobani:

Cu căciuli de urs,
Că nu sînt supuși,
Nalte și moțate,
Pornite pe spate,
Cată strînătate.

Versul din urma arată că e vorba de ciobani cu o înfățișare deosebită, veniți de departe, de prin locuri streine¹. Menționarea «Poienarilor» așa cum o vedem în aceste două variante ar fi deci datorită unei confuziuni: într'o versiune mai veche a *Mioriței*, din care derivă aceste variante, se vorbea de Poienarii din Ardeal, dar pe urmă numele acesta a fost greșit interpretat, crezîndu-se că era vorba de o localitate, una dintre acelea pe care le-am amintit și sînt cunoscute prin centrul Munteniei.

Alături de aceste precisări care vom vedea la ce deducțiuni ne pot duce, rămîne să mai relevăm altele care ne sînt date de diferitele variante.

Ciobanul care apare pe primul plan e prezentat ca

1. Comp. ce se spune despre un «pui de Mocînaș în balada *Armaș Dragomîr* (N. Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, 215):

Cu căciula 'naltă,
'Naltă, stogoșată,
Cu moțuri pe spate,
Din streinătate.

Versuri la fel ne dă și o variantă a baladei Costea în *Tribuna* (Sibiu), 1888, 23 septembrie.

«stăpîn» în var. XVII, ca «vătaf» în var. II, IX, XV, XVI. Cu privire la ceilalți ciobani se specifică iarăși uneori, în alt sens, spunîndu-se despre ei că sînt «slugi» (așa în var. G. Dem. Teodorescu și XVI, XVII, XIX). Felul acesta de a deosebi pe ciobani trădează intenția de a motiva mai bine și în acord cu sentimente proprii celor de jos omorîrea unuia dintre ei, stăpînului, vătafului¹. De altă parte, se vede aici o nuanțare mai tirzie, nu ceva ce s'ar putea atribui originalului. O dovadă despre devierea motivului inițial și despre artificialitatea oarecum a lui, provenită din tratarea mai liberă a temei primitive, o găsim în faptul că donă variante (X, XII) inversează antitesa: «stăpîn» — «slugi»; acolo «stăpînii» pun la cale omorul ciobanului despre care dacă nu se spune direct că e «slugă», trebuie totuși să se subînțeleagă. Aceasta denaturează însă cu totul fondul baladei, introduce în ea un non-sens, cu atât mai mult cu cît în var. X se spune că ciobanul dat ca inferior celorlalți are totuși «oi mai multe» — amănunt păstrat, se vede, din fondul vechi al baladei, dar apărînd în desacord cu ceea ce a fost modificat ulterior. Că la origine nu a putut fi vorba de ciobani diferențiați în sensul din urmă rezultă și din împrejurarea că foarte multe variante (cea dela Alecsandri și I, IV, V, VI, VII, VIII, IX, XI, XIV, XXI, 7) nu cunosc o asemenea diferențiere și presintă pe toți ciobanii ca tovarăși, «ortaci» și «ortăcei», cum se spune în vre-o două versiuni. Singurele deosebiri asupra cărora se

1. Că se întrebunțează o expresie ori cealaltă, aceasta nu schimbă întru nimic natura raporturilor dintre ciobani, așa cum sînt prezentate în variantele amintite. Vătaful e arătat tot ca un «stăpîn» alături de ceilalți, «slugilo» dela stîină. Numai în var. IX se pare că «vătaful» o înțeles altfel, ca un tovarăș al celorlalți — și cuvîntul acesta e chiar amintit acolo —, așa că varianta aceasta poate fi alăturată mai curînd la seria de care vom vorbi mai departe.

insistă aici sînt acelea pe care le-am desprins din analiza de mai sus: unul din ciobani e mai bogat în oi, mai voinic și strein. Acestea explică în de ajuns acțiunea baladei, așa că putem să le atribuim originalului. Tot ca un adaus tardiv trebuie să considerăm înrudirea între ciobanii care iau parte la complot, așa cum e indicată în mai multe variante: la G. Dem. Teodorescu și în III, III^a, IV, V, VI, VII, XI, XVI, XVII, XVIII, XIX, cum și în cea mai mare parte din colindele de sub XXI, ei sînt presentați ca «veri primari», iar în VIII, XIII, XIV ca «frați» (în XIII și ciobanul omorît e «frate» cu ceilalți; în XXI, 14 se vorbește de «frați de cruce»). Asemenea stabiliri de raporturi între personaje epice sînt obișnuite în literatura populară, sînt un clișeu des întrebuițat și introdus cu cît o producțiune populară ajunge să fie mai răspîndită; ele se explică ușor prin tendința de a apropia, de a pune la un loc, ca făcînd parte din aceeași familie, pe aceia care au trăsături comune, se înțeleg în gîndurile lor.

Alegînd elementele care pot fi considerate ca fundamentale în partea dela început a *Mioriței*, vom putea lămuri acum mai bine cuprinsul ei și completa ceea ce am constatat mai înainte.

Pînă aici am stabilit că fondul *Mioriței* este rivalitatea, gelosia între ciobani, dintre care unul apare, de o parte, mai bogat în oi și mai voinic, mai «ortoman», iar, de alta, ca strein față de ceilalți. Ne întrebăm atunci la ce împrejurări speciale ale vieții păstorești dela noi poate corespunde o asemenea asociere de motive. Intîlnirea de ciobani streini, din diferite ținuturi adică ale noastre, știm că s'a putut întîmpla cu deosebire în timpul mișcărilor de transhumanță ¹. Ciobani din Ardeal ori din Bucovina trecînd

1. Asupra transhumanței, v. vol. I, 59 și *Apendicele* de acolo.

cu turmele lor dincoace veniau în atingere cu cei de aici și aceștia, în chip firesc, îi socotiau ca «streini», așa cum se vorbește și în *Miorița* despre ciobanul împotriva căruia e urzit complotul. Nu putem oare atunci admite că *Miorița* stă în legătură cu aceste mișcări de păstori pe pământul nostru, că cuprinde, cu alte cuvinte, un episod de transhumață? Indicațiile de pînă aici par, într'adevăr, că ne duc într'acolo și vom vedea că o serie de considerațiuni vin să întărească această părere¹.

Cum *Miorița* ne face să ne gîndim la mărturii asupra transhumaței în timpurile vechi și să-i găsim analogii în ele ne arată pasaje din vre-o două documente—s'ar putea cita multe altele—, și anume unul din Condica lui Constantin Mavrocordat, unde cetim: «dela Ungureni streini ce ar fi trecut cu oile lor din țara ungurească aici în țară, iarăș să aibă a le lua goștina....., fiind oameni streini»². Altul îl desprindem dintr'un document dela 1751, cuprin-

1. Ea a fost exprimată mai întii de Alecsandri. Cînd a publicat *Miorița* în foiletonul ziarului *Bucovina* pe 1850, referindu-se la prima strofă o lămuria astfel (pag. 50): «Strofa aceasta ne arată un tablou viu de emigrațiile (prieberile) turmelor ce se coboară în fiecare an din virfurile Carpaților și trec prin Moldova de se duc să ierneze peste Dunăre. Sute de mii de oi mîinate de Mocani îmbrăcați cu sarice albe ies din gurile munților, îndată ce frigul toamnei sosește prevestind iarna, și merg să găsească pășuni în cîmpurile țării turcești sub poalele Balcanilor. Unele vin dela Vrancea, altele de pe coastele Ceahlăului, altele de pe văile Bistriței și a Moldovci, iar cele mai multe de peste Carpați, din Transilvania. Deosebitele turme se adună la un loc și înformează caravane numeroase ce se coboară încet spre Danăre, unind sbieratul lor jalnic cu lătratul cinilor de pază, cu sunetul tilincilor aninate de gîtul măgarilor și cu șuieratul pătrunzător al Mocanilor călăuzi».

Tot în legătură cu transhumața a fost pusă balada de D. Mario Roques, *Romania*, XLIII (1914), 627.

2. N. Iorga, *Studii și documente*, VI, 313,

vînd dispoziții luate de Grigore Ghica cu privire la ciobanii veniți de dincolo și în care se spune: «Voă tuturor Romînilor [și] altor streini, Sași, Ungureni, carele lăcuiți în țara Ardealului și treceți cu oile la pășune aice 'n țara Domnii mele, uni iernîndu-vă oile voastre și alți vărîndu-vă vara», și mai departe: «de doi ani încoace sînt unii din Ardeleni carii își aduc oile la pășune în pamîntul țării vara... și toamna, la vremea oeritului, nu scoboară oile la baltă... ci, pentru ca să nu plătească oeritul, se întorc cu oile în Ardeal»¹. Documentul din urmă are pentru noi interesul că vorbește de transhumanță sub două aspecte ale ei, și aceea spre munte, primăvara, și aceea spre șesuri, toamna, așa că ne întrebăm dacă *Miorița* cuprinde elemente din care să putem deduce legăturile ei cu vre-una din aceste transhumanțe.

Să consultăm iarăși variantele. În IV (comp. XXI, 1, 6, 18) acțiunea se petrece în timpul suirei la munte, fără altă precizare, adăugîndu-se numai pe urmă că ciobanul a fost omorît înainte de coborîrea oilor în vale, la Vineriamare. La Alecsandri și în var. V, XVI, XVII, XVIII momentul descris e acela al coborîrei turmelor dela munte. La G. Dem. Teodorescu, ca și în III^a, se spune despre ei că «urcă și scoboară», dar pe urmă acțiunea e localizată la stîină, după așezarea ciobanilor acolo. Cu totul vag se exprimă var. XIV (comp. XXI, 2, 4, 5) cînd spune că pe un deal trece «o turmuță de oi.» În var. II, IX, XV, XXI, 7 se vorbește de mersul oilor «pe picior de munte», ceea ce nu arată nici urcarea, nici coborîrea lor, ci mai curînd pășunarea acolo și, de altfel, prima variantă pare să confirme această interpretare, pentru că mai departe se spune cum spre seară oile au fost strînse la stîină. Nu în timpul trecerei din loc în loc, ci la stîină e'înfățișată acți-

1. *Ibid.*, V. 157-158.

unea în var. I, III, VI, VII, VIII, XIII; în III și VIII se precizează chiar că ciobaunul a fost omorît înainte de plecarea turmelor din munte¹.

Cum vedem, variantele sînt foarte împărțite; ceea ce pare totuși că reiese din ele e că începutul *Miorței* nu pare să fi cuprins la origine descrierea urcării la munte — cu totul izolat am intîlnit această indicație într'o singură variantă. Rămîn atunci celelalte două presupuneri: ori că se descria în forma primitivă a baladei cobortrea dela munte spre iernatec, ori că acțiunea era de-a-dreptul localisată la stîină. Între aceste două ipoteze este greu de ales, pentru că variantele nu ne dau nimic decisiv pentru una sau alta din aceste interpretări și toată desfășurarea acțiunii ne-o putem reprezenta tot așa de bine și într'un cas și în celălalt. Cît despre raporturile *Mioriței* cu transhumanța, ele pot fi admise și în ipoteza a doua, adică a localisării intîmplărilor

1. E caracteristic că în cea mai mare parte a colindelor de sub XXI acțiunea e prezentată ca intîmplîndu-se cînd oile steteau la munte; așa în 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20. În 9 nu mai este vorba nici de munte:

Pe ritul cu florile
Mindru joacă oile,

iar în 10 se spune:

Colo'n jos pe șesurile
Grea turmă de oi se vede.

Deci nu mai găsim perspectiva epioă, desfășurarea vie, în mișcare — e o prezentare statică, și se înțelege de ce: nota aceasta se potrivește mai bine cu spiritul colindelor, cum vedem în atîtea din ele. O dovadă că *Miorița* sub forma de colindă arată alterări, abateri dela caracterul ei primitiv, cum constatăm și în alte privințe. Deci nu plecînd dela colinde — cum s'au gîndit unii — s'ar putea explica balada, ci invers: altfel nu s'ar putea explica întunecările, incoerențele și lipsa de viață în general ce caracterizează variantele de colindă ale *Mioriței*.

la stîină. Intîlnirea ciobanilor din diferite părți dela noi putea avea loc, după cele ce știm despre transhumanță, și acolo, nu numai în timpul trecerilor dela munte la șes. toamna, cum, de altă parte, ea nu exclude cealaltă transhumanță, a urcărilor spre pășunile de vară¹.

Dacă direct, prin urmare, nu se vorbește în *Miorița* de migrațiuni păstorești care să fi pus în contact ciobani din ținuturi depărtate, aceasta nu ne împiedecă să o privim ca un ecou al mișcărilor de transhumanță, cît timp am văzut că pe unul din ciobani îl înfățișează ca venit din altă parte, ca «strein.» După faptele pe care le-am urmărit și care am văzut cum se grupează e momentul să cercetăm dacă nu putem precisa mai mult decît ne spune această indicație generală cu privire la originea aceluia care ocupă un loc aparte în povestirea *Mioriței*.

Am văzut mai sus că în var. IX, XVI se spune despre

1. Plecind dela varianta Alecsandri și ținînd samă numai de un aspect al transhumanței, D. Caracostea, *l. c.*, 8, 28, crede că *Miorița* nu trebuie pusă în legătură cu trecerile de păstori dintr'un loc într'altul, pentru că în cazul acesta balada ar cuprinde o contradicere: dacă la început se spune că complotul e urzit pe cînd turmele se coborau dela stîină, mai departe ciobanul amenințat cu moartea își exprimă dorința să fie immormintat la stîină, ceea ce nu s'ar potrive cu descrierea din primele versuri — stîina fiind părăsită, nu am înțelege cum ciobanul ține să i se facă groapa acolo. Pentru a se înlătura contradicerea ar trebui să presupunem că întreaga acțiune se întimpla, în cea mai veche versiune a *Mioriței*, la stîină și versurile dela început, cu coborîrea dela munte, ar fi deci un adaus făcut mai tîrziu. Contradicere absolută nu vedem totuși cînd punem alături cele două pasaje din baladă. De ce nu am putea admite că în timpul coborîrii turmelor ciobanul, aflînd complotul, și-a arătat dorința să fie îngropat la stîină? Psihologiceste, dorința aceasta e foarte explicabilă: pentru oricine ideea de moarte e asociată de un loc de odihnă și un cioban e firesc să nu-și închipuească un loc mai bun decît la stîină. Asupra acestui punct vom reveni, de altfel, mai departe.

acesta că era din Ardeal, Ungurean. Să fie oare această specificare ceva arbitrar, să nu aibă nici un temei și să nu o putem oare atribui chiar originalului? Ceea ce știm despre transhumanța ne autorizează să nu ne oprim la această presupunere, ci să credem că într'adevăr ciobanul dușmănit din *Miorița* era un Ardelean. Cum am văzut și cum e cunoscut din numeroase izvoare mai vechi ori mai nouă, la transhumanța spre munții și câmpiile Moldovei ori Țărei-românești luau parte cu deosebire mulți ciobani din Ardeal, acei «streini» menționați în cele două documente la care ne-am referit mai înainte. În legătură cu aceasta o mărturie prețioasă ne-o aduce și literatura populară, un text pe care l-am amintit în altă parte¹. Sînt cîteva versuri culese din Ungrenii (jud. Tecuci) și pentru că ele au o deosebită importanță pentru explicarea *Mioriței* le redăm aici:

... Turme multe și bărbate
 Venite tot de departe,
 Tocmai dela miază-noapte,
 Ciobani mîndri și voinici
 Care nu sînt de aici,
 Ci veniți din lumea mare.

E clar că e vorba de ciobani veniți în Moldova de prin Ardeal, cum se pomeniște și în documente. Mai prețios însă e acest text cînd spune despre turme că sînt «multe și bărbate», iar ciobanii «mîndri și voinici». Se exprimă deci în alți termeni ceea ce am găsit în *Miorița* cînd se vorbește de ciobanul «strein» și e deosebit de ceilalți pentru bogăția lui în oi și pentru că e mai voinic. Aceia care veniau din Ardeal — în vremile de înflorire ale păstoritului acolo — erau cunoscuți prin turmele lor bogate și, în

1. Vol. I, 63.

același timp, ne putem închipui cum ei dedeau impresia de oameni sdraveni, voinici. Concluzia pentru *Miorița* reiese astfel limpede: ciobanul care e înfățișat în contrast cu ceilalți, întrunind însușiri cum le-am văzut, poate fi identificat cu aceia care treceau cu turmele lor din Ardeal, poate fi privit ca un Ungurean¹.

Aceasta ne indică poate și o altă deducțiune. Bogăția în oi a celor din Ardeal putem presupune că a trebuit să impresioneze cu deosebire și să fie rivnită de cei de dincoace când aceștia vedeau păstoritul lor relativ scăzut, în luptă cu împrejurări potrivnice. Știm că în secolul al XVI-lea, al XVII-lea, ca și mai târziu, biruri grele apăsau în Principate asupra celor care aveau oi, că turmele lor erau dijmuite pentru a spori vistieria ori a fi date în dar Turcilor, cum și expuse la prădăciuni în vremurile turbui, așa că, ciobanii de dincoace își vedeau atunci avutul lor rămas în urma aceluia al Ardelenilor care-și treceau oile peete muți și era firesc ca ei să-l privească cu un fel de gelosie. Conflictul din *Miorița* am putea astfel admite că ne duce spre asemenea stări de lucruri și atunci am putea presupune că și geneza baladei ar fi de fixat prin secolul al XVI-lea sau al XVII-lea. E, de sigur, numai o ipotesă,

1. Aceasta concordă și cu spiritul de care sînt animate unele strigături pe care le-am relevat în vol. I, 24 urm. Ele arată pornirea celor de dincoace împotriva Ungurenilor și dacă ea se explică uneori prin alte cauze, altelei nu e streină de dușmănie între ciobanii din ținuturi deosebite. De remarcate — fapt de care iarăși trebuie să se ține samă — că literatura populară din Ardeal nu cuprinde accente ostile ciobanilor de dincoace, lucru explicabil fiind, după cele arătate mai sus, cum și în vol. I, 26, o asemenea ostilitate nu avea de ce să se manifeste la cei din Ardeal. O dovadă iarăși, indirectă, că numai împotriva unui Ungurean complotul așa cum e prezentat în *Miorița* poate fi mai bine înțeles.

dar exprimînd-o poate să dea sugestțiuni de cercetări în această direcțiune¹.

Să privim acum problema și sub cealaltă latură; adică a originii ciobanilor care omoară pe Ungurean. Aceștia ar putea fi ori din Moldova ori din Muntenia, unii sau alții cu care se întilniau cei din Ardeal în timpul transhumaței. Var. IX, XVI care ne-au confirmat primul element al problemei în chestiune nu ne vin în ajutor în cazul de față, pentru că cea dintîi nu dă nici o lămurire cu privire la acești ciobani, iar cea de a doua (ca și XVII) vorbește de acei «Poienari» asupra cărora interpretarea am văzut că e controversată. Tot controversat e «Dorojani» din versiunea G. Dem. Teodorescu. Celelalte două variante (III și cea dela Alecsandri)² care mai rămîn, cu specificarea ținutului de unde erau ciobanii, ori se exclud în urma celor ce am stabilit asupra ciobanului ungurean, ori cuprind elemente care pentru moment pot fi lăsate în afară de discuție și vom vedea mai departe cum trebuie considerate. Se impune atunci să găsim altă cale pentru ca să putem elucidă și această parte a problemei.

Urmărind răspîndirea pe care o are *Miorița*, constatăm că ea e mai bine cunoscută prin Moldova și Ardeal. Tot acolo, cu toate alterările pe care le-a suferit, o vedem păstrînd mai bine caracterul ei, spiritul în care a fost concepută, pe cînd variantele din Muntenia ne-o arată fără relief, fără vigoare și cu multe note artificiale. Aceasta ar

1. Nu trebuie să rămînem la ideea că *Miorița* ar fi foarte veche. Ea poate fi de origine relativ recentă, de trei sau patru sute de ani. Aceasta în ce privește elementele ei fundamentale. Că au intrat în alcătuirea ei, subsidiar, elemente anterioare, circulînd de multe veacuri în folclorul nostru, o asemenea părere își poate găsi temeiuri și vom vedea mai departe că unele constatări ne duc spre ea.

2. Cit despre III^a am văzut de ce trebuie ținută la o parte în cazul de față.

fi o indicație că originea ei poate fi localizată pe liniile de transhumanță din Ardeal spre Moldova. Luându-și naștere acolo, ea a putut pătrunde și în Muntenia, iar, de altă parte, în Bucovina și Maramureș unde, așa cum apare azi, ne face impresia de transmisiuni îndepărtate, de prelungiri vagi din centrul ei de formațiune, din zona unde a circulat mai mult.

În sprijinul acestei păreri vin să vorbească și alte fapte. În Moldova motivul din *Miorița* se întâlnește transpus în alt cadru, asociat cu o credință, aceea despre petele din lună. Se crede anume că în lună se văd chipurile a doi frați, doi Mocani, și între ei ar sta o mioară. Povestirea în legătură cu această credință se cuvine să o cităm cu amănuntele ei, pentru că vom vedea cum reproduce de aproape ceea ce ne e cunoscut din *Miorița* — se spune, într'adevăr, acolo: «Acei doi Mocani, ca frați, s'au înțeles împreună o samă de vreme, dar... cel mai mare, prinzind năcaz pe frățiorul mai mic, își puse în gând ca să-l omoare, căci acesta, fiind mai harnic și mai cumpăuitor, își făcuse mai multe și mai frumoase turme de oi. O mioară află de gândul fratelui său și-i spuse stăpînului cele ce știa... Frațele cel mai mic, cu mioara lui, au fost uciși. Dumnezeu, ca să arate lumii icoană de spaimă, le-a pus chipurile în lună»¹. Propriu zis, această credință se razimă pe alta, foarte răspîdită la noi și aiurea², aceea după care în lună s'ar vedea Cain și Abel, cum acesta a fost ucis de fratele

1. T. Pamfile, *Cerul și podoabele lui*, 88. Într'o legendă din Ardeal se spune că ptelele din lună ar arăta pe un cioban care a fost dus de D-zeu acolo pentru ca să-l scape de prigonirile altor ciobani care-l pismuiau pentru că cînta așa de frumos din fluier că veniau la el și oile din alte turme ca să-l asculte (*ibid.*, 93). Deci și aici ceva asemănîndu-se cu *Miorița*: ciobanul pe care au năcaz alții. Restul legendei însă e cu totul deosebit.

2. Cf. *ibid.*, 87, și T. Pamfile, *Povestea lumii de demult*, 113 urm.

său. Povestirea biblică a fost deci punctul de plecare pentru ca în credința despre petele din lună să se introducă tema din *Miorița*. Și această substituire întimplându-se în folklorul din Moldova, indirect ne aduce o mărturie prețioasă pentru *Miorița*: ea arată popularitatea baladei acolo, marea răspîndire pe care a avut-o, impresia puternică pe care a lăsat-o în imaginația celor de jos, pentru că numai astfel putem înțelege cum subiectul ei a fost derivat spre un alt gen de creațiune populară, și cu totul deosebit de cel dela origine, al poeziei epice.

Dar povestirea amintită ne înlesnește, credem, să fixăm și mai bine regiunea în care *Miorița* a trebuit să fie la început mai populară în Moldova și de acolo să se răspîndească mai departe. Povestirea e cunoscută în județul Tecuci și tot într'acolo ne îndreaptă acea poezie populară care am văzut (pag. 60) că se referă la împrejurări din viața păstorească așa cum le întâlnim și în *Miorița*. Aceasta ne poate îndreptăți să presupunem că balada și-a luat naștere în mediul păstoresc unde ciobanii veniți din Ardeal se întâlneau cu cei din Moldova și în trecerile lor dincoace au urmat drumul la transhumanță prin partea de jos a Moldovei, prin județul Tecuci. Despre ciobanii veniți de peste munți prin județul Tecuci, fie că se opriau acolo, fie că mergeau mai departe, nu ne lipsesc mărturiile directe¹, așa

1. Cu privire la satul Tarnița, din județul Tecuci, cetim în Chestionarul N. Densusianu (ms. Acad. Rom. 4551, f. 329): «Ca numire satirică se dă locuitorilor din satul Tarnița zicîndu-le Țuțuieni, fiind că acești locuitori sînt veniți aci din Bucovina și Basarabia». E cam confuz ce se spune aici, dar de sigur că este vorba de Țuțuienii ajungînd pînă în Basarabia și trecînd uneori din Ardeal prin Bucovina, cum se știe aceasta din alte informații (v. vol. I, 117).

În Coudica lui Const. Mavrocordat se pomenește un Birsan venit cu oile la Gura Berheciului (N. Iorga, *Studii și doc.*, VI, 363).

că la constatările pe care le-am facut cu ajutorul folklorului se adaugă consensul faptelor istorice.

Oprindu-ne la această părere, nu voim să spunem că este în afară de orice îndoială, dar în lipsa de alte indicații, de alte apropieri pe care să le putem face, ea poate fi ținută în samă ca înlesnindu-ne să ne reprezentăm mai clar geneza *Mioriței*. Dacă asupra punctului din urmă se pot face unele rezerve, expunerea de pînă aici cred că a adus destule elemente ca să ne convingem că în versiunea cea mai veche a *Mioriței* se vorbea de un cioban din Moldova plătind omorul împotriva Ungureanului.

După concluzia la care am ajuns—singura care-și găsește temeiuri în confruntarea faptelor de o natură sau alta — rămîne să explicăm de ce în variantele dela Alecsandri, G. Dem. Teodorescu și III ca Moldovean apare ciobanul dușmănit, așa încît conflictul e înfățișat invers de cum am admis că trebuie să fi fost la origine. Știind cum Alecsandri a schimbat meren textele populare și a fost preocupat de anumite idei, am putea presupune că dînsul a pus în locul ciobanului ungurean pe cel moldovean pentru că ținea să înlătore din baladă ceea ce lega numele de Moldovean de o faptă antipatică: fiind el singur din Moldova îi venia greu să lase în *Miorița* versul care jicnia sentimente ale lui. Dacă ne-am oprit la această explicație, la rigoare am putea înțelege pentru ce și în var. III se vorbește de Moldovean în același fel ca și la Alecsandri: am

Chiar numele Ungureni al comunei unde au fost culese versurile pe care le-am reprodus la pag. 60 indică de sigur o așezare acolo de ciobani din Ardeal — forma aceasta toponimică se întilnește des în județele unde veniau păcurari ardeleni. Pentru chestiunea de care ne ocupăm e semnificativ și faptul că versuri populare referindu-se la transhumanță vin tocmăi dintr'un loc al cărui nume stă în legătură cu treceri de ciobani ungureni în Moldova.

avea de a face cu influența versiunii acestuia, pentru că am văzut, într'adevăr, că var. III are o parte suspectă, tocmai aceasta, și trădînd amestecul vre-unui cărturar. Rămîne însă cealaltă variantă, dela G. Dem. Teodorescu. Culeasă dela lăutarul Petre Șolcan, e greu să mai credem că în ea s'ar fi furișat ceva dela Alecsandri, cînd se spune:

Ș'un mindru cioban,
Tinăr Moldovean.

E adevărat că și aici textul nu sună de tot popular, cu acea precizare «tinăr» care ne face impresia de o umplură (în spirit adevărat popular cele două versuri ne-am aștepta să fie mai concentrate, reduse chiar la unul). Cum însă varianta vine din repertoriul unui lăutar, o asemenea abatere dela poezia populară autentică e ușor de înțeles. Nu putem deci ușor înlătura această variantă¹ și rămîne să admitem că în popor a circulat într'adevăr *Miorița* sub o formă în care Moldoveanul era dat ca victimă, așa că presupunerea pe care am făcut-o cu privire la Alecsandri cade.

În cazul acesta trebuie să ne reprezentăm astfel schimbarea care s'a întimplat în versiunea primitivă a *Mioriței*. Ajungînd să circule în Moldova, balada ce vorbea de un Moldovean care ar fi omorît pe un Ungurean nu putea să nu atingă, chiar în popor, unele susceptibilități, să nu turbure amorul propriu provincial. Pentru țăranul din Moldova era supărător să audă un cîntec în care ca ucigaș era dat tocmai un Moldovean și atunci a fost firesc ca acest cîntec să fie schimbat în așa fel încît să nu mai deștepte

1. Am putea-o face numai dacă am admite că Petre Șolcan, fiind de origine din Moldova, a ținut să amestece aici sentimente de regionalism, să presinte într'o lumină simpatică pe un Moldovean. Cred că i-am atribui prea mult și în cîntecele lui nu s'ar putea găsi aiurea asemenea preocupări — ele îl arată chiar foarte mîntenisat.

resentimente și să aducă ceva umilitor — schimbarea era și ușor de făcut: ce era atribuit Moldoveanului nu avea decît să fie pus pe sama Ungureanului. Am putea chiar adăuga că cu cît balada a ajuns să fie mai răspîndită în Moldova, cu atîta a trebuit să deștepte sentimentul de care vorbiam și să grăbească modificarea ei, adică accentuarea notei moldovene în sens favorabil¹. Cu alte cuvinte, schimbarea pe care a suferit-o *Miorița*, în acest sens, vine, indirect, să confirme popularitatea pe care a avut-o în Moldova.

Pînă aici am opus ciobanului ungurean numai pe cel moldovean. Știm însă că la Alecsandri (ca și în var. III, III^a) se vorbește de un Vrincean. Să fie acest amăunț autentic, să derive oare din versiunea primitivă a baladei? Imprejurarea că-l întîlnim numai la Alecsandri—și de acolo trecut

1. Procesul acesta de substituire ni l-am putea imagina în două chipuri: sau că la început, din motivele arătate, s'a făcut de-odată inversiunea rolurilor Ungureanului și Moldoveanului, sau că s'a căutat întii să se lase în umbră rolul antipatic al Moldoveanului, nu a mai fost amintită precizarea aceasta și s'a vorbit numai vag de niște ciobani care ar fi omorît pe Ungurean, pentru ca mai tîrziu în locul acestuia să fie pus un Moldovean și împotriva lui să se urzească complotul așa cum e descris la Alecsandri. În ipoteza din urmă, var. IX ne-ar înfățișa o asemenea fază intermediară în evoluția baladei, pentru că acolo se pomenește numai de un Ungurean și «nouă ciobănei». Trebuie totuși să renunțăm la această ipotesă și să admitem părerea dintii, pentru că e mai în acord cu spiritul popular care reacționează direct și e deprins să înlocuească imediat, fără șovăiri, fără reticențe, ceea ce nu-i convine. Ipoteza a doua ne-ar duce și la presupunerea că după ce s'au întunecat unele clemente ale baladei s'ar fi revenit la ele, cu intervertirea intenționată. ceea ce e greu de admis, în desaccord cu evoluțiile folklorice. Dacă ne oprim, prin urmare, la prima părere, atunci var. IX trebuie considerată, cum reiese și din alte motive, ca păstrînd, în parte, fondul primitiv al *Mioriței* și deoarece ea vine din Vrancea, aceasta ne arată că tendința de moldovenisare a baladei nu s'a propagat pînă în acest ținut, care știm, de altfel, că în trecut a fost în multe privințe cu totul izolat.

în var. III, III^a — îl face dela început suspect. Dar să zicem că aceasta nu ar fi o dovadă suficientă și atunci rămîne să ne îndreptăm în altă direcțiune pentru ca să lămurim și acest punct.

La prima vedere s'ar părea că într'o baladă păstorească putea fi vorba de un Vrincean cît timp cei din Vrancea au fost totdeauna cunoscuți ca păstori. Mai mult: chiar literatura populară pare că ne aduce în această privință ceva ce se aseamănă cu *Miorița*. Există o baladă¹ unde se vorbește de o Mocancă și o Vrinceancă certîndu-se între ele pentru că fiecare se crede că întrece pe cealaltă și astfel va fi mireasa pe care o va alege un flăcău. Mocanca zice:

— Sic, Vrinceanco, sic,
Fată de nimic,
Nu te ia pe tine.
Ci mă ia pe mine,
C'am turme de oi,
Toate de bun soi.

Iar Vrinceanca îi răspunde:

— Sic, Mocanco, sic,
Fată de calic,
Nu te ia pe tine,
Ci mă ia pe mine;
Tu ești o urită,
Bătrînă și slută....
Eu sint mai frumoasă
Și mai drăgăstoasă....
Frumusețea mea
Bate starea ta,
Sprincenele mele
Bat turmele tele.

1. S'a publicat întîi în *Columna lui Traian*, X (1883), 239, și mai pe urmă, sub aceeași formă, în *Gazeta poporului*, Timișoara, 1888, 18 septembrie.

După ce fiecare îi spune flăcăului de ce trebuie să o ia pe ea, acesta în cele din urmă nu se lasă ademenit de Mocancă și o alege pe cealaltă:

Și cel Vrincenaș,
Mindru băiețaș,
Vrinceanca-și lua,
Acas'o ducea.

De supărare, Mocanca inebuni și rătăcind pe malul unui riu se înneacă acolo, iar cind fu îngroșată la mormintul ei răsări o salcie — și

Vintul cind sufla
Crăcile mișca,
Salcia plingea.
Oile venia,
Stăpina-și plingea.

Sfirșitul se potrivește cu cel din *Ciobănașul* și, cum se știe, din *Miorița*: sint versurile tipice de inspirație păstorească asupra cărora vom reveni în alt loc. Cum încheierea, cu nota înduioșătoare pentru Mocancă, pare să fie un simplu adaus, fondul baladei e cearta între două fete așa cum o întâlnim și altădată în cincecele noastre delatără¹. Interesul acestei balade ar fi că vorbește de o Vrinceancă și un Vrincenaș, ducându-ne în lumea păstorească. Mult preț nu putem totuși pune pe ea, pentru că avem impresia că a fost schimbată de culegător. Sint în ea incoherențe: așa, de pildă, cind Vrinceanca îi spune Mocancei

1. V. *Tribuna poporului*, Arad, 1898. 7 nov.; 1900, 26 aug.; 1901, 31 mart; *Grăiul din Țara Hațegului*, 169 (de unii balada e intitulată *Două surate*): o altă variantă, cu multe alterări, confusă, se găsește, sub titlul *Armeanca și Mocanca*, la A. Vasiliu, *Cîntec, urături și bocete*, 31.

că e «fată de calic», cu toate că mai înainte aceasta e arătată ca bogată, avînd turme de oi. Găsim apoi versuri care sînt suspecte, arată că au fost prefăcute ori adause¹, așa că avem dreptul să ne îndoim și de autenticitatea Vrîncencei și Vrîncenașului pomeniți acolo. Culegătorul se poate să fi pus «Vrînceancă» în locul altui nume, și acesta credem că era Vlășceancă, pentru că vom vedea într'adevăr mai departe cum o variantă a acestei balade, curat populară, vorbește de cearta între o Mocancă și o Vlășceancă, și acolo conflictul e bine, mai natural prezentat. Credem deci că această baladă trebuie lăsată la o parte² ca neajutîndu-ne întru nimic la lămurirea pasajului din varianta lui Alecsandri unde se vorbește de Vrîncean. Nu ne rămîne atunci decît să ne raportăm exclusiv la această variantă și să vedem

1. Astfel cînd se spune mai departe:

Seman a fecioară
De lume primită,
De flăcăi iubită.

Ș'am o inimioară,
Bună 'ndurătoare.
Meru plîngătoare.

Salcia s'a frînt
De-un nemernic vînt.
Plîng ciobanii, plîng,
Minile își frîng.

Oile jelesc
Pin' se prăpădesc
Plîng pînă ce mor
De vrăjmașul dor.

2. Cum în *Columna lui Traian* se spune că a fost culeasă în Romași, avem și aici un motiv ca să ne îndoim de prezența în baladă a unei Vrîncence și a unui Vrîncenaș; ar fi surprinzător, oricum, să se vorbească de ei într'o poezie populară din acel județ, cînd despre ea nu găsim vre-o urmă nici în Vrancea din acest ținut nu a fost înregistrată în nici o culegere.

dacă pe altă cale putem ajunge la justa ei interpretare, dacă putem ori nu admite că în *Miorița* se vorbea de un Vrincean.

Cît știm din istoric, Vrincenii au fost totdeauna socotiți ca deosebindu-se de Moldoveni, li s'a dat un loc aparte. În documente ei sînt puși alături de Birsani ori de Cîmpulungeni din Bucovina, intrînd în aceeași categorie cu aceștia în ce privește unele dispoziții care se luau pentru pășunarea oilor lor¹. Fiind priviți astfel altădată, ca un grup de păstori deosebiți de Moldovenii propriu ziși, ne vine greu să presupunem că *Miorița*, inspirată din realități ale vieții păstorești de altădată, s'ar fi abătut dela acest mod de a vedea, dela acest spirit particularist, și ar fi pus pe un Vrincean alături de un Moldovean.

O asemenea alăturare o credem puțin probabilă și din alt motiv. Vrincenii erau, ca și cei din Ardeal, ciobani renumiți prin bogăția în turme. De aceea e greu să admitem că în *Miorița* ar fi fost înfățișat unul din ei ca pismuind pe un Ungurean tocmai pentru că acesta avea oi mai multe. Conflictul inchipuit astfel ne îndepărtează dela spiritul baladei, așa cum am văzut că reiese limpede. Un Moldovean opus Ungureanului era ceva firesc, pe cînd un Vrincean nu putea fi prezentat astfel.

Admițînd, prin urmare, că nu a putut fi vorba de un Vrincean în versiunea cea mai veche a *Mioriței* și că menționarea lui trebuie trecută în șirul prefacerilor introduse

1. Tot în condica lui Const. Mavrocordat din care am mai citat se spune într'un loc: «să dia toț goștină.... din 10 bucate un leu Birsanii... Cîmpulungeni, Vrincenii și alții, oricini să va afla cu oi aice în țară, toț să dia ca și altă țară» (N. Iorga, *Studii și doc.*, VI, 311). Cf. și ce spune D. Cantemir într'uu pasaj cunoscut din *Descr. Moldaviae*, XVI.

de Alecsandri¹, rămîne deschisă atunci întrebarea: cine era al treilea cioban despre care se vorbea în baladă, în locul cui a fost pus Vrinceanul? Întrebarea aceasta cuprinde însă alta, aceea anume dacă la origine figurau într'adevăr trei ciobani în baladă. E un alt punct la care trebuie să ne oprim pentru ca să vedem la ce concluzie putem ajunge.

În variante se vorbește cînd de trei ciobani, cînd de șapte, cînd de nouă (exceptional apar opt în var. VIII, XXI, 8, 11, 12; în IX, XV sînt nouă, cu vătăful zece; cf. și XIX). Sînt numerele convenționale din poesia noastră populară și dacă ținem samă că este în obiceiul poporului de a mări numărul celor amintiți în cîntece, variantele din urmă trebuie de sigur privite ca mai nouă în această privință decît acelea în care figurează numai trei ciobani. Se poate însă ca și acest număr să nu fie cel inițial, să provină dintr'o schimbare de mai tîrziu a originalului *Miorîței*. Nu e, într'adevăr, imposibil ca primele versuri ale baladei să fi pomenit, la origine, numai de doi ciobani. În sprijinul acestei păreri ne dă elemente însăși poesia populară.

O variantă a baladei la care ne-am raportat mai în urma descrie cearta între o Măcancă și o Vlășceancă, dar pe urmă alături de acestea e introdusă o a treia, o Delureancă. Deoarece avem un cas tipic de triplare a personajelor, vom cita în întregime pasajul care ne interesează, cu toate că reproduce în parte ceea ce ne e cunoscut din *Mocanca și Vrinceanca*:

1. De ce s'a oprit la acest nume nu am putea preciza. Poate pentru că de îndată ce apărea Ungureanul i s'a părut că lingă el își găsia locul bine și cineva din Vrancea, dintre aceia socotiți cu moravuri mai aspre și priviți întru cîtva ca deosebiți de Moldoveni. De altfel în explicațiile pe care le-a dat Alecsandri la *Miorîța* am văzut (pag. 56) că dinsul se gîndea la ciobanii din Vrancea, pe lingă alții, din Moldova și Ardeal: vedem indicată acolo distincțiunea pe care a făcut-o și în textul baladei.

Foaie, foaie lată,
 La crucea de piatră
 Ceartă-mi se, ceartă,
 Dar cine se ceartă ?
 Ioana Mocanca
 Cu Stanca Vlășceanca.
 Dar pe cine ceartă ?¹
 Pe Olea bogat.
 — Sic, Mocanco, sic,
 Nu te ia pe tine,
 Ci mă ia pe mine,
 Că-mi dă taica mie
 Vie și moșie.
 — Sic, Stăncuțo, sic,
 Nu te ia pe tinc,
 Ci mă ia pe mîpe,
 Că-mi dă taica mie
 Plugul cu opt boi
 Ș'o turmă de oi.»
 Foaie ș'o lalca,
 Olea ce-mi zicea ?
 'Că eu mi-am avut
 Trei ibovnicele
 În trei săticele :
 Una mi-e Mocanca,
 Ș'alta mi-e Vlășceanca,
 Ș'alta Delureanca¹.

Balada se încheie cu vorbele pe care fiecare din cele trei fete le spune lui Olea². Vedem astfel bine cum în

1. Revista *Muscelul*, I (1907-1908), 215.

2. Motivul acesta, uneori cu vagi alușuni la cel inițial, se regăsește în alte ciutece ori chiar în colinde: T. Pamfil, *Ciutece de țară*, 33 (sînt amintite acolo : o Mocancă, o Delurcancă și o Cîmpeancă); A. Birseanu, *Cîncîzeri de colinde*, 50 (cele despre care se vorbește sînt : o Brașoveancă, o Moldoveancă și o Romincă de țară; tot așa la Șt. Tuțescu, *Colinde din popor*, 48; la Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 847, sînt pomenite numai două, și iarăși o Mocancă și o Vlășceancă. Comp. culegerea lui I. Sbiera, *Colinde*, 12-13, și o curioasă colindă publicată în *Gazeta Transilvaniei*, 1885, 24 decembrie, unde s'a amestecat ceva și din această baladă, cum și din *Miorița*).

poesia populară există tendința de a introduce un al treilea participant la o acțiune, cînd la început erau numai doi: conflictul din balada de care ne-am ocupat ne arată clar că era prezentat întii numai între două țărance și, ca atare, păstra nota naturală, pe cînd prin adăugarea unui alt nume s'a introdus ceva superfluu și chiar de inconsecvență.

Aceasta ne arată ca nu este exclus ca în *Miorița* să fi fost amintiți la început numai doi ciobani: un Ungurean și un Moldovean. Conflictul de acolo ni-l putem reprezenta foarte bine și în felul acesta, am putea chiar zice că este mai în acord cu ceea ce ne dă în general poesia populară cînd nu a suferit prea multe alterări. E, de altmintelega, și în spiritul poporului, afară de cazul cînd intervine tendința constatată mai înainte, să presinte neînțelegerile, conflictele, numai între două părți, să pună față în față pe doi care se dușmănesc, luptă unul împotriva altuia¹. Chiar *Miorița* cînd urmarim bine, după majoritatea variantelor, felul în care deosebește pe ciobani, vedem ca face două distincțiuni, nu trei: de o parte, ciobanul «strein» sau cum i se mai zice, de altă parte ceilalți facînd la un loc o ceată fie pentru că sînt inrudiți, fie pentru alte motive, și indiferent de numărul lor. Deci ne putem închipui că în forma ei primitivă balada anunța conflictul vorbind de un cioban ungurean și de unul moldovean, fără alt adaus. Pe urmă, cînd se povestea complotul, firește că trebuia să urmeze altă precizare după cea dintii, se spunea adică cum Moldoveanul

1. Nu poate fi lăsată nerelevantă în acest sens balada *Voinicul și Ianuș Unguruș*, publicată de A. Vasiliu. *Cîntec, urături și bocete*, 28. Ea e interesantă prin faptul că a fost influențată de *Miorița* — cîteva versuri arată că sînt împrumutate de acolo — dar totodată și pentru că conflictul e prezentat numai între doi — Ianuș fiind omorît de Voinic —, așa că putem avea și aici o indicație pentru cum ar fi fost la început *Miorița*.

împreună cu tovarăși ai lui pune la cale omorirea Ungureanului.

Interpretarea aceasta nu e contrazisă de nimic din cuprinsul baladei ori de spiritul poeziei populare, și astfel credem că am lămurit punctele esențiale din prima parte a *Mioriței*.

Analiza mai departe ne îndreaptă spre un alt element al baladei nu mai puțin important, pentru că aparține fondului ei și aduce o notă specială de poezie în complexul motivelor de inspirație. E partea care face oarecum tranziția de la conținutul epic la cel liric al *Mioriței* și a hotărât ca balada să se popularizeze cu acest nume.

Rolul pe care îl are mioara în narațiune, intervenția ei pentru a vesti ciobanului dușmănit ce soartă îl așteaptă¹, ne da prilejul să atingem o alta latură a vieții păstorești, să ne referim la credințe pe care le împartășesc ciobanii și cum acestea, ca totdeauna, pleacă din asociații ale imaginației și mișcă partea afectivă a sufletului, se înțelege cum ele, introduse în *Miorița*, adauga la poezia ei și-i imprimă, pe lângă altele, un caracter liric.

Varianta lui Alecsandri știm că numește «năzdrăvană» pe mioara care află ce se urzește împotriva stăpînului ei. Dacă epitetul acesta nu-l mai găsim decît în variantele III^a, IX, X, XII și cea de la Teodorescu, celelalte ne dau totuși ceva asemănător. În II se spune că mioara «toate le știa»; în XVI e descrisă astfel:

1. Omorul ciobanului e prevestit în colinda XXI, 1 de toate oile, nu de una-singură. În var. I mioara nu e amintită ca intervenind direct în acțiune; se vorbește însă de trei miori care se aud sbierînd, ceea ce lasă să se înțeleagă că ele aveau o presimțire tristă.

Mioara sau mioarele vestind moartea ciobanului nu sînt de loc pomenite în XIII, XIV și în cea mai mare parte din variantele de sub XXI (4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 etc.) — acestea din urmă arată, în afară de data asta cum colindele s'au îndepărtat mult de baladă.

Cu patru cornițe
 Cu câte-o piatră nestemată,
 De-mi lumină noaptea toată.
 Când simția de vreme rea
 Trăgea oile la perdea ;
 Și simția de vreme bună,
 Trăgea oile la pășune.

Aproape la fel e descrisă în XVII, iar în VIII se spune numai că era «cu știmă»¹. Mai vag se vorbește în var. III, IV, dar se vede și de acolo că mioara se deosebește de toate celelalte, pentru că are

Coarne răsucite,
 Ungחii poleite,
 Lațe de argint,
 Tiriie pe pământ.

Despre oi de felul acesta amintesc și alte cîntece — cum am putut vedea din citatele pe care le-am dat în altă parte²,

1. În III^a toate oile din turmele celor trei ciobani au «steluță în frunte».

2. Pag. 33.

O colindă vînătorească ne oferă ceva asemănător cu *Miorița*; e aceea în care se vorbește de o ciută («ciută mioară», cum i se mai spune în aproape toate variantele) care are și ea însușirea de a presimți ceva (v. G. Dem. Teodorescu, *Poesii pop.*, 58, 60; T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, 97; T. Pamfile, *Crăciunul*, 81; N. Păsculescu, *Lit. pop. rom.*, 62-63; *Floarea darurilor*, II, 283; revista *Ion Creangă*, IX, 167; chestionarul N. Densusianu, mss. Acad. rom. 4553, f. 216; 4556, f. 234). Colinda aceasta e de sigur influențată de *Miorița*; locul mioarei nazdrăvane a fost luat de o ciută, printr'o potrivire la motivul vînătoresc (de altfel, amestecul de element vînătoresc și păstoresc se vede și din a doua variantă dela G. Dem. Teodorescu, unde se vorbește de un «Voinic ortoman — Fecior de Mocan»). E semnificativ că această colindă e răspîdită cu deosebire prin Dobrogea, Ialomița și Brăila, unde se știe că s'au așezat mulți Mocani. Să fie aceasta o indicație indirectă pentru popularitatea *Mioriței* printre Mocanii veniți de dincolo?

dar de data aceasta se stăruie asupra însușirilor mioarei, pentru ca să se arate, cum era firesc, de ce ea intervine în acțiune și cum ajută pe cioban să afle ce-și pusese în gând ceilalți.

De fapt, vedem derivat aici un element din folklorul păstoresc, caracteristic și el. Poporul crede că oaia are darul de a înțelege ce se petrece în jurul ei, de a descoperi taine, a presimți întâmplări. Într'o povestire¹ se spune cum un țilhar s'a gândit într'o zi să nu mai facă păcate și s'a băgat cioban la un boier; acest boier era rău la suflet și într'o zi ciobanul sare asupra lui și-l omoară. Fiind că a făcut să piară acest om rău, ciobanul a fost iertat de Dumnezeu pentru păcatele lui și din clipa aceea oile din negre cum fusese mai înainte se făcură albe². Se lasă deci să se înțeleagă aici ca oile își dau samă de ce se petrece în jurul lor, ca acelea care se găsiu pe lângă cineva cu sufletul negru ajunsese să se innegrească și ele. Mai interesantă e o altă povestire—o redăm așa cum a fost publicată³: «A fost un cioban bătrîn de o sută de ani, acela a învățat vitele să facă cruce și de atunci oile cînd se culcă fac cruce cu piciorul și suspină, în semn de rugăciune la Dumnezeu. Cînd a fost să moară, el a știut. A pus oile în rînd de o parte și de alta și le-a spus să facă toate cruce și să se culce. Iar el a pus mîinile la inimă și a strigat odată, atunci toate au sbierat. A mai strigat și a doua și a treia oară și oile iar au sbierat așa de tare, că au auzit oamenii din sat și au venit de l-au îngropat. Iar

1. E. Niculiță-Voroaca, *Dat. și cred. pop. rom.*, 533.

2. Credința despre oi care-și schimbă de-odată culoarea există și aiurea; v. de pildă G. Gumppenberg, *Atlas Marianus*, München, 1672, 888; tot acolo (808) se poate ceti întâmplarea cu niște oi care prin sbieratul lor fac pe un cioban să descopere un chip al Sf. Fecioare.

3. E. Neculiță-Voronca, *l. c.*, 311.

oile s'au strîns și l-au plîns». Asemănarea cu *Miorița* e evidentă; nu se spune, e adevărat, că oile presimțise moartea ciobanului — această presimțire e atribuită numai ciobanului —, dar le vedem participînd de aproape la ce se povestește și plîngînd moartea stăpînului lor.

Pînă aici sintem numai în domeniul legendelor. Din vieța ciobănească ni se relateaza însă întîmplări care, oricum s'ar interpreta, arată pentru ce păstorii sînt duși să creadă că oile au într'adevăr darul prevestirilor. D. Tache Papahagi povestește întîmplări dela stînele aromîne, unde s'a văzut împlinindu-se ce fusese cobit de vre-o oaie¹, așa că acestea ne aduc cu deosebire aminte de *Miorița*, și apropierea cu ea o face însuși D. Papahagi, lăsînd a se înțelege că vre-o întîmplare la fel trebuie să fi impresionat odata pe ciobanii din munții noștri pentru ca în baladă să se vorbească de o «oaie năzdrăvană».

În asemenea povestiri regăsim credința Rămînului că oaia nu este ca alte animale și are ceva sfînt, creștinesc². Dincolo de motivul impresionant liric din *Miorița* descoperim, prin urmare, ceva din misticismul păstoresc, cu un fond păgîn ca al acelora care traesc aproape de natură și prin care au străbătut credințe creștine.

Cu *Miorița* se aseamăna povestirea a doua mai ales în partea ei din urmă, cînd se spunea că oile au plîns la moartea ciobanului. Se știe cum în baladă, după ce mioara îi destăinuște stăpînului său ce i se va întîmpla, dînsul

1. Din *folklorul românesc și cel latin*. 114-118; cităm pasajul unde e vorba de oaia care a prevestit omorîrea a trei Aromîni: o oaie stearpă — truntea turmei în fiecare dimineață în zori de zi și în fiecare amurg de seară, cînd turma intra în mas ca să se culce, behăia în continuu și sfișietor de lugubru, întoarsă fiind întotdeauna cu fața spre răsărit; în timpul zilei nu păștea decît doar cîte un firicel de iarbă, dar în timpul nopții behăia întruna».

2. Cf. ce relevam și în vol. I, 20.

spune cum ar vrea să fie îngropat și se gîndește la oile lui dragi ce întristate vor fi cînd vor afla că le-a părăsit și cum toate îl vor jeli. Nedespărțit de fluierul lui¹, el vede și cum va fi bocit de tovarășele lui, la care gîndindu-se înduioșat își zice:

Oile s'or strînge,
Pe mine m'or plînge.

1. În XIII se adaugă, atunci cînd ciobanul spune cum să fie îngropat :

Și să-mi faceți, ai mei frați,
Dintr'a mea cupșoară
Mîndră crucișoara,
Dintr'a mea bîrdiță
Mîndră luminiță,
Și dintr'al meu toporaș,
Cel mai mindru prăpuraș.

Versuri la fel găsim în varianta III* .

De «cruciță» se vorbește și în XXI, 16. Ceva intermediar ne dă var. I :

Și în loc de crucișoară
Îmi puneți o trîmbicioară

și XXI, 2 :

Sub crucea moliftului.

Gîndul ciobanului de a fi îngropat după obiceiul creștin e prin urmare exprimat numai în cîteva variante—se vede că avem de a face cu adaosuri, în parte probabil sub înflurirea cîntecelor slave care cuprind încheieri la fel (comp. și sfîrșitul var. II : «Și Dumnezeu m'o ierta»). E de observat că în XXI, 6 (comp. XXI, 2) se zice :

Pe mine nu mă 'ngropați
Nici în sfîntu temcteu.

Insistența aceasta e în spiritul baladei. Ciobanul vorbind de moartea lui se simte mai puțin creștin decît legat de ceca ce-i era scump înainte de toate în traiul lui la stînu. De altfel, ciobanul nostru a fost în general mai mult superstițios decît credincios și în izolarea lui prin munți nu a putut totdeauna să se împărtășească din ce putea să-i dea biserica. Un ecou al acestui păgînism al ciobanilor noștri sînt anecdotele care vorbesc despre el cînd s'a dus la biserică.

Oricît de caracteristice pentru balada noastră ar fi aceste versuri, ca și celelalte care exprimă visiunea morții, ele nu sînt ceva propriu ei, pentru că se întîlnesc în alte cîntece dela noi.

Astfel, o poezie aromînească ne dă ceva analog, deși referindu-se la alte împrejurări decît acelea din *Miorița*. E vorba acolo de un cioban care vrînd să meargă la oi e sfătuit de cineva să nu se ducă, pentru că un vis urît îi prevestia moartea:

— Măi Ienache, să nu mergi la oi;
 Îți văzui visul, că ai să mori.
 — Dacă mor, dacă nu mor,
 Să-mi ascultați un singur cuvînt:
 La stîină să mă îngropați;
 La primăvară cînd vă veți întoarce,
 Să treacă oile să mi le prind,
 Să le prind și să le mulg
 Și cu mina mea să le tund:
 Fluierul să mi-l aud întruna,
 Cînd oile se vor aduna,
 Ca să nu fiu, și după moarte,
 Nici de tovarăși, nici de oi departe ¹.

În poezia aceasta lipsește orice acțiune, așa că ne găsăm în fața unui element exclusiv liric ².

Tot numai în cadru liric apare motivul în doina:

Foaie verde de mohor,
 Cînd o fi, mîndro, să mor

1. P. Papahagi, *Din lit. pop. a Aromînilor*, 938; cf. G. Weigand, *Die Aromunen*, II, 114.

2. Comparată cu *Miorița*, ea este interesantă și pentru că aduce o confirmare la interpretarea pe care am dat-o mai sus (pag. 59) pasajelor din baladă care unora li se par că ar fi în contradicție. Deși departe de stîină, Ienache cere să fie îngropat acolo — deci în același fel ne putem reprezenta și situația din *Miorița*,

Să spui tu oamenilor
 Să mă îngroape în obor.
 În oborul oilor,
 C'am murit de dorul lor¹.

Sintem însă readuși la nota epică de balada din Maramureș a lui *Ion Bereciu*. Spre toamnă, la spargerea stinei, Bereciu pleacă cu tovarășii lui, dar ajungînd la un rîu, crescut în urma ploilor, se inneacă acolo, și balada ne spune la sfîrșit cum a fost îngropat de ai lui:

La mormintul lui au pus
 Trîmbița lui de-a dreapta
 Și fluierul de-a stînga;
 Vinturi mari că și-or sufla,
 Trîmbița și-o trîmbița,
 Fluierul și-o flutera,
 Mare jale 'n lume-o fa.
 Tot pe Ion l au jelit
 Oile cu lînele,
 Mieii cu jocurile,
 Berbecii cu coarnele².

Independent de *Miorița*, se vorbește deci în poezia noastră populară de un cioban care, murind, ține să fie îngropat la stîna, cu fluierul lîngă el și nedespărțit de oile scumpe lui, nemîngiate că l-au pierdut.

Urmărind tema aceasta mai departe, găsim paralele la ea în literaturile streine, ceea ce ne va înlesni să lămurim mai bine prezența acestui element liric în balada noastră.

1. E. Hodoș, *Poesii pop. din Bănat*, I, 117; cf. E. Niculiță-Voronca, *Dat. și cred. pop. rom.*, 538, unde versuri la fel încheie. artificial, o poezie ce nu are nimic păstoresc.

2. T. Bud, *Poesii pop. din Maramureș*, 20. Despre oi plîngînd pe cel mort se pomenește, în treacăt, și în balada *Tudorel* (G. Dem. Teodorescu, *Poesii pop.*, 682).

Un «voceru» corsican, arătînd jalea soției unui păstor la moartea lui, cuprinde aceste versuri:

Cînd l-au pus în sicriu
 Și l-au dus la Prunelli,
 Incepură să plîngă, de jale amară,
 Oile și miei,
 Iar iezii din țarc
 Au început și ei să sbiere be, be, be ¹.

Comparația o putem face și cu literaturile vechi; despre oi plîngînd pe stăpînul lor se vorbește în bucolice; la Virgil, *Ecl.* X, 16, păstorul Gallus e jelit de oi, despre care poetul spune că au și ele suflet să împărtășească durerile noastre:

Sunt et oves circum (nostri nec pœuitet illas) ².

Fie că ciobanul își exprimă dorința sa fie îngropat la stîină, fie că se spune despre oi că ele bocesc pe cel care le-a păzit, motivul acesta poetic îl găsim deci nu numai în *Miorița*, ci și în alte cîntece dela noi, cum literaturile streine cunosc și ele ceva asemănător. E, am putea spune, un loc comun al poeziei păstorești și el exprima ceva firesc, are un fond psihologic ușor de înțeles. Pentru un cioban mîngierea din urmă nu putea fi decît să se odihnească aproape de locurile pe unde a trăit, lîngă oile care i-au fost dragi și-și vor aduce aminte de el, cum de lîngă el ținea să nu lipsească, nici după moarte, fluierul sau buciumul ³.

1. F. Ortoli, *Les voceri de l'Île de Corse*, Paris, 1887, 100.

2. Cf. Teocrit, I, 74.

3. De dorințe la fel, după îndeletnicirea celor despre care e vorba, se amintește descori în poezia populară. La Slavi sînt foarte răspîndite cîntecele în care se vorbește de un viteaz ori un haiduc omorît

Partea din *Miorița* unde se vorbește de dorința ciobanului cum să fie îngropat redă prin urmare un element folkloric care a circulat independent, și deci nu reprezintă ceva cu totul original în baladă. Cu alte cuvinte, trebuie să admitem că atunci când a fost alcătuită *Miorița* s'a luat din poesia păstoraască un motiv cunoscut și a fost adaptat la împrejurările care constituie fondul ei¹.

în lupte; el dorește să fie îngropat într'un loc la care ținea mult și să i se lase mâna dreaptă afară, ca să poată prinde calul, despre care se spune uneori că-și plinge stăpînul mort; cf. N. Andrić, *Hrvatske narodne pjesme*, Zagreb, 1909, n-rul 136; K. Štrekelj, *Slovenske narodne pesmi*, I. 307; F. Sušil, *Moravski nár. písně*, 191; Fr. Bartoš, *Národní písně mor.*, Brno, 1889, 33.

1. Aceasta ne ajută să facem unele distincțiuni. Printre poeziile publicate de V. D. Moisiu, *Știri din Basarabia de astăzi*, 174, se găsește această doină:

Frunză verde, orice-ar fi,
 Cînd o fi cu și-oi muri,
 La cap puneți fluier mare,
 Să răsune noaptea tare,
 Noptile și zilele,
 S'audă copilele:
 Ele mi-au fost mîndreie;
 Să-mi săpați un mormîntel,
 Frumușel și lovițel,
 În tîrlița oilor,
 În jocșorul mielor.

La prima vedere s'ar părea că aceste versuri sînt un fragment din *Miorița*: totuși ele trebuie privite altfel și alăturate la acelea pe care le-am amintit mai sus (pag. 80-81), ca reprezentînd, în circulația lui liberă, motivul liric popular despre dorința unui cioban cum să fie immormîntat:

Invers — deci ca desprinse din *Miorița* — trebuie, cred. interpretate versurile următoare care încheie o poezie păstoraască, foarte alterată, publicată de G. Weigand, *Die Dial. der Bukovina und Besarabiens*, 63:

Oile acelea cornute
 Te-or cînta vara pe munte,

Lirismul din *Miorița* se continuă în partea unde ciobanul se gindește înduioșat la mama lui și ce trebuie să i se spună dacă ar afla că el a murit. Nu toate variantele ne dau acest episod al «maicei bătrine»; el se găsește numai în varianta Alecsandri și în I, III, III^a, IV, VI, VII, VIII, XIII, XIX, XXI, 1, 2, 3, 6, cu multe divergențe în ce privește unele amănunte, pe care totuși nu le vom urmări, pentru că nu au o deosebită importanță¹. Dacă în unele variante maica bătrină află moartea fiului ei dela mioară sau tovarășii lui — fie așa cum s'a întâmplat, fie cu inv. lui —, dacă în altele se vede că dinsa numai o bănuiește, deosebiriile acestea ne interesează mai puțin decît prezența ei în baladă, după cele cîteva variante. Ne întrebăm atunci cum trebuie interpretat acest episod și dacă reprezintă ceva fundamental.

Oile acelea bălăi
Te-or cînta vara pe vâi,
Cele două miorele
Te-or cînta vara 'n pornele.

Ceva analog găsim într'o colindă păstorească din *Gazeta Transilvaniei*, 1895, 10 decembrie, și la E. Niculiță-Voronea, *Dat. și cred. pop. rom.*, 1090, arătînd ecouri slabe ale *Mioriței* prin unele ținuturi. Asemenea versuri, prin felul cum se presintă și cum sint încadrate, ne amintesc direct balada.

J. De relevat totuși abaterea bizară din var. VI: ciobanul prigonit fuge «de frică» dela stîină și rătăcind cade bolnav în drum. Mama lui află și vine la el schimbată în corboaică; pe urmă se arată cine este, îngrijește pe fiul ei și-l duce sănătos acasă. El pleacă apoi iarăși la oi și îl întâlnește în drum pe «o femeie din Breb», se căsătorește cu ea și pleacă în «țara ungurească». Ceva de fantezie lăutărească, un adaus de cel mai rău gust, ca și acela din var. XVII unde s'au introdus balada cu un Ungurean, un Țigan, etc., pe care am amintit-o în vol. I, 66, și cîntecul cu ciobanul căruia i-au mimcat lupul oile. Despre mama schimbată în corboaică — împrumut din alte balade — se vorbește, de altfel, și în var. XIII,

Cînd maica bătrînă căutînd pe fiul ei il descrie in versurile bine cunoscute dela Alecsandri :

Fetișoara lui
Spuma laptelui...¹

avem aici o primă indicație pentru felul cum trebuie privita această parte din *Miorița* ².

In colinde unde se vorbește de Maica Domnului căutînd pe fiul ei găsim versuri identice cu cele din *Miorița* ; astfel, intr'o colindă din Transilvania Sfinta Fecioară intrebînd pe trecători dacă nu au văzut pe Isus spune că e lesne să fie cunoscut, pentru că :

Obr jorii lui
Spuma laptelui.....;
Ochișorii lui
Două mure negre

1. Comparația se regăsește in aromin  ; intr'un bocet se spune :
'fața-ți ca laptele și ca spuma , P. Papahagi, *Din lit. pop. a Arom.*, 980.

2. In IV ciobanul e descris astfel :

Ochișorii lui
Raza soarelui,
Sprincenele lui
Pana corbului,
Și cam n lțicel,
Ca un br dicel,
Și cam f'umușel.
Ca un crinișel.

Varianta IX, care nu aminteste pe maica bătrînă, d  dela inceput descrierea Ungureanului, și foarte apropiată de cea dela Alecsandri.

In VIII, după ce se spune că ciobanul e 'inalt și sprincenat , se adaugă : stricat de bubat — amănunt de invențiune lăutărească și de o urită disonanță, dar aș  își inchipua un lăutar că inf ișarea ciobanului poate fi deosebită de a altora.

Coapte la răcoare,
 Neatinse de soare,
 Coapte la pământ,
 Neatinse de vînt;
 Mustăcioara lui
 Spicul grîului ¹.

Asemănarea *Mioriței* cu aceste colinde a fost remarcată de D. M. Gaster ² și de S. Fl. Marian ³, fără sa caute a-i da o explicație sau pentru a ajunge la concluzii ce nu se susțin ⁴. Aceasta potrivire ne duce la constatarea că nu numai episodul maicei batrîne, ci și pasajul caracteristic în care se arata cum era la chip ciobanul își găsește un echivalent în folklorul nostru, și anume în cîntece religioase.

Nu însă numai aici. Chiar Marian cita ⁵ cîteva cîntece în care cineva caută să aiba știri despre o ființă ce-i este scumpă și da amănunte cum poate fi recunoscută, în tocmai ca în *Miorița* și colindele amintite. Mama care-și caută pe fiul dus să lupte — deci altfel decît în *Miorița* și colin-

1. S. Fl. Marian, *Legendele Maicei Domnului*, 286; cf. 270. 288: A. Viciu, *Colinde din Ardeal*, 67-69, 111; *Gazeta Transilvaniei*, 1899, 5 dec.; 1904, 25 dec.; *Luceafărul*, III (1904), 405.

2. *Lit. pop. rom.*, 178.

3. *L. c.*, 293. Cf. E. Hodoș, în *Luceafărul*, III (1904), 406.

4. S. Fl. Marian scria, *l. c.*: izvorul acestei minunate balade, după părerea mea, e asemenea legenda despre *Căutarea Domnului nostru Isus Hristos*... Precum mai marii Jidovilor din legendă s'au sfătuit ca să-l prindă și sa-l răstignească pe Isus Hristos., tot așa face și ciobanul ungurean din prună cu cel vrincean... Și precum Jidovii l-au muncit și l-au răstignit pe Is. Hr., tot așa a făcut și ciobanul ungurean și cel vrincean... Mai departe, precum ne-arată legenda că urabliă Maica Domnului cîntînd și întrebînd pe toți citiți în înflînă de fiul său., tot așa ne arata și balada că urabliă și mama ciobanului moldovean. Păreră plecînd dela o simplă impresie și trădînd intenția de a duce spre creștinism inspirația profana.

5. *L. c.*, 296.

dele despre Isus — e tema unei balade din Moldova, Dobrogea, etc.¹. Intr'o variantă foarte alterată a lui *Iorgovan* (i se zice acolo «Stan Iorgovan») se spune:

Fețișoara lui,
Spuma laptelui...
Sus pe Cerna 'n sus
S'a dus s'a răpus,
Nu s'a mai întors.

Dar baba-mi pleca
Pe mal de Dunăre,
Pe drum cu pulbere,
Din furcă 'ndrugind,
Din gură 'ntrebînd:
— Voi, măi ciobănași,
Nu cumva-ați văzut
Pe Stan Iorgovan,
Băiat de Mocan?
— Da, bab', am văzut
La stejar înalt,
De virf aplecat,
De-un viteaz răuit?

În cîntece cu vag element epic și chiar în doine flăcăul e descris de iubita lui ca în *Miorița*; astfel, mîndra care ține să se ducă după un voinic spune că l-a ales,

1. A. Vasiliu. *Cîntece, urături și bocete*, 20; T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, 113. Cf. *Gazeta Transilvaniei*, 1885, 21 dec., unde versiunea curentă a fost schimbată în așa fel că cetim:

Căpeneagul lui
Spuma laptelui.

De asemenea: *Gas. Transilvaniei*. 1893, 10 ianuar.
2, *Floarea darurilor*, II, 394-395.

Că-i voinic și tinerel,
 Parcă-i tras printr'un incl:
 Fețișoara lui
 Spuma laptelui¹.

Invers, alteori despre «mîndra» se spune ceva la fel:

«Crișule, Crișuțule,
 Crișule drăguțule,
 Apă limpejoară
 De sub lespejoară,
 Tu-mi ești curgătoare,
 Să-mi fii vorbitoare.
 Eu te-ași întreba
 De-o mindruț' a mea.»
 Apa-așa-mi grăia:
 Și să fi văzut
 Eu n'am cunoscut».
 Voinicu-mi grăia:
 «Lesne-i a cunoaște:
 Fețișoara ei
 Ca floarea de tei...
 Ochișorii ei
 Doi luceferei,
 Două mure negre...»²

Ceva analog ne dă povestirea fantastică dintr'o variantă a lui *Iovan Iorgovan*: eroul, căutînd pe sora lui, Cerna, întilnește în cale Ceata și după ce o întrebă dacă n'a văzut pe Cerna îi spune:

1. *Șezdtoarea*, I, 10. Cf. A. Vasiliu, *Cîntecce*, etc., 106; revista *Ion Creangă*, XII, 30; *Gutînul*, Baia-mare, 1889, 17 iulie; *Tribuna poporului*, Arad, 1898, 7 mart.

2. Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 32; la sfîrșit și mîndra vorbește de badea ei, descriindu-l ca în *Miorița*.

Lesne-i de-a cunoaște-o:
 Cosicioara ei
 Doi bălăurei
 De guri încheștați,
 Pe spate lăsați ¹.

Deci o temă folklorică foarte răspândită. Și nu numai la noi: naralele am putea aduce multe și din alte literaturi. D. M. Gaster amintea ² pocsii neogrece în care se vorbește, ca la uoi, de Maica Domnului căutind pe Isus; din folklorul slav am putea da iarăși exemple de același fel, cum din poesia populară franceză, de pildă, am putea cita mai multe casuri în care cineva, înstreinat de altul, amintește cum se înfățișează și cum i s'ar putea da de urmă ³.

Ceva cu totul tipic *Mioriței* nu este prin urmare episodul cu maica bătrână. El a fost, se vede bine, încorporat din folklorul curent, dar rămâne întrebarea dacă dela început, când a fost compusă balada, ori mai târziu, priu prefaceri,

1. *Revista critică-literară*, V (1897), 24.

2. *Lit. pop. rom.*, 478-479.

3. E destul să reproducem dintr'o poezie publicată de J. Tiersot, *Chansons populaires des Alpes françaises*, 120:

— Rossignolet sauvage,
 Toi qui as si beau chant

Va t'en trouver ma mie
 Là-bas dans son château.

— Comment la trouverai-je,
 Moi qui n' la connais pas ?

— Est facile à connaître:
 Sa pareille n'y est pas.

Elle porte la cocarde,
 La fleur de lys au bras,

Au bout de la cocarde,
 Trois boutons d'or y a.

cuntaminări așa de obișnuite, se știe, când un cîntec din popor ajunge să fie foarte răspîndit. Constatările par să pledeze mai mult pentru parerea din urmă.

Propriu zis, acest episod rămîne cam la o parte de cadrul baladei, nu aparține fondului caracteristic ei, evocîndu-ne așa de viu mediul pastoresc. Inspirația emina-mente păstorească merge numai pîna unde începe să se vorbească de mama ciobanului, așa că dintre variante s'ar pîtea socoti ca mai apropiate de forma primitivă acelea în care poesia se încheie cu dorința ciobanului să fie îngropat cu fluierul lîngă el, la stîină. unde îl vor jeli oile (cum e, de pildă, var. II).

Amintirea maicei bătrîne nu pare, în aproape toate variantele, firească, ne face impresia de o trecere impro- visată, de o legătură căutată. În var. I se spune de-odată și în versuri cam împiedecate :

Streinul că i-a rugat
Să-l mai lase atîta :
Să trimbiț mamei una».

In VII :

Ș'apoi maica de-o veni
Și de m'o 'ntreba.
Așa să-i cuvîntați,
Și cuvînt să-i dați...

In VIII :

Ei pe dins l-au omorît
Și de-acolo c'au pornit.
S'au întîlnit c'o biată babă.

Tot bruscată e tranșiția, tot ca un adaus ne pare și în IV, XIII, așa că și pentru acest motiv putem admite cu multă probabilitate că în baladă nu se vorbea la origine

de maica bătrîna (var. XII ține chiar să spuna că ciobanul omort nu avea mamă)¹.

De îndată ce versurile în care ciobanul își exprima dorința cum să fie pus în groapa dedeau baladei o nuanțare lirică, calea era deschisă spre accentuarea acestei note și era ușor să se introducă partea în care era pomenita maica bătrîna. Cum motivul acesta putea fi trecut într'o poezie pastorească ne arată următorul cîntec care ne aduce vag aminte de *Miorița* și are ceva incoherent care trădează adaptări:

Pe muntele lung
Turmele se-ajung,
Și cine le mină?
O maică bătrîna
Cu briul de lînă,
Din mină îndrugînd
Și din gură zicînd:
— Crișule, Criș,
De-ai fi vorbitoare
Eu te-ași întreba
De un fiuț al meu:
Nu cumva a trecut vadul tău?
— A trecut într'o poiană,
Stîna să așeze
Și oile să le văreze².

1. Cu atît mai mult, firește, trebuie privită ca o profacere tîrzie apariția inbitei ciobanului în locul mamei lui: în varianta dela G. Dem. Teodorescu de soarta lui se întrebă o mindră fetiță», iar în XVI se vorbește de o călugărită «albă la piliță» (cf. N. Pășculescu, *Lit. pop. rom.*, 215), care-l are drag pe cioban și vine în «cucie» la stîna să-l ia de acolo, înviat nu ni se spune prin ce minune; în III^a apare și o mindră copiliță lîngă «măicuța bătrîna», deci ambele motive fuzioneate. Artificialitatea acestei inovații, din izvor lăutăresc, se vede dela sine.

2. Gr. Tocilescu, *Mat. folklor.*, 1284.

Poate fi citată și altă poezie, pentru că ne permite și ea unele apropieri lămuritoare în același sens: e balada despre *Voina* unde, mindra' pornind la drum să găsească pe iubitul ei, se spune:

Se ducea cit se ducea,
 O mierliță intilnia :
 «Vai, mierlița mea,
 Fii tu bunicea,
 De ești vorbitoare ¹,
 Cum ești sburătoare,
 Un răspuns a-mi da :
 Văzut-ai ori ba
 Pe mindrul Voina?»
 Și mierla-mi tăcea,
 Nu mi-și răspundea.
 Ea mergea, mergea,
 Cucul o'ntilnia :
 Cucule, cucule...
 Ai văzut ori ba.
 Ici, în calca ta,
 Pe mindrul Voina?»
 Cucul răspundea :
 «Eu că l-am văzut
 Și l-am cunoscut,
 În murgitul soarelui
 Era 'n virful muntelui,
 Oile 'n strungă băga ².

Constatăm deci asocieri, contaminări de versuri de inspirație pastorească cu altele care ne sînt cunoscute din poezii cu alt caracter, circulînd ca elemente flotante ale

1. Să se compare versul acesta, bine pus la locul lui, cu cel din poezia anterioară unde e nepotrivit aplicat la Criș. ceea ce dovedește influențări dela unul la altul în aceste cîntece, amestecul lor.

2. I. Pop Reteganul, *Trandăfiri și viole*, 20-21.

folklorului¹. De ce atunci nu s'ar putea ca *Miorița* să ne reveleze în unele aspecte ale ei asemenea procese de elaborare folklorică².

Presupunerea la care ne-am oprit lasă să se înțeleagă cum putem considera și o altă parte din *Miorița*. E aceea unde ciobanul, vrînd să nu afle mama lui că a fost omorît, spune să i se vorbească în învălniri, de plecarea lui departe, după ce a făcut nunta cu o fată de Crai și a avut ca nuntași brazii și paltinii, ca lăutari pasările și ca făclii stelele. Această încheiere a baladei, așa cum a fost dată de Alecsandri, a fost privită ca o avîntare de cea mai înaltă

1. Ce frecvente sînt asemenea amalgamări folklorice ne arată și această doină din Ardeal, interesantă prin aceea că, deși se referă la cătănie, e în realitate o palidă reminiscență din *Miorița*:

Pe din sus de Orăștie
 Vin doi frați din cătănie
 Și 'ncă unul singurel.
 Cei doi frați se sfătuiră
 Pe singurel să-l omoare.
 Da singurel din grai grăia:
 Nu grăbiți cu moartea mea,
 Pin' ce scriu o cărticea
 S'o trimit la maică-mea.»

Convorbiri lit., XXII, 684.

Mai departe «singurel» spune că vrea să-i scrie și tatălui și surorii lui — deci o întreagă serie de motive provocată de unul inițial care deștepta apropieri ușor de făcut.

2. Păreră aceasta e cu totul opusă celei împărtășite de unii și pe care mai întii a exprimat-o Alecsandri cînd, în *Bucovina*, 1850, 51, scria despre balada pe care o revela admirației tuturor: «eu nu cred să fie întreagă, dar cît este măcar ea plătește în ochii mei un poem neprețuit». Nu ca un fragment, ci mai curînd ca amplificarea unei teme simple, redusă la cîteva motive tipice din viața păstoraască, ne apare *Miorița* sub forma în care ne-am deprins să ne-o reprezentăm.

poesie¹. Percurgind celelalte variante, numai în câteva găsim ceva asemănător. În VII se spune :

1. Versiunea lui Alecsandri e totuși umbrită de un adaus cu totul nepotrivit. Ciobanul ține să nu afle nici oile tot adevărul despre moartea lui :

Iar tu de omor
Să nu le spui

fi zice mioarei și mai departe se înșiră aproape în același fel versurile spuse și maicii bătrîne și vorbind în sens figurat de moartea feciorului ei.

De ce oile să nu știe că stăpinul lor a fost omorît, de ce să li se vorbească numai vag de moartea lui care, de fapt, nu le poate fi ascunsă, pentru că se spunc de ele că vor plînge? Și pentru ce numai Mioara ar ști tot adevărul, pe cînd tovarășelor ei li s'ar ascunde? Alecsandri a introdus aici ceva nefiresc, o subtilitate forțată, împotriva spiritului baladei, în desacord cu felul cum țăranul își reprezintă situațiile — în nici o altă variantă nu găsim, de altfel, ceva analog, și e explicabil. pentru că numai lui Alecsandri i-a putut trece prin minte să introducă o asemenea distincțiune, să adauge o notă cu totul artificială. S'a gîndit poate la aceasta pentru că i s'a părut prea neașteptată trecerea la episodul maicii bătrîne, și pentru a atenua această impresie a crezut că tranșiția poate fi făcută prin adausul unde se vorbește de oi că și ele sînt cruțate să afle tot ce s'a întîmplat.

Distincțiunea pe care a făcut-o o vedem, de altmîntrelea, relevată de însuși Alecsandri într'un pasaj din observațiile cu care însoția publicarea *Mioriței* în *Bucovina*, 1850, 51 (cf. *Prosa* 187-188): «Nu măi puțin este de însemnat cu cită îngrijire dulce și fienscă ciobănelul se roagă Mioriței ca să spue mamei lui că el nu s'a însurat cu o mîndră crăiasă, a lunei mireasă, ci cu o fată de crai, pe-o gaură de rai; nici să-i spue că la nunta lui a căzut o stea ș. c. l., cînd inima unei mame nu se împacă niciodată. Biata mamă ar înțelege că fiul ei a murit». Insistența aceasta arată că Alecsandri era preocupat de impresia pe care vor avea-o cetitorii găsind în baladă repetarea, cu mici schimbări, a acelorași versuri și a căutat să o justifice cînd, de fapt, nu-și avea locul și era o inovație a sa,

... Și cuvînt să-i dați
 Că eu m'am însurat
 Și m'am cununat
 Și mie mi-a fost
 Nună, nună
 Sfînta lună,
 Și nun mare
 Sfîntul soare,
 Și nuntași
 Păltinași,
 Și lăutari
 Țîntari.

Numai această variantă se apropie mai mult de cea
 dela Alecsandri, dar fără farmecul acesteia; celelalte sînt
 foarte alterate, pline de asperități. Versurile corespunzătoare
 din XIII suna:

.... Da voi drept să-i spuneți
 Că m'am însurat.
 Da ea încă să 'ntrebare:
 «La cine fata a luat?»
 Da voi drept să-i spuneți:
 «Pe sora Soarelui,
 Ce-i dragă veri-cui»
 Da și 'ncă să 'ntrebare:
 «Care lui is socri mari?»
 Da voi drept să-i spuneți:
 «Luna jumătate
 Și stelele toate».
 Da ea încă să 'ntrebare:
 -- Care lui is nuni mari?
 — Acei doi jurători,
 Luceferii din zori.

In XIX găsim numai atît:

Să spuneți că m'am însurat.
 — Dar pe cine, focu, a luat?
 — Luat-ă luna jumătate
 Și stelulele mai toate.

iar în XXI, 3 :

V'o 'ntreba mama de mine,
Spuneți că m'am dus la bine,
Că numai m'am însurat
Și eu numai mi-am luat
Tot o fată de 'mpărat¹.

După observațiile pe care le-am făcut mai înainte, ne mai avind să discutăm dacă moartea ciobanului era astfel înfățișată în forma primitivă a baladei, vom urmări acest motiv numai pentru a lămuri prezența lui în cele câteva variante și a vedea dacă nu-și găsește analogii în folklorul nostru sau chiar din alte părți.

1. Cu totul prosaic se prezintă aici var. III, XXI, 1, 2, 6 ; acolo mama trebuie să afle că feciorul ei ar fi rămas în urmă cu oile «cele șchioape».

La G. Dem. Teodorescu, unde în loc de mama ciobanului se vorbește de iubita lui, moartea i se ascunde acesteia astfel :

Să nu-i spui că sînt
Culcat sub pămînt,
Ci că m'am tot dus,
Dus pe munte 'n sus,
Prin virfuri cărunte,
Dincolo de munte,
Căvălaș să-mi dreg,
Flori ca să-mi culeg
Pentru nunta mea
Ce-am să fac cu ea.

Deci nu mai e vorba de nuntă în sens figurat și potrivirea e cam prosaică, deși versurile au mai păstrat un grăunte de poezie.

În III^a ciobanul gîndindu-se la «mîndra-i copilă» îi vorbește mioarei astfel :

Să-i spui c'am plecat
Departa 'n iernat,
Pe-o gură de rai,
Cam de peste plai.

Prezentarea alegorică a morții revine aici, dar sub altă formă.

Gîndul de a nu da pe față moartea cuiva, pentru a cruța pe cei de aproape, sau de a vorbi despre ea prin aluțiuni depărtate, nu e ceva necunoscut poesiei noastre populare în afară de *Miorița*. E cunoscută balada în care se vorbește de Chiva că, fiind logodită, a murit înaintea nunței; într'o variantă a ei din Basarabia (i se zice acolo «Chira»), cînd conăcarii vin la casa părinților mama îi întîmpină cu aceste cuvinte :

Mergeți voi la socrii mari
 Și le spuneți la nuntași
 Că Chira s'a măritat
 C'un fecior de împărat,
 Cu feciorul Craiului
 Din grădina Raiului¹.

Moartea e mascată aici tocmai ca în *Miorița* și e de relevat că versurile din urmă ne dau imaginea cu «feciorul Craiului», corespunzătoare celei dela Alecsandri («o fată de Crai»), pe care însă nu o mai găsim tocmai la fel în alte variante ale *Mioriței*. Balada basarabeană ar dovedi deci ca textul dela Alecsandri:

Și-i spune curat
 Că m'am însurat
 Cu-o fată de Crai

reproduce bine versiunea populară, că expresiile figurate despre moarte sînt autentice, nu introduse de Alecsandri, cum știm că s'a întîmplat de atîtea ori în culegerea sa.

Să punem față în față și ceva din poesia aromînescă. Intr'o balada unde un voinic e rănit în lupte, acesta înainte de a muri le spune tovarășilor lui :

1. I. Buzdugan, *Cîntece din Basarabia*, 199.

Prin satul meu de veți trece,
 Cîntece nu cumva să cîntați,
 Puști nu cumva să descărcați,
 Ca o să vă audă biata mamă,
 O să iasă în cale și o să vă întrebe.
 Să nu-i spuneți că am murit,
 Să-i spuneți că m'am însurat,
 Pămîntul mireasă a doua oară l-am luat,
 Soacră piatra a doua oară mi-am făcut-o¹.

Cu toate deosebirile, procedeul poetic e același și e caracteristică imaginea dela urmă («pămîntul mireasă...»), care ne amintește ce ne dă *Miorița*².

Folklorul strein cunoaște și el acest fel de poetisare. D. Gaster, cînd s'a ocupat în trecut de *Miorița*, a relevat asemănările ei în această privință cu poesia neogreacă³. Putem aminti ceva analog din folklorul frances: într'o poezie un tînăr care se înneacă, roagă să se ascundă moartea lui celor de acasă și o variantă se încheie astfel:

Ecrivez à mon père que je suis marié,
 Que j'ai pris une femme qui s'appelle la Mer⁴.

1. *Arhiva* din Iași, VI, 713; cf. P. Papahagi, *Din lit. pop. a Arom.*, 887.

2. Imaginea revine într'un bocet, tot aromînesc (P. Papahagi, *l. c.*, 969):

Să-i facem rîndul de însurătoare
 Voinicului, mirelui:
 Groapa este mireasa lui.

Cf. K. Schladebach, *Der Stil der arom. Volkslieder*, în *Jahresb. des rum. Inst.*, Leipzig, III, 88-89.

3. *Lit. pop. rom.*, 479. Imagini la fel întîlnim în poesia albanesă (cf. G. Schirò, *Canti pop. dell' Albania*, Palermo, 1901, 49-50) și asemănarea aceasta a fost relevată, de mult, de Dora d'Istria, în *Revue des Deux mondes*, 1866, 15 mai, 398.

4. *Chansons pop. des Alpes françaises*, 142, 175.

Presentarea figurată a morței ca o nuntă a dus spre un șir de versuri în care se spune că luna, soarele, stelele, etc., au fost nuni, druște, întregindu-se astfel transpunerea poetică dela care se pleca. Și de data aceasta *Miorița* se întilnește cu alte poezii populare. În balada *Fratele și sora* — cunoscută și sub alt nume — sora îi spune fratelui care vrea să se cunună cu ea că atunci îl va lua când îi va aduce

Sfinta lună
Nună bună,
Sfintul soare
Socru mare,
Luceferii
Vătăjei,
Stelele
Drușcuțele ¹.

Un cîntec aromînesc ne dă următorul dialog între doi tineri :

— Haide, fetițo, vino eu mine...
— Nu viu, tinere...
— Haide, micuțo, să te 'ncunun
Sub umbrarul cel de pin,
Să punem nun soarele
Și nună mare luna,
Drept nuntași pinii, tovarășii noștri ².

Trecînd la poezia populară streină, vom găsi și acolo o prosopopee la fel cu luna, soarele. Despre un copil se zice într'un cîntec de leagăn corsican :

1. *Șexătoarea*, II, 135; XVIII, 132; cf. I. G. Bibicescu, *Poesii pop.*, 338; *Gravul nostru*, II, 123; *Floarea darurilor*, II, 15; *Țara Oltului*, 1907, 7 dec.

2. P. Papahagi, *Din. lit. pop. a Arom.*, 866.

Cînd ai venit pe lume
 Și te-a botezat
 Nașe ți-a fost luna,
 Naș ți-a fost soarele
 Și stelele din cer
 Iși pusese colan de aur¹.

O filiațiune folklorică ducîndu-ne iarăși la concluzia că în *Miorița* au fost derivate elemente curente în literatura populară.

Sfîrșitul ei, după variantele la care ne-am referit, ne aduc totodată aminte de cealaltă poezie păstorească, *Cio-bănașul*, pe care am analizat-o la începutul acestui capitol. Se vorbește și acolo, cum am văzut, de soare, de lună, în legătură cu moartea ciobanului, așa cum e înfașisată acolo, în alte împrejurări și mai realist, dar tot într'o maiestoașă viziune pornită din dragostea pentru natură. Cînd la Alecsandri și în varianta VII sînt pomeniți brazii și paltinii ca «nuntași» — cum în ultima poezie aromînească citată se vorbește de pini —, constatăm iarăși asemănarea cu *Cio-bănașul*, unde brazii sînt amîniți la îngropare.

Păstrîndu-și fiecare nota ei particulară, cele două poezii care exprimă cu atîta lumină a inspirației sufletul ciobanilor noștri au ceva semnificativ prin trăsăturile comune pe care le arată. Se desprinde din ele o concepție păgînă, cu puternice reminiscențe de vieață trăită în înfrățirea cu munții și în contemplarea cerului. Și într'o poezie și în cealaltă numai cîteva cuvinte leagă ideea morții de ritul creștin — încolo totul e păgîn, totul e desprins dintr'o concepție cu depărtate moșteniri, dintr'o pasionată iubire pentru pămînt cu încintările lui. Odihna gîndurilor, mîngierea, nu sînt căutate în religie, ci în natură. Amîndouă aceste crea-

1. A. de Croze, *La chanson pop. de l'Île de Corse*, Paris, 1911, 83.

șiiuni ale geniului nostru popular le vedem astfel străbătute de sentimente străvechi și de ecouri ale unei poezii rămase diucolo de unele atingeri.

Din șirul de fapte pe care le-am urmărit reiese astfel următoarea concluzie.

Balada *Mioriței* și-a luat naștere dintr'un episod al vieții păstorești dela noi și anume dintr'o întâmplare petrecută în timpul transhumanței, cînd ciobani din mai multe părți se întilniau în trecerile lor din loc în loc. Unul din ei, mai bogat, cu turmă mai aleasă, un Ungurean, a fost pîndit de ceilalți și omorît. O mioară «năzdrăvană»—după credințe păstorești — îi prevestia ce avea să i se întimple și dînsul înaintea morței își arăta dorința cum să fie îngropat. Un motiv, de fapt, simplu, redînd o întâmplare obișnuită din viața păstorilor, și putem presupune că în partea dela început, avînd caracterul epic, el era redat la origine cu mai multe amănunte, cu mai multă amploare de cum constatăm în variantele care ni s'au păstrat.

Pomenirea maicei bătrîne e cu multă probabilitate un adaus de mai tîrziu, datorit tendinței de amplificări care se constată de atîtea ori în transmiterea temelor populare. El a putut fi favorisat și de nota lirică ce apărea lîngă fondul epic atunci cînd se vorbea de moartea ciobanului: această notă înlesnia o desvoltare lirică și introducerea unui motiv curent în literatura populară, acela al maicei bătrîne care caută pe fiul ei, cum un alt motiv în folklorul nostru era acela al ascunderii morței cuiva prin expresii figurate, așa că și acesta, putînd fi ușor asociat de celălalt, a venit să se alătore la conținutul primitiv al baladei.

Miorița cuprinde astfel mai multe straturi folklorice: peste fondul ei propriu, peste tema ei inițială, avînd și ea în parte analogii cu motive folklorice curente, s'au suprapus elemente care circulau în literatura noastră populară și puteau

fi derivate spre baladă în asocieri foarte firești. Analisă acestor elemente are importanța ei dacă ținem să pătrundem mai adânc în țesătura acestei creațiuni populare, să ne explicăm aspectele ei, forma sub care ni s'a transmis, cum, de altă parte, ne ofere un nou prilej de constatări interesante asupra condițiunilor de elaborare poetică în sufletul celor simpli. Pentru valoarea estetică a baladei această cercetare are, de sigur, mai puțină importanță, deoarece, în afară de câteva excluzeri pe care le putem face și cu ajutorul ei pe lângă ce ne revelează unele impresii, farmeoul poetic al *Mioritei* nu residă numai în ceea ce ne dă ea ca motiv fundamental, cum am crezut că trebuie distins, ci îl regăsim și în câteva părți ale ei care sînt dezvoltări de mai târziu, așa că variantele mai limpezi, mai bine încheigate care ne-au păstrat-o ne fac să-i prețuim frumusețile, indiferent dacă ele aparțin fondului originar ori ne duc spre adausuri de mai târziu.

Geograficește, nașterea baladei o putem fixa pe liniile de transhumanță care legau Transilvania de Moldova. Acolo, și în special pe drumul care cobora în jos, spre sudul Moldovei, surprindem mai viu acest cîntec ciobănesc, deși de câteva decenii el a pierdut mult din răspîndirea lui și cînd se mai aude redă foarte vag, cu multe întunecări, ce a fost sufletul lui de altădată.

Din aceste părți balada a radiat mai departe, spre centrul și vestul Transilvaniei, spre Maramureș, Bucovina, cum și nordul Moldovei și Muntenia. Răspîndirea, ca și gena ei, pare să ne ducă tot spre drumurile de transhumanță. Lîngă drumurile care legau Transilvania, Maramureșul și Bucovina de Moldova, cum și de Basarabia și Dobrogea, erau acelea care coborau în Muntenia, prin valea Prahovei, a Oltului și a Jiului și, ținînd samă de proveniența variantelor muntene ale *Mioritei*, vedem că ele coincid cu aceste zone de transhumanță. Cu alte cuvinte, putem

admite că balada a urmat pe ciobanii trecuți dintr'un ținut într'altul, s'a răspîndit pe unde au rătăcit aceștia, după ce ea răsărise din sufletul cu minunate însușiri poetice al unui cioban care cutreerese drumurile dintre Ardeal și Moldova și văzuse ori auzise întîmplarea care ne e povestită. La depărtări mari, și de loc și de timp, *Miorița* nu se putea să nu sufere numeroase schimbări, fie că poesia ei a pierdut vigoarea primitivă, fie că a degenerat într'un cîntec redus la un motiv sărac, cu slabe reminiscențe de ce cuprindea mai înainte : prin unele părți, în special în Ardeal, ea se mai aude, schimbată în colindă, numai în cîteva versiuni scăzute și monotone.

S'a crezut și se mai crede de unii că această baladă ar fi numai un fragment dintr'un bogat și bine încheiat ciclu păstoresc al literaturii noastre populare. Nimic nu dă temei acestei păreri. De nicăeri nu ne vin dovezi pentru existența de cicluri mari epice la noi. *Miorița*, ca și alte compuneri populare ale noastre, a fost compusă sub impresii de moment, inspirată dintr'o întîmplare prin munții cutreerați de ciobani, și nu ne arată de loc că ar fi desprinsă dintr'un complex epic, dintr'o vastă creațiune a imaginației poporului. Să nu-i atribuim o valoare numai de închipuire, ci să o prețuim pentru cît ne dă în realitate : o dramă — concentrată în cîteva versuri — din traiul la munte, poesia plaiurilor noastre și sufletul ciobanului român, cu înduioșările și seninătatea lui.

IMAGINI PĂSTOREȘTI

IMAGINI PĂSTOREȘTI IN POESIA POPULARĂ

Nu putem lăsa la o parte reflexele păstoritului în poesia noastră populară sub alt aspect al lor, acela al exprimării poetice. Când iuriturirea lui a fost așa de hotărîtoare asupra cuprinsului atitor doine și ciutece bătrînești, ne-ar mira ca ea să nu se evedențieze și în forma lor, în asociațiunile de cuvinte, în imagiunile care aveau să le dea relief poetic. Impresii zilnice, obsesiunii ale mediului încunjurător, visiunea pornită diu privescîți cu un aumit caracter, din înclinări sufletești speciale, nu se putea să nu lase urme și în felul de redare al motivelor de inspirație populară.

Cît de puternice sînt obsesiunile vieței păstorești în miutea țaranului nostru ne arată foarte plastic o doiuă cum este cea următoare, cu apropieri care par bizare, dar sînt explicabile cînd le raportăm la predilecțiunii ale celor dela țară, la felul lor de impresiouare în legătură cu vieța pe care au dus-o ori o mai duc. O fată îi spuue unui flăcău :

Bădiț, bădișorul meu,
Asear am ieșit în coastă,
M'am uitat în curtea voastră;
Văzui brusturi și cucute:
Eu gîndiam că-s vite multe;

Văzui brusturi și turbări:
 Eu credeam că-s oi țigăi;
 Văzui spini și porumbei:
 Eu credeam că-s oi cu miei¹.

Cum în impresiile țaranului nostru primează ceea ce este păstoresc ne arată, în alt sens, și această doină unde e vorba de primăvară astfel cum și-o închipuește ciobanul :

Uște mi se cununa,
 Ca câmpul primăvara,
 Când oile sînt cu miei
 Și vacile cu viței...
 Cîndu-s oile cu miele
 Și vacile cu vițele².

Vedem aici procesul psihologic care alteori a dus la comparații directe luate din vieța păstorească. Pentru a face să reiasă ceva caracteristic, pentru a fixa în citeva cuvinte o situație, țaranul nostru recurge de nenumărate ori la vocabularul păstoresc.

Versul așa de bine cunoscut din *Miorița* — asupra căruia am insistat mai înainte —, cu imaginea simplă, dar așa de expresivă, în care fața ciobanului e comparată cu spuma laptelui, arată dela sine că a trebuit să treacă prin mintea cuiva trăind mereu la stîină și el ne duce spre un șir întreg de asemenea versuri în care se reflectează dispozițiuni de poetisare proprii păstorului.

Intr'una din poesiile descriind cu multă artă frumusețea cuiva, mîndra vorbește astfel de iubitul ei, după ce întrebase Mureșul dacă nu l-a întîlnit undeva:

1. *Floarea darurilor*, II, 490.

2. Iarnik-Birseanu, *Doine și strigături*, 243.

Lesne-i, Mureș, de-a-l cunoaște,
 Că la pas e păunaș,
 La obraji bulgăr de caș.
 Genele — ca penele,
 Buzele — ca frunzele,
 Sprincenele-i umblă 'n vînt¹...

Dacă aici, în versul al treilea, regăsim ceva ca în *Miorița*, constatările vor varia cînd vom străbate mai departe culegerile noastre de folklor. Într'o baladă unde haiducul a prins pe «domni», dînsul spune tovarășilor lui cum să-i ducă pe aceștia și expresiunea care-i vine în gînd îndată e aceasta:

Mînați domnii ca pe oi².

Celui chemat la oaste cînd este să pornească i se pare că împreună cu alții e luat din urmă, ca oile de păcurar:

Haide, maică, pîn' la cruce,
 De vezi Neamțul cum mă duce,
 Cum ne duce dinapo!,
 Ca păcurarul pe oi³.

Tot într'un cîntec de cătănie flacăul îi spune mamei lui să-l caute în «compania de mijloc»,

Că-s cătane tinerele,
 De trece plumbul prin ele,
 Ca printr'o turmă de miele⁴.

La joc, cel care îndeamnă pe alții să facă pașii mai domol găsește îndată cuvintele:

1. *Convorbiri literare*, XV, 198.

2. I. Pop Reteganul, *Trandafiri și viorele*, 55.

3. *Conv. lit.*, XXII, 685.

4. S. Mindrescu, *Lit. și obiceiuri pop.*, 37.

Tot încet, încetinel,
Ca oița după miel ¹.

Tot la horă, dela flăcău la flăcău trece această chiuitură care se adresează fetelor :

Strigă, strigă, să se strângă
Fetele din valea lungă,
Ca oițele la strungă ².

Iar cîte unul lăudăros se învîrtește strigînd :

Cîte fete sînt la noi
Facă-le Dumnezeu oi
Și pe mine un păstor,
Să le port vara prin flori
Și iarna prin șezători ³.

Altul, mulțumit că se găsește la joc printre ai lui, ne-turburat de chipuri-streine, lasă să se audă :

Unde joc cu frații mei,
Cum ar paște mielușei
Și vacile cu viței,
Primăvara pe muncii ⁴.

În doinele de dragoste comparațiile păstorești revin iarăși. Acea care vrea să-și arate indiferența față de cel care se topește de dor după ea spune :

1. *Șezătoarea*, XVI, 92.

2. Iarnik-Bîrseanu, *Doine și strigături*, 360 ; cf. S. Fl. Marian, *Hore și chiuituri din Bucovina*, 55, 63 ; T. Pămfile, *Cîntece de țară*, 328 ; *Șezătoarea*, I, 167 ; revista *Ion Creangă*, VIII, 218.

3. *Graiul din Țara Hațegului*, 195 ; cf. I. Pop Reteganul, *Chiuituri*, 28 ; *Gazeta Transilvaniei*, 1887, 29 mai.

4. T. Bud., *Poesii pop. din Maramureș*, 54.

Cucule de pe hinteu,
 Spune la drăguțul meu
 Că mie nu mi-i de el,
 Cum nu-i lupului de miel ¹.

Un înflăcărat după aceea care nu prea pare să-l ia
 în samă îi zice când o întâlnește în cale:

... eu am pus ochii pe tine:
 De nu te iau, să n'ajung bine;
 Să bat ca cîinii la oi,
 De nu te-oi duce la noi;
 De nu te-oi lua de mînă,
 Să bat ca cîinii la stîină ².

Cu mai multă poezie, despre puterea dorului în ini-
 mile celor tineri se spune:

Verde frunză stejărel,
 Cît e omul tinerel
 Se ține dorul de el,
 Ca oița după miel ³.

În doine exprimînd alte sentimente caracterizarea e
 căutată tot recurgînd-se la o imagine păstorească. Cel pri-
 gonit își zice:

1. I. Pop Reteganul, *Trandafiri și vioarele*, 141; cf. 169 și:
Conv. lit., V, 360; *Tribuna poporului*, Arad, 1898, 28 mart; 1900, 12
 febr.; G. Weigand, *Jahresbericht*, IV, 318.

La Iarnik-Birseanu, *Doine și strigături*, 229, o variantă sună:

Bade, mie mi-i de tine
 Chiar ca lupului de cîine.

2. S. Mîndrescu, *Lit. și obiceiuri pop.*, 90.

3. Gr. Tocilescu, *Materialuri folklor.*, 287; cf. revista *Ion Creangă*,
 VIII, 275.

Strigă dușmanii la mine,
 Ca păcurarul la cîne;
 Strigă dușmanii la noi,
 Ca păcurarul la oi ¹.

Exprimînd cam aceeași stare sufletească, versurile

Mîncată-s, doamne, de-ai mei,
 Ca iarba de mielușei ².

fac o tranziție spre acestea în care, cu o comparație asemănătoare, cineva se plînge de zilele grele pe care le duce:

... Și mîncatu-s de nevoi,
 Ca iarba de cele oi ³.

Nu toate aceste comparații ⁴ au o deosebită coloratură poetică; unele din ele sînt apropieri elementare, alăturări de cuvinte rămase la oarecare prosaism, dar toate sînt semnificative prin nota comună care le leagă.

Ar fi de amintit că uneori imaginile din lumea păstorească pot fi împrumuturi, reminiscențe, neavînd multă importanță. Așa cînd într'o colindă ⁵ vorbindu-se de o stea «de luceafăr» cu putere miraculoasă se spune despre ea:

Peste munți ce-și trecea.
 Mîndri munții da sălta,
 Ca miei primăvara.

1. Iarnik-Bîrseanu, *Doine și strigături*, 188; cf. *Tribuna poporului*, Arad, 1897, 17 mai.

2. E. Hodoș, *Poesii pop. din Bănat*, I, 94.

3. Iarnik-Bîrseanu, *Doine și strigături*, 191.

4. Exemplele le-am ales numai din folklorul nord-dunărean, lă-sînd la o parte poezia aromînă. Pentru imagini păstorești cum se găsesc și acolo, v. K. Schladebach, *Der Stil der arom. Volkslieder*, în *Jahresb. des rum. Inst.*, Lipsca, III, 97-100.

5. G. Alexici, *Texte din lit. pop. rom.*, 161.

Comparația aceasta ne aduce aminte de Biblie¹ și poate să vie dela cineva care auzise *Psalmii*. Chiar dacă ar fi așa, un asemenea exemplu nu-și găsește multe analogii în poesia noastră populară: ea arată și aici o notă proprie, apare cu o originalitate care se înțelege bine cînd am văzut care sînt izvoarele ei, din însăși viața noastră.

1. V. broșura mea, *Originea păstorească a «Cîntărei cîntărilor»*, unde am relevat alte comparații de aceeași natură și am insistat asupra înfrîurii pe care a avut-o păstoritul în exprimarea poetică.

INCHEIERE

INCHEIERE

Cu toate precisările pe care le-au dat cele două părți ale acestui studiu, cred că nu va fi de prisos să cuprindem în câteva cuvinte unele constatări la care am ajuns și putînd fi utile mai ales pentru chestiuni de metodă, de orientare în investigațiunile folklorice.

Ideile preconceptuate trebuie lăsate la o parte și în cercetările de folklor. Apriorismul nu poate duce și aici decît la rătăcirii, cum prea multe au desorientat pe folkloriștii noștri și mai continuă să-i țină departe de interpretările juste. Nici teorii ducînd la denaturări și neîntemeiate pe o informație largă, nici numai migăleala de confruntare a variantelor, fără discernămintul care fixează valoarea lor și fără perspectivele de sintesă spre care trebuie să ne îndreptăm, nu pot ajuta la lămurirea atîtor probleme în legătură cu literatura noastră populară ori la dreapta ei prețuire. Și tot astfel: nici estetismul gol, fraseologic, care unora li se pare ca dă dispensă de aprofundări ori duce spre divinațiuni care altfel ne-ar fi interzise. Străbateri adînci prin folklorul nostru, urmărirea lui în toate direcțiunile, interpretarea faptelor nu după ilusiuni, ci după indicații precise, alăturarea lor așa cum reiese din consensul lor natural, aceasta trebuie să fie linia de orientare și în cercetările de această natură. În același timp, să nu uităm niciodată

că producțiunile populare cuprind un substrat real, reprezintă momente caracteristice de viață ori continuități ale ei. Cunoașterea trecutului și a stărilor de azi dela țară nu poate lipsi folkloristului, dacă ține să vadă limpede și să aducă adevărat spirit critic în cercetările lui. Aveau romanticii păcatul de a ținea prea mult la fantasii ale lor, de a falsifica realitatea, dar rătăcesc astăzi și aceia care, spunind că nu-i mai urmează, se opresc la cărturărie seacă, streină de faptele concrete, de sugestiunile vieții. Și chiar printre romantici se întâmpla ca un spirit mai ager și cu juste intuiții uneori să aducă o părere de care să se țină samă. Am văzut cum Alecsandri, cu toate rătăcirile lui uneori și ale vremii în care a trăit, și-a dat samă că *Miorița* trebuie pusă în legătură cu transhumanța dela noi; el știa că ciobanii din multe părți străbăteau drumurile din Moldova și când a ajuns să cunoască minunatul cîntec bătrînesc a înțeles că trebuie să-l apropie de ceea ce cunoștea pe altă cale. Astăzi și realitățile actuale și ale trecutului nostru le rămîn prea streine celor mai mulți din folkloriști, și de aceea se pierd în dibuiri, se imobilizează în procedee sterpe și în păreri lipsite de teme.

Comparațiile cu folklorul strein sînt iarăși insuficient urmărite. Cu toate acestea numai ele ne pot duce la distincțiuni care se impun, ne înlesnesc recunoașterea elementelor proprii folklorului nostru față de cele care au o circulație întinsă, universală. Lîngă atîtea motive răspîndite pe zone vaste descoperim multe de proveniență indigenă și chiar cele dintîi, trecute la noi, au primit adeseori nuanțări speciale, atestînd străbaterea lor de preocupățiuni, înclinări ale sufletului românesc. Impresiile generalisatoare, pornind dela concepția greșită că folklorul de pretutîndeni prezintă atîtea asemănări încît nu putem deduce din el caractere speciale etnice, trebuie rectificate de constatările care ne revelează elemente folklorice avînd relieful lor deosebit după

regiuni și explicabile prin condițiunile de viață de acolo. Un corectiv trebuie adus și concepției opuse—nu mai puțin greșită —, după care tot ce găsim în literatura populară a unei țări impresionant într'un fel și de o poezie superioară ar fi realizare originală, mărturie vie a unor însușiri sufletești cu caracter național. Sînt transmisiuni, împrumuturi, pe care se cuvine să le deosebim de creațiunile proprii unui popor, și să ne mulțumim cu acestea, destul de elocvente, cînd este vorba să desprindem din folklor caracterisări etnice. Am văzut în cursul atitor pagini cum folklorul nostru, cu substrat păstoresc, se întilnește adeseori cu acela din alte părți și deci trebuie să ținem în samă aceste coincidențe; dar, în același timp, am constatat în el elemente care, accentuate într'un anumit sens, armonisate printr'o unitate de concepție, printr'o viziune particulară, arată ceva propriu sufletului românesc, evidențiază originalitatea noastră.

O constatare la care am ajuns iarăși este identitatea de motive, foarte caracteristice, pe care o arată folklorul nostru nord și sud-dunărean. Regăsim în poezia populară a Arominilor versuri care ne amintesc foarte de aproape doinele ori cîntecele bătrînești din țară și asemănările acestea ne indică — împreună cu fapte dovedite de filologie ori istorie — comunitatea noastră de viață pînă la un timp. Ele pun în lumină totodată cum păstoritul a lăsat, și la nordul și la sudul Dunărei, urme adînci în poezia populară, prin ascendentul pe care l-a avut în viața noastră. Pînă acum prea puțin s'au cercetat aceste părți comune folklorului nostru dintr'o parte și dintr'alta. Se impune și aici o adîncire a materialului folkloric, cu alegerea critică a faptelor care pot întări constatări de pînă acum ori elucidării nouă de probleme.

APENDICE

APENDICE

VARIANTELE MIORIȚEI¹

I

Auzi, mîndră, ce se-aude
Peste cel virfuț de munte?
Trei miori dalbe cornute,
Trei miori dalbe sbierînd,
Trei păcurari trîmbițînd.
Numai nnu-i streinel,

Cu trîmbița lingă el;
Ceialalți trei mi-l mînară
Cu două găleți a-mină
Să le-aducă apă lină.
Pînă streinul venia
Ceialalți legea-i făcea —
Mîncînd carne de mioară
Și bind apă de izvoară —

1. Fiînd răspîndite în publicațiuni nu totdeauna ușor accesibile, variantele *Mioriței* — cîte le cunosc — mi s'a părut că-și găsesc bine locul aici. Strînse la un loc, ele vor înlesni urmărirea baladei așa cum ni s'a transmis. Variantele dela Alecsandri și G. Dem. Teodorescu am crezut că nu au de ce să fie reproduse, deoarece sînt destul de cunoscute.

Am lăsat la o parte și ce s'a publicat în *Revista critică-literară*, III (1895), 253-266, și în *Luceafărul*, IV (1905), 275-278, pentru că variantele de acolo nu pot fi luate în samă.

Manuscrisele în care Ar. Densușianu crezuse că s'ar fi păstrat două versiuni interesante ale *Mioriței* trebuie înlăturate ca neavînd aici o valoare pentru cercetările asupra ei (unul din aceste manuscrise, cel din Bănat, scris între 1848-1865, mi-a fost posibil să-l controlez pentru că l-am găsit printre hîrțile rămase dela tatăl meu — celălalt, din Transilvania, nu știu ce a devenit). Aceste versiuni sînt simple prefaceri după cea dela Alecsandri, dar prin intermediarul aceleia data de V. Bumbac. În ziarul *Concordia* din Budapesta a apărut într'a-devăr, în n-rele dela 6 și 10 iunie 1865, o parafrazare a variantei

«Că pe strein să-l omoară.	Munții se cutremura.
Streinul că i-a rugat	Și mă-sa l-a auzit,
Să-l mai lase atîta :	La el iute a venit ;
«Să trimbiț mamei una».	Haine negre că și-a luat,
• Ceialalți că l-au lăsat,	Cătră el a și plecat.
El trimbița a luat	El din gur' a cuvîntat :
Ș'a 'nceput a trimbița :	«Eu știu, maică, c'o'i muri
Văile se scutura,	Și pe mine mă 'ngropați

dela Alecsandri, sub titlul : *Mioara (baladă populară), partea I de Vasile Alecsandri, partea a II-a, a III-a și IV proumrate de subscrisul pe baza părții I (dedicată Domnului V. Alecsandri)* — subscrisul era : V. Bumbac. iar la sfîrșit dinsul arăta unde și cînd scrisese această «proumrate» : la Viena, la 28 mai 1865. În versuri la fel cu cele dela Alecsandri i s'a părut lui V. Bumbac că poate desvolta balada și a amplificat-o atunci, nu fără oarecare îndeminare citeodată, putînd induce în eroare pe unii, cum s'a și întîmplat. Manuscrisul bunățean al lui Ambrosie Jurma, la care se referia Ar. Densusianu, redă partea a III-a și a IV-a din textul imaginat de Bumbac ; începutul lipsește probabil pentru că Jurma a cunoscut, la întîmplare, numai n-rul din *Concordia* dela 10 iunie ce cuprinde, în continuare, cele două părți dela sfîrșit scrise de Bumbac (Jurma a însemnat la sfîrșitul manuscrisului său, care se încheie tocmai cu *Miorița*, și data de 28 mai 1865 pe care tot dela Bumbac a luat-o, fără să spue că și aici îl urma pe el). Manuscrisul din Transilvania care, cum spuneam, nu ni s'a mai păstrat după ce a fost utilizat de Ar. Densusianu, redă și el în partea a II-a și a III-a, așa cum au fost tipărite în *Revista critică-literară*, părțile III și IV dela Bumbac, cu unele modificări, dar nu așa ca să nu recunoaștem izvorul. Începutul se presintă în acest manuscris cu vași amintiri dela Alecsandri, dar și cu ceva deosebit : ciobanii indușmăniți sînt Mocanul Murgan și un Vrîncean. Lăsînd la o parte această deosebire — care vom vedea cum trebuie înțeleasă — e sigur că și în manuscrisul transilvănean s'a utilizat ce publicase Bumbac. Ar. Densusianu îl data dinainte de 1848, fără să știm de ce ; datarea era de sigur greșită : nu putea fi decit posterior anului 1865 sau poate chiar din acest an, cît timp în el se transcrisese ce tipărise Bumbac.

Textul publicat în *Luceafărul* de G. Cătană e și el aproape la fel cu al lui Bumbac. Ceva mai mult : din el nu lipsește partea a II-a din stiluirea acestuia, care a fost suprimată în manuscrisul transilvănean : ea cuprinde o naivă diluare a baladei, cu povestirea luptei între Moldovean și Ungurean, alături de Vrîncean (lupta se dă, după închipuirea lui Bumbac, cu flinte și pistoale). Primele versuri se potrivesc însă cu cele din manuscrisul transilvănean, cu deosebirea că în ele se vorbește, ca la Alecsandri, de un Moldovean, de un Ungurean și un Vrîncean.

In strunguța oilor,	Buciumul o buciuma,
In ușa spătarilor,	Trimbița o trimbița,
Și în loc de crucișoară	Oile cele cornute
Imi puneți o trîmbicioară,	Mîndru m'or cînta pe munte,
Și în loc de buhășel	Oile cele bălăi
Imi puneți un buciemel,	Mîndru m'or cînta pe vai.
Și cînd vîntul o sufla	

Transilvania (Rodna-veche) — Ov. Densusianu, *Flori alese din cîntecele poporului*, 107-109.

Cum să se explice aceste asemănări și deosebiri? De sigur numai astfel: cînd a apărut în *Concordia* balada refăcută de Bumbac, ea a impresionat, se vede, pe cetitorii de peste munți și unii s'au gîndit chiar să o transcrie în culegeri de cîntece cum se obișnuiau, cum este și manuscrisul lui Jurma. Versurile ticluite de Bumbac aveau însă o parte care, la rîndul ei, putea fi schimbată după fantasia unuia sau altuia: dînsul ținuse, mai mult decît Alecsandri, să presinte într'o lumină simpatică pe ciobanul Moldovean; de aceea accentuează această notă cînd îl face să-i spună Vranceanului că o să înțeleagă «ce poate un cioban — un baci moldovean», și înălțînd pe Moldovean cobora pe ceilalți, pe Mocani, numindu-i «neam de hoțomani». Cineva care a cetit în Transilvania alcătuirea lui Bumbac și a găsit că merită să fie transcrisă într'un caiet nu a putut aproba cum se vorbea acolo de Mocani și, de aceea, s'a gîndit să înlocuească pe Moldovean cu Mocanul Murgan, dînd baladei un început cum i s'a părut mai potrivit. Așa s'ar explica versiunea din manuscrisul transilvănean (e întrebarea dacă această versiune, ticluită de cineva, cum făcuse și Bumbac, nu s'a tipărit în vre-un ziar de dincolo — cît am controlat nu am găsit-o —, așa că manuscrisul publicat de Ar. Densusianu s'ar putea să fie numai o copie după pagini de gazetă).

Cunoscut și în Bănat, textul lui Bumbac nu a fost remaniat ca în manuscrisul transilvănean: acolo numele de Mocan putea fi lăsat, mai ușor decît în Transilvania, așa cum îl presenta scriitorul bucovinean și în chipul acesta ne explicăm versiunea publicată de G. Cătană. Dînsul afirma însă în *Luceafărul* că a cules balada dela un «musicant» Todor Lăutașu. În cazul acesta trebuie să presupunem că musicantul luat ca mărturie era știutor de carte și cetise undeva textul *Mioriței* pornit dela ticluirea lui Bumbac, învățîndu-l bine, pentru ca în cea mai mare parte este absolut același.

Cele trei «variante» din *Rev. critică-literară* și *Luceafărul*, cărorora li s'a dat oarecare importanță, trebuie prin urmare excluse, pentru că sînt numai *Miorița*... lui Bumbac.

II

Pe piciorul cel de munte
 Merg oile toate frunte,
 Iar vre-o opt ori nouă sute
 Nu știi nouă-s ori o mie,
 Nu știi, Dumnezeu le știe.
 Cele opt ori nouă sute
 Au vre-o nouă ciobăuei
 Cu vătaful liugă ei.
 Când seara s'a apropiat
 Oile le-au adunat
 Și ciobauii s'au culcat;
 Când vătafu-a adormit
 Ciobauii că s'au vorbit
 Pe vătaful să-l omoare,
 Piuă 'n răsărit de soare.
 Și vătaful imi avea
 O mioriță frumușea,
 Care toate le știa.
 Miorița-a auzit
 Ce ciobanii s'au vorbit,
 Ea iudată c'a plecat,
 Vătaful l-a deșteptat,
 Vătaful s'a mîniat
 Că de ce l-a deșteptat,
 Cătră mioriță-a grăit:
 — Ce ți-e, miorița mea,

De pe min' te-ai mîniat,
 Căce eu nu te-am mîniat
 De [cu] zori
 In lunci cu flori,
 De cu noapte
 'N grîue coapte?
 — Ba eu uu m'am mîniat,
 Căce tu uu m'ai mîniat
 De cu zori
 In lunci cu flori,
 De cu noapte
 'N grîue coapte,
 Da uite ce-am auzit,
 Că ciobanii s'au vorbit
 Ca pe tiu' să te omoare
 Piuă 'n răsărit de soare.
 — Spuue-le, mioriță, spune
 Că dacă m'or omori,
 Ei pe mine să mă 'ngroape-
 Tocma 'n ușe la strungă,
 S'aud ciobanii mulgtud
 Și laptele ciuruind
 Și pe mîudra strungărind,
 Fluiera să nu mi-o uite,
 Că viutul cînd o sufla
 Fluiera o șuiera
 Și Dumnezeu m'o ierta.

Transilvania (Boarta) — *Tribuna poporului*, Arad, 1897, 7 iunie.

III

Cea zănoagă verde,
 Da de verde-i verde,
 Da de-abia se vede
 Trei cîrduri de oi,
 Nouă ciobăuei,
 La tot cîrdul trei.

Unu-i Moldoveau
 Și unu-i Vrîncean
 Ș'uuul Austriau.
 Da ăl Moldoveau
 Și el că-mi avea
 De-o mică miorică,
 Dalbă ocheșică,
 Picioare poleite,

Unghii potcovite,
 Și tot sbierînd umbla,
 Dară el zicea :
 — Mică miorică,
 Dalbă ochesică,
 De trei zile 'ncoace
 Gura nu-ți mai tace
 Ori de capul tău,
 Ori de capul meu,
 Ori de cuțite-ascuțite,
 Ori de lupi să te mănînce?
 — Stăpînașul meu
 Și al oilor,
 Nu-i de capul meu,
 Da-i de-al dumitale,
 Că-s trei veri primăverei
 Și ei s'au vorbit
 Ca să te omoare,
 Că ai cîrd mai mare
 Și jugani rotați,
 Bani încomorați
 Și dulăi bărbați.
 — Mică miorică,
 Tu așa să le spui
 Că de m'or omori,
 Pe mine să mă 'ngroape
 În strunga oilor,
 În jocul mieilor,
 Și fluierașul meu
 Mie să mi-l pue
 În cheotoarea stinei:
 Cînd vîntul mi-o bate

Fluieraș mi-o zice,
 Oile s'or strînge
 Și pe min' m'or plînge.
 Ș'o vreme mi-o veni,
 La vale'ți tuli
 Și v'îți întîlni
 C'o babă bătrînă,
 Cu briul de lînă
 De pâr de cămilă,
 Cu druga 'ndrugînd,
 De fiu întrebînd,
 Da voi ca să-i spuneți
 Că pe min' m'ați lăsat
 În urmă eu șchioapele
 Și cu fătatele.»
 Mica miorică
 'Nainte-i ieșia,
 Din gură-i grăia :
 «Măiculița mea,
 Fiișorul tău
 Ți l-au omorît
 Ai trei veri primăverei».
 Și ea își grăia :
 «Voi ciobanilor,
 Fiișorul meu
 Ce rău v'a făcut
 De l-ați omorît ?
 Dare-ar Dumnezeu
 De-o ploaie cu vînt,
 Trăsnet pe pămînt
 Și să vă trăsnească
 Și să vă omoare.

Transilvania (Cohalm) — *Fîntîna Blandusiei*, 1889, 11 iunie (re-
 produsă și în *Contemporanul*, VII^I (1889), 72-74.

III^a

Se-aude, se-aude,
 Departe la munte,

Gomăn, gomănaș,
 Glas de buciumaș,
 De trei ciobănași,
 Gomăn gomônind,

Oile porni-d
 Pe-un picior de munte,
 Cu hățășuri multe.
 Ș'apoi sue și coboară,
 Zi mare de vară,
 Din vărsat de zori
 Păn' la țarcători
 Și din țarcători
 Pin la ciniori¹,
 Trei cirduri de oi,
 De oi bucălăi,
 La lină țigăi,
 La coadă pirnăi,
 Cu coarnele șute,
 Cu steluță 'n frunte,
 Cu trei ciobănei,
 Tustrei verișori,
 Că-s din trei surori:
 Unu-i Ungurean,
 Unu-i Moldovean
 Și unu-i Vrincean.
 Dar cel Ungurean
 Și cu cel Vrincean
 Pe cel Moldovean
 Ei mi s'au grăit,
 Mi s'au domuit²
 Ca să mi-l omoare,
 In apus de soare,
 Umbre cind pornesc,
 Negure se-opresc

Pe munți și pe ape...
 Dorm oile toate.
 Dară cea mioară,
 De trei miei în vară,
 Mult mi-i năzdrăvană:
 De trei zile 'ncoace
 Iarba nu-i mai place,
 Gura nu-i mai taste:
 «Cioban stăpinesc,
 Fecioraș domnesc,
 Ciobănaș cu oi
 De pe aste văi,
 Cu sumanul lăi,
 Mîncat de nevoi
 Și bătut de ploii,
 Ciobănaș cu lance,
 Dă-ți oile 'ncoace,
 La verde zăvoi,
 Că-i iarba de noi
 Și umbra de voi —
 Sus frunza rotundă,
 Jos iarba mărunță —,
 Ciobănaș cu glugă,
 Dă-ți oile 'n luncă —
 Luncuță 'nflorită,
 Inimă 'mpărțită,
 Luncuță pletoasă,
 Inimă duiosă —,
 Că mi s'au vorbit,
 Mi s'au domuit

1. Culegătorul a pus *sîniorî*, explicîndu-l: «in revărsatul zori-
 Țor». A înțeles greșit: *sîniorî* trebuie să fie pentru *ciniori* (derivat
 din *cînă*), ce apare în poezii populare (v. dicționarul D-lui Tikin,
 s. *cînă*).

2. In textul cum s'a publicat în *Moldova dela Nistru* e: *dă-
 molîț*, cu explicația: *a se dămoli*, a vorbi în taină, domol». Forma
 e falsă și explicația improvizată. La G. Dem. Teodorescu (pag. 435)
 cuvîntul e redat exact («s'au domuit»); e un provincialism de origine
 slavă (rut. *domoviti* «a isprăvi de vorbit, a isprăvi de a pune la cale-
 ceva, de a se înțelege cu cineva»).

Cei doi ciobănei,
 Verişorii tai,
 Ca pe la chindie
 Ei să te răpue,
 Şi l'apus de soare
 Ei să te doboare,
 Să mi te omoare,
 Şi la miez de noapte —
 Dorm apele toate —
 Sa mi te îngroape
 La valea adincă,
 La poteca strîmtă».
 El din gur' a zis:
 «Mioară, mioară,
 De trei miei în vară,
 De mi-eşti surioară,
 De mi-eşti năzdrăvană,
 De-s gata de moarte,
 Spune-le tu toate;
 Ca să ma îngroape
 În strunga de oi,
 În jocul de miei,
 În dosul stînei,
 Să mă urle cinii;
 Iar tu din gluguţă
 Să-mi faci iconiţă,
 Şi din trişculiţă
 Să-mi faci cruciliţă,
 Şi din buciumaş
 Să-mi faci prăpuraş.
 Tot să mă mîngii,
 Tu la cap să-mi pui
 Fluieraş de os,
 Că zice duioş,
 Fluieraş de soc,
 Că zice cu foc,
 Fluieraş de fag,
 Că zice cu drag.
 Oile-or sbiera
 Şi m'or căuta;

Cînd vîntu-o sufla
 Fluieru-o cînta.
 Iar dacă-i zari,
 Dacă-i întilni
 Mîndră copiliţă,
 Albă la peliţă
 Neagră la cosiţă,
 Boură la ţiţa,
 La straipe peştriţă,
 Băluţă, băluţă,
 Glas de copiliţă,
 Prin munţi alergînd,
 Din ochi lăcrămînd,
 De mine 'ntrebînd,
 Să-i spui c'am plecat
 Departe 'n iernat,
 Pe-o gură de rai,
 Cam de peste plai.
 Iar de mi-i zări,
 Dacă-i întilni
 Măicuţă bătrînă,
 Cu briul de lînă,
 Din caier trăgînd,
 Din ochi lăcrămînd,
 Din gură 'ntrebînd:
 — Cioban ungurean
 Şi cu cel vrincean,
 Mări, n'aţi văzut
 Şi n'aţi auzit
 De un ciobăvaş,
 Tot de-un flăcăuaş
 Şi de-un fecioraş,
 Pe picior de munte
 Cu oi multe, multe,
 Cu coarnele şute,
 La lînă ţigăi,
 La coadă pîrnăi...?
 Mări, de mi'ţi spune,
 De voi o fi bine,
 Dar de nu mi'ţi spune,

Mult voi lăcrăma
 Și voi blestema
 Și v'îți clătina,
 Mări, ca frunza,
 Și v'îți legăna,
 Mări ca iarba.
 — Noi că l-am văzut
 Și l-am auzit,
 Seara pe 'nserat:
 La dealul bărbat,
 La drumul săpat,
 La bradul plecat
 El e îngropat,
 În țărnu' astupat,
 La capăt de deal,

La muche de mal,
 La valea adîncă,
 La poteca strîmtă,
 De vînt nebătută,
 De ochi nevăzută.
 Mătușe bătrînă,
 Cu briul de lînă,
 Albă la cosiță,
 Neagră la străițe,
 Nu mai întreba,
 Nu mai blestema,
 Că vînt s'o porni,
 Pămîntul te-o trînti,
 Pin' om alerga
 Mi te-o astupa».

Moldova (jud. Iași) — *Moldova dela Nîstru*, Chișinău, III (1922), 306.

IV

În poiana mare,
 Cea gură de vale,
 Trei cîrduri de miei
 Cu trei ciobănei;
 Doi sînt tinerei
 Și mai sprintenei,
 Unul mai bătrîn
 Și e mai strein.
 Cînd la munți suiau
 Doi mi se vorbeau
 Și se socotiau,
 Fiînd că ei sînt veri
 Și juu în puteri,
 Pe strein s'omoară,
 Căci are comoară,
 Are oi mai grase,
 Cu mițe frumoase
 Și cai mai dedați
 Și cini mai turbați,

Bani încomîndați.
 Cel strein păzia,
 Apoi că grăia:
 «Mică miorică,
 Dragă ocheșică,
 Coarne răsucite,
 Unghii poleite,
 Lațe de argint,
 Tîrte pe pămînt,
 Una dintr'o mie,
 Ce poate să fie?
 De trei zile 'ncoace
 Gura nu-ți mai tace,
 Ce-i de capul tău
 Sau ce e de-al meu?»
 Miorica grăia:
 «De m'ai asculta,
 Nu-i de capul meu,
 Ci-i de capul tău,
 Că am auzit
 Pînă s'au vorbit

Ai tăi ortăcei
 Ce-s mai tinerei
 Ca să mi te-omoară
 Pentr' a ta enmoară,
 Oițe mai grase,
 Cu mițe frumoase,
 Și cai mai dedați
 Și cini mai turbați,
 Bani încomindați».

Streinul se mira
 Și se supăra,
 Apoi le grăia :
 «Voi, ortacii mei,
 Ciobani tinerei,
 Voi că vă vorbiți
 Să mă omoriți.
 Gînd de nu lăsați,
 Voi să mă 'ngropați
 În strunga oilor
 În jocul mieilor,
 Buciumașul meu,
 Drag sufletul meu,
 Voi să mi-l duceți,
 Și să mi-l punați
 Pe virful de stîna,
 Stîna la fintînă;
 Fluierașul meu,
 Drag sufletul meu,
 Voi să mi-l luați,
 Și să mi-l legați
 La cea stînișoară,
 La încheietoare,
 Vîntul cînd s'o 'nfla
 Ele vor sufla,
 Oile s'or stringe,
 Ele mă vor plînge :
 Cele mai mărunte
 M'or plînge pe munte,
 Cele mărișoare
 Mai prin văișoare,

Iară cele șchioape
 Prin rituri și groape,
 Ș'apoi cei cîrlani
 Tot prin bolovani.
 Vineria-mare venia,
 Ciobanii cobora
 De pe virf de munte
 Pe plai înainte,
 Trei nu mai erau,
 Doi se ortăciau.
 O babă bătrînă
 Cu rochie de lînă,
 Cu brîn de cămilă,
 Cu zeghe de mițe
 Cusută 'n trei ițe,
 De grăbit grăbia,
 De suit suia,
 Din drugă 'ndrugînd,
 De fin întrebînd :
 — Ciobăneii mei,
 Dragii-mi nepoței,
 Pe unde-ați mîntîț,
 Pe unde-ați văit,
 Doară ați văzut,
 Pe fiu-mi pierdut ?
 — Că nu l-am văzut,
 Nu l-am cunoscut.
 — Ochișorii lui,
 Raza soarelui,
 Sprincenele lui
 Pana corbului.
 Și cam 'nălticel
 Ca un brădicel,
 Și cam frumșel
 Ca un crinișel.
 — El că e la stîna,
 Stîna la fintînă.»
 Mama că grăia :
 «De n'o fi așa,
 Atunci mă rog eu

Să dea Dumnezeu
O ploaie cu vînt,
Trăsnet pe pămînt,
Și să vă trăsnească,

Să vă prăpădească
Cîrdul jumătate,
Pe voi într'altă parte».

[Transilvania] — *Albina*, Viena, 1867, 4 ianuar.

V

Plășori de munte,
Scoboară oi multe,
Trei cîrduri de oi,
Trei ciobănoi,
Un cioban măr mic
Cu oi mai multe.
Cei doi veri primari
Ei că s'au vorbit
Intr'un apus de soare
Ca să mi-l omoare
Și [sa] mi-l îngroape
In umbra stînei,
Unde zac vara cîinii.
— Oiță, lăiță,
Mică mioriță,
Ce, lupii, ți-e ție?
Din iarn'ai scăpat,
Lupi nu te-au mîncat.
— Stăpîne, stăpîne,
Ce, lupii, mi-e mie?
Din iarn'am scăpat,
Lupii nu m'au mîncat.

Ce, lupii, mi-e mie
Ți-oi spune și ție:
Cei doi veri ai tai
Ei că s'au vorbit
Să te omoare
Să-ți ia oi și bani:
— Oiță, lăiță,
Mică mioriță,
Și m'or omori
Și m'or îngropa
Voi m'îți desgropa
In tirla oilor,
In jocul micilor,
Oițele-mi [or] plînge
Cu lacrimi de sînge,
Și buciumul să-mi puneți,
Buciumul să-mi zică,
Cîinii să se strîngă,
Pe min' să mă plîngă;
Fluieraș să-mi puneți,
Fluieraș de soc
Să-mi cînte cu foc,
Fluieraș mai mare
Să-mi cînte cu jale».

Muntenia («auzită la București dela Marița Simioniasca și dela
Tinca Hagica, de loc din Mizil») — *Contemporanul*, VI (1886), 500-501.

VI

Pe vîrf de măgură
Ceață și negură,

Jos la rădăcină
Tot ploaie și tină.
Nu se mai răzbună,
Să-mi fac voie bună

Cu frații dimpreună,
 Cu pahare pline.
 Streinul de mine,
 Colea mai la vale
 Senin e și soare,
 Cirduri de mioare —
 Inima mă doare.
 Pasc oițele,
 Imi plîng păcatele.
 Pînă astă vară
 Și-astă primăvară
 Eu că m'am ținut
 Tinerel copil,
 Cu mintea deplin,
 Iar de-atunci încoace
 Eu că m'am văzut /
 Bătrîn și cărunt,
 Rău că mi-a părut,
 Și nu-s prea de mult.
 Cea mioară laie,
 Laie bucălaie,
 La lînă țigaie,
 De trei zile 'ncoace
 Gura nu-i mai tace. .
 Nu știu iarba nu-i place,
 Oar iarba, oar apa,
 Oar ea că mi-și face
 Oar de capul ei,
 Oar de capul meu.
 Cel voinic strein,
 Strein fără rude,
 Prin țarmuri trecute
 Seda ș'o 'ntreba:
 «Mioriță laie,
 Laie bucălaie,
 La lînă țigaie,
 De trei zile 'ncoace
 Gura nu-ți mai tace.
 Oar iarba nu-ți placé,
 Oar apa rău-ți face,

Oar tu că mi-ți face,
 Oar de capul meu,
 Oar de capul tău?»
 Mioara grăia:
 «Stăpîne, stăpîne,
 Mie iarba-mi place,
 Și iarba și apa,
 Și nu mi-e de capul meu,
 Că-mi e de capul tău,
 Că eu am auzit
 Ei că s'au vorbit
 Cei doi veri primari,
 La inimă tilhari,
 La apus de soare
 Să mi te omoare,
 Oile mai toate,
 Banii jumătate,
 Dulăi mai bărbați
 Decît ceilalți.»
 Cel voinic strein,
 El dac'auzia
 Lancea că-și lua
 Frica-l cuprindea,
 Dela oi dosia,
 Drumu-și apuca,
 Nici mult nu mergea,
 La cel păr prasad,
 Acolo cădea,
 Boala-l cuprindea,
 El de oi doria.
 Și el cînd zăcea,
 O lună 'ncheiată,
 Mă-sa c'auzia,
 După el se lua
 Pe-o gură de vale,
 Din mîuă 'ndrugînd,
 Din ochi lăcrămînd.
 Imbrăcămîntea ei:
 Cămașe de lînă,
 Cusută cu sîrmă.

Din gură grăia
 Și se văita:
 «Apă curgătoare,
 De-ai fi vorbitoare,
 Eu te-ași întreba:
 Tu cum n'ai văzut
 Ia un voinic înalt,
 Înalt și sprîncenat,
 Stricat de bubat?»
 Apa că grăia:
 «Tu babă bătrînă,
 Cu ie de lînă
 De păr de cămilă,
 Cusută cu sirmă,
 Ba eu am văzut,
 La cel păr prăsad
 Zace-un voinic înalt,
 Zăce războlit.»
 Mă-sa c'auzia
 Și ea se ruga:
 «Doamne milostive,
 De ce nu mă faci
 De-o corboaică neagră
 Și eu ca să sbor
 În cel vîrf de păr?»
 Ea dacă vedea,
 Luntre se puneă,
 Cu furca mîna,
 Dincolo trecea,
 Corboaic' o făcea
 Cum ea se ruga
 Și ea că sbura.
 În cel vîrf de păr
 Ea că cloncănia.
 Voinicul ce grăia?
 «Uș! corboaică neagră,
 Nu mai cloncăni!
 Las' dac' oi muri,
 Tot m'ii cloncăni».
 Mă-sa că grăia:

«Măre, voinicele,
 Cu cușma de miele,
 Cu ochi de șoimele,
 Nu-s corboaică neagră,
 Și sînt maică-ta»
 Voinic ce grăia?
 «De-ai fi maică-mea,
 Jos că mi te-ai da
 Și m'ai căuta
 Și m'ai adăpa».
 Mă-sa c'auzia,
 Peste cap se da,
 Femeie se făcea,
 La el se scobora,
 Pe el leșina.
 Și dacă se scula,
 Ea mi-l căuta
 Și mi-l adăpa,
 Bine că-l făcea,
 De mină că-l lua
 Ș'acasă mi-l aducea.
 Cel voinic strein
 Nici mult nu ședea,
 El de oi doria,
 După oi lancea că-și lua,
 După oi pleca.
 Pe-o gură de vale
 El că-mi întilnia
 O femeie din Breb:
 «Femeie din Breb,
 Tot stau să te 'ntreb:
 Ai bărbat sau n'ai?
 Dacă n'ai bărbat,
 Să mă bagi argat
 Să-ți fiu de-alergat
 Și noaptea de pat».
 Femeia grăia:
 «Măre, voinicele,
 Cu cușma de miele,
 Nu mă ispiti

«Că te-oi măscări,
 Că eu am bărbat
 Și eu l-am trimis
 În țara ungurească
 Cu sare domnească,
 Să se prăpădească,
 Și merinde i-am luat
 Tot putini cu brinză,
 Dedesubt e frunză
 Și deasupra-i brinză ;
 Tot putini cu unt,
 Dedesubt e lut
 Și deasupra-i unt ;

Și eu i-am mai dat
 Carne de cocoș
 Din genunchi în jos,
 Că e dragăstos
 Și lui e de folos».
 Pe el că-l lua,
 La oi se ducea
 Și se cununa,
 Oile că-și lua
 Și ei că trecea
 În țara ungurească,
 Să se pomenească.

Muntenia («auzită în mănăstirea Hurezului (Vilcea), dela Oprea Drăgan Lăutarul») -- *Revista pentru ist., arh. și fil.*, VII (1893), 421-422.

VII

Pe deal și pe vale
 Senin e și soare,
 La cea stîină mare,
 Cu nouă ciobani,
 Toți is veri primari,
 Numai unu-i mai strein,
 Mai strein și mai bogat,
 C'o mie de oi
 Și 'n pung' o mie de lei.
 Din cîrd se-alegea
 Tot o oaie ocheșea
 Și cu stăpînul vorbia :
 «Stăpîne, stăpîne,
 La apus de soare
 Vreau să te omoare,
 Tovarășii tăi.
 Și s'au sfătuit
 Și ei s'au vorbit
 C'au să te omoare
 La apus de soare ;

Oile să-ți iee,
 Bani să-ți i bee.»
 El se supăra,
 Din gură zicea :
 «Oiță birsană,
 De ești năzdrăvană,
 Spune-le așa :
 De m'or omoři,
 Tot ca să mă 'ngroape
 Tot în strunga oilor
 Și 'n jocuțul mieilor,
 Și fluier la cap să-mi pue :
 Cînd vîntul o bate
 Fluierul o zice,
 Oile s'or strînge
 Pe mine m'or plînge,
 Cu lacrimi de sînge.
 S'apoi maica de-o veni
 Și de m'o 'ntreba,
 Așa să-i cuvîntați
 Și cuvînt să-i dați,
 Că eu m'am însurat

Și m'am cununat
 Și mie mi-a fost
 Nună, nună
 Sfinta lună,
 Și nun mare
 Sfintul soare,
 Și nuntași

Păltinași,
 Și lăutari
 Țințari,
 Și averea mi-a răm s
 Pe mina streinilor,
 Chiar în gura cînilor.»

Moldova (jud. Suceava)—Al. Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete*, 24.

VIII

Frunză verde de-un maslad,
 Pe cel vîrf de munte 'nalt
 S'o poală de codru verde
 Ce turmă de oi se vede,
 Dar la dînsa cine șede?
 Șed șapte frățiori,
 Numai unu-i streinel,
 Nu ție nime cu el.
 Cei șapte frățiori
 Ei așa s'au sfătuit
 Pe dînsul să mi-l omoare.
 Miorița ascultat,
 De trei zile n'a mîncat,
 Nici apă n'a mai băut,
 Nici a paște n'a păscut.
 Ciobănașul a 'ntrebat-o :
 — Mioară, mioară,
 Mioară cu știmă,
 Ce șezi tu supărată?
 De trei zile n'ai mîncat
 Nici apă n'ai băut,
 Nici a paște n'ai păscut.
 — Cum oi bea,
 Cum oi minca,
 Că cei șapte frățiori
 Ei așa s'au sfătuit
 Pe tine să te omoare.»

El din gur' așa a zis :
 «Pe mine m'or omori,
 Tu singură să mă 'ngropi
 În strunguța oilor,
 Unde-i jocul mieilor ;
 Fluierul la cap să-mi pue
 Și trișcuța la picioare.
 Cînd vîntul mi-o vîjiți
 Fluierul că mi-o hori
 Și oile m'or boci ;
 Cînd vîntul m'o ajunge
 Ea, trișcuța, că mi-o zice
 Și oile că m'or plînge».
 Ei pe dîns l-au omorît
 Și de-acolea c'au pornit.
 S'au întîlnit c'o biată babă,
 Așa a zis cătră ei :
 — Bună calea, ciobănei!
 — Mulțumesc, babă bătrînă.»
 Și ea iară i-a 'ntrebat :
 — În ce munte ați vărat?
 — Într'un vîrf de munte 'nalt
 — N'ați văzut,
 N'ați auzit
 De-un băiat cam streinel,
 Nu ține nime' cu el?»
 Ei așa din gur'au zis :
 «N'am văzut,
 N'am auzit.»

Dar mioara, saraca,
Ea din ochi mi-ți lăcrăma
Și din gur' așa a zis :
«Latri cine, l-ați mincat,
Singulară l-am îngropat
In strunguța oilor,
Unde-i jocul mieilor;
Fluierul la cap r-am pus

Și trlșcuța la picioare;
Cînd vîntul i-a aburit
Fluierul că i-a horit
Și oile l-au bocit,
Și cînd vîntul i-a ajuns
Trlșcuța că i-a zis
Și oile că l-au plîns».

Moldova (fără altă indicație) — *Șezătoarea*, V (1899), 91-92.

IX

Pe picior de munte
Merg oile 'n frunte,
Și-s nouă ciobani,
Cu vâtafu-i zece.
Unu-i Ungurean,
De zile mai mic,
De trup mai voinic,
'Nalt și subțirel.
Fețișoara lui
Spuma laptelui,
Ochișor'i lui
Mură cîmpului,
Mură de pămînt
Neajunsă de vînt,
Coaptă la răcoar
Neajunsă de soare.

— Mioară, mioara,
Ce-mi ești nazdravanioara?
De trei zile 'ncoace
Gura nu-ți mai tace.
— Tovarăși tăi
Ei mi s'au vorbit
Ca să te omoare
Și să mi te 'ngroape
În dosul stînei.
— Mioară, mioară,
Fluierașul meu
Tu să mi-l pui
În vîrf de pâlți aș,
Cînd vîntul o bate
Fluierul mi-o ziece,
Oile s'or strînge
Ș'or începe-a plînge
Cu lacrimi de sîncere.

Moldova (jud. Putna) — I. A. Candrea, *Ov. Densus'anu ș' Th. D. Sperantia, Grăul nostru*, I, 282-283.

X

Mioriță mică,
Ai fost năzdravănică:
De trei zile 'ncoace
Gura nu-ți mai tace,

Că la apă țe-am adăpat,
La i.rba te-a pascu —
Ce lup l mînca-te-ar?
Oaie laie,
Bucălaie,
Mioriță rîcă,

Cu lina pe tine clădită,
De ce gura nu-ți mai tace?
— Stăpîne, stăpîne,
Eu ți-ași spune
Că s'au vorovit
Trei stăpîni ai tăi
Ca să te omoare,
Că ai oi mai multe,
Și să te îngroape
În dosul stînei,
Unde zac cîinii.

— Mioriță mică,
De m'or omori
Să-mi pui la picioare
Buciumaș de fag,
Fluieraș la cap;
Cînd vîntu-o bate
Buciumaș să-mi cînte,
Fluierul să-mi strige
Ș'ouile s'or strînge,
Pe mine m'or plînge
Cu lacrimi de sînge».

Din același județ. — *Ibid.*, I, 294.

XI

— Mioriță dragă,
De trei zile 'ncoace
Gura nu-ți mai tace.
— Stăpîne-ași tăcea
Dacă mi-ași putea,
Că eu am auzit
De doi veri primari
Ca să te omoare
Și să mi te iee
Din sburdul oilor,
Din jocul mieilor,
Și să mi te omoare
Și să mi te 'ngroape
Din dosul stînei,
Unde zace cîinii.

Eu nu te-oi lăsa,
Stăpîne, stăpîne,
În brate te-oi lua
Și te-oi arunca
În mijlocul stînei,
În sburdul oilor
Și 'n jocul mieilor,
Și 'n verdeța cîmpului,
Și la umbra codrului,
În florile cîmpului.
Cînd vîntul mi-o bate
Codrul cînd o cade
Și umbră ți-o face,
Cînd vîntul mi-o aburi
Miros de flori ți-o veni
Și noi toate te-om boci»

Din același ținut — *Ibid.*, I, 297-298.

XII

— Oiță, lăiță,
Cu lina plăviță,
De trei zile 'ncoace

Gura nu-ți mai tace,
Ori iarba nu-ți place,
Gura de nu ți tace?
Oiță birsană,
Ori ești năzdrăvană?

— Io-s mic fără mană,
De ești năzdrăvană,
Sue pe corhană
Și mi-i da o taină,
Taină ca de mamă,
Fie bună, rea,
O ști inima.
— Stăpîne, stăpîne,
Stăpînașii tăi
Cu toți s'au vorbit
La apus de soare
Ca să te omoare.
— Oiță birsană,
Cum ești năzdrăvană,
Ia să-mi dai o taină,
Taină ca de mamă:

De m'or omorî,
Tu să nu mă 'ngropi
De laturea stînei,
Unde urlă cîinii,
Ci tu să mă 'ngropi
In strunga de oi,
Unde-i joc de miei,
Iar la cap să-mi pui
Fluieraș de soc
Să cînte cu foc;
Vîntul o sufla,
Fluieru-o cînta,
Mieii vor juca,
Oile m'or plînge
Cu lacrimi de sînge».

Moldova (jud. Tecuci) — T. Pamfile, *Cîntece de țară*, 79.

XIII

Se-aude, se-aude
Grea halcă la munte,
Se-aude, se-aude
De doi negri păcurași,
D'aceia nu-s păcurași,
Dar îs ai mei frați.
Vreau să mă ucidă
Și oile să-mi înghită.
Dar voi, ai mei frați,
De'ți veni zilele să-mi luați,
Să știți cum să mă 'ngropați:
In strunguța oilor
Și 'n joșorul mieilor.
Și să-mi faceți, ai mei frați,
Dintr' a mea cupșoară
Mîndră crucișoară,
Dintr' a mea bîrdiță
Mîndră luminiță

Și dintr' al meu tîporaș
Cel mai mîndru prăpuraș.
Și 'ncă să-mi faceți:
Un fluieraș de vînt
Să mi-l puneți la mormînt.
Vîntîșoru-o bate,
Fluierașu-o zice.
Oițele s'or strînge
Și toate m'or plînge.
Ș'o veni o maică batrină
C'un caier de lînă,
Din caier smulgînd,
Din ochi lăcramînd,
Din gură 'ntrebînd:
«N'ați văzut pe fiul meu?»
Da voi drept să-i spuneți
Că m'am însurat.
Da ea încă să 'ntrebare:
«La cine fata a luat?»
Da voi drept să-i spuneți:

«Pe sora soarelui
 Ce-i dragă veri-cui».
 Da și 'ncă să 'ntrebare :
 «Care lui is socri mari?»
 Da voi drept să-i spuneți :
 «Luna jumătate
 Și stelele toate».
 Da ea încă să 'ntrebare :
 — Care lu is nuni mari ?
 — Acei doi jurători,
 Luceferii din zo '»
 Da ea a prins din gur' a cetera,
 Dela inim' a ofta,
 Din ochi negri-a lăcrăma
 Și la Dumnezeu a se ruga :
 «Fă-mă, Doamne, ce mi-i face,
 Fă-mă, Doamne, o corboaică
 Să trec Dunărea 'n cea parte».
 S'a dat Dumnezeu
 Tocmai după gîndul meu
 Si cînd am prins a șuiera,
 Din ochi negri-a lăcrăma,
 Dela inim' a ofta,
 Paltini galbeni a răsturna,
 Dar fiul maicei a auzit

Și la dinsa a grăit :
 «De-ai fi tu măicuța mea,
 De-ai fi tu drăguța mea,
 Din gură n'ai șuiera,
 Paltini mari n'ai rasturna,
 Dar te-ai duce sub stînci mari
 S'ai aduce frunze mari
 Și le-ai lipi la rani mari,
 Și te-ai duce sub tînci mici
 S'ai aduce frunze mici
 Și le-ai lipi la rări mici».
 Și ea s'a dus la stînci mari
 S'a luat frunze mari
 S'a lipit la rări mai mari,
 Și unde frunza a lipit
 Ranele s'au tîmaduit.
 Și s'a dus la stînci mici
 S'a luat frunze mici
 S'a lipit la rane mici,
 Și unde frunzele-a lipit
 Ranele s'au tîmaduit,
 Fiul maicei c'a invis,
 Făcliile s'au aprins
 Și mesele s'au întins.

Bucovina — E. Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele popo-
 rului român*, 565-566.

XIV

Pe cel deal pe la noi
 Trece-o turmuță de oi
 Cu trei ciobănei,
 Doi is frațiori,
 Unu-i streinior.
 Cei doi s'au sfătuit
 Pe cel strein să-l omoare.
 Da el a simțit

Din gur' a grăit :
 «Voi doi frațiori,
 De m'îți omori,
 Să nu mă 'ngropați
 In văi adînci,
 N'ci in ape reci,
 Nici in pie re seci,
 Da să mă 'ngropați
 In strunguța oilor,
 In sălașul mieilor.

Fluierul cel mare
Să-l pui la picioare ;
Vîntul o sufla,

Fluieru-o cînta,
Oile s'or strînge
Pe mine m'or plînge».

Tot de acolo — *Ibid.*, 567.

XV

Pe picior de munte
Merg oile frunte,
Vre-o opt, nouă sute ;
Dar de-or fi mai multe,
Dar de-or fi o mie,
Dumnezeu le ştie.
Nouă ciobănei
Cu vătăful lîngă ei.
Vataful, şi-a adormit,
Ei oile le-au poroit,
Ciobanii s'au vorovit
Că 'ndărăt ca să se 'ntoarcă,
Pe vătăful să-l omoare.
Şi vătăful că-mi avea
O mioriţă frumoasă.
Mioara cînd a auzit
Şi din turmă s'a ales
Şi la vătăful că ş'a mers,
Vătăful din grai graia :
— Ce ți-i, mioriţa mea ?
Ori doar tu te-ai mîniat

Căce eu nu te-am mînat
De cu noapte
'N grîne coapte,
[De] cu zorî
In lunca cu flori ?
— Ia, eu nu m'am mîniat,
Da iacă ce-am auzit :
Ciobanii s'au vorovit
Că 'ndărăt ca să se 'ntoarne,
Pe tine să te omoare.»
Vătăful din grai graia :
«Spune-le, mioriţa mea,
Că dacă m'or omori,
Să mă 'ngroape 'n uşa strungei
S'aud oile mulgînd
Şi laptele ciuruind,
Mîndruţele strungărînd.
Fluiera sa nu mi-o uite
Şi ei la cap să mi-o pue
Şi cînd vîntul el va bate
Şi fluierîta va zice,
Tu mioriţa vei plînge.»

Muntenia (auzită dela o femeie din Craiova, de origine din Transilvania, com. Boarta, distr. Mediaş) — *Revista Ion Creangă*, III, 237.

XVI

Pe un picior de munte
Scoboară oi multe,
Multe şi cornute

Şi mai multe sute.
Şi cin' le trăgea
Şi cin' le mina ?
Vătăful Ion,
Ca el nici un om,

Fecior de Mocan
 Și de mocirțan,
 Adus din Ardeal.
 Da Ion mi-avea,
 Mi-avea o mielușică,
 Mîndră frumușică,
 Cu lina plăviță,
 Cu patru cornițe,
 Cu cîte-o piatră nestemată,
 De-mi lumină noaptea toată;
 Cînd simția de vreme rea,
 Trăgea oile la perdea.
 Și simția de vreme bună,
 Trăgea oile la pășune,
 Unde iarba e mai bună.
 Vin nouă ciobani
 Dela Poienari,
 Tot prima, primari,
 Cu căciuli de urs,
 Că nu sînt supuși,
 'Nalte și moțate,
 Pornite pe spate,
 Cată strînătate.
 Lă Ion mergea,
 La oi că-i băga,
 Cu oile-i pornia.
 Măre, se vorbea
 Ca ei să-l omoare
 Pe vătaful Ion,
 Ca el nici un om.
 Mioara mi-auzia
 Și mi se 'ntrista,
 La Ion mergea.
 Ion mi-o vedea
 Și el mi-o 'ntreba:
 — Dragă mioriță,
 Cu lina plăviță,
 Ce mi-ești tristișoară,
 Drăguță mioară?
 — Ioane, Ioane,

Vătafe Ioane,
 Ai nouă ciobani
 Dela Poienari,
 Tot prima, primari.
 Măre, s'au vorbit
 Și s'au sfătuit
 Și-au făcut prinsoare
 Ca să te omoare.
 Ion că-i spunea:
 — Dragă mioriță,
 Cu lina plăviță,
 Ei de m'or urî
 Și m'or omorî,
 Ei tot să mă 'ngroape
 La stîna aproape,
 În strunga de oi,
 Să fiu tot cu voi,
 Cam în dosul stînei,
 Să-mi aud cîinii.
 Foaie verde micșunea,
 Ciobanii sosia
 Și mi-l omora.
 Un' mi-l îngropa?
 Cam în dosul stînei,
 Ca s'auză cîinii.
 Stîlp ce mi-i puneă?
 Căvălașul lui,
 Crivăț că-mi bătea
 Cavalul urla,
 Pe Ion jelia.
 Dar ei ce-mi făceau?
 Ei mi se uitau
 Și ei că-mi vedeau
 De-o cucie verde
 Sburînd prin livede,
 Cu doi călușei
 Vineți, porumbei,
 Lucii ca șerpîi
 Și iuți ca șoimii.
 Dar cine-i mîna,

Cine-i biciuia ?
 De-un mic Mocănaș
 Cu glugă 'ntre spete,
 Cu baierul de bete :
 Fuge nu se vede ;
 Biciul cu zorzoane :
 Fug caii să moară.
 Cucia-mi venia,
 Măre, mi-aducea,
 De-o călugăriță,
 Albă la peliță,
 Neagră la hăiniță.

La tirlă-mi trăgea,
 Pe Ion striga :
 «Ioane, Ioane,
 Vătafe Ioane!»
 El nu răspundea.
 La mormint mergea
 Și ea mi-l jelia
 Și mi-l deștepta.
 In brațe că-l lua,
 In cucie mi-l punea
 Și acasă că mi-l ducea.

Muntenia (jud. Teleorman) — Gr. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, 3-4.

XVII

Foaie bob de linte,
 'Nainte, 'nainte,
 Pe-ăl picior de linte,
 Prin tufe mărunte,
 Coboară-mi, coboară,
 Pe-ăl picior de munte,
 O mie cinci sute,
 Tot miori cornute ;
 Pe-ale vâlcele mari,
 Tot oi de-ale mari ;
 Pe vâlcele mici,
 Tot mielușei mici.
 Dar cin' le coboară ?
 Cei nouă ciobani,
 Tot din Poienari,
 Toți sînt veri primari ;
 Sînt buni verișori,
 Din nouă surori.
 Dar ei se vorbiau,
 Și se sfătuiau :
 Stăpîn să-și omoare
 Și să mi-l îngroape,

In tirla oilor,
 In jocul mieilor.
 Cîrligelul lui,
 Ei că să i-l pue,
 Stîlp la cap să-i fie ;
 Glugulița lui,
 Tronul trupului ;
 Fluierașul lui,
 Ei că să i-l pue
 Intr'un virf de plop,
 Cînd vîntul o bate,
 Prin el o străbate,
 Fluierul o zice,
 Oile s'or strînge,
 Oile l-or plînge
 Cu lacrimi de sînge.
 Și ei că să-i ia
 Oile și banii,
 Cîinii și măgarii,
 Și cu toți să treacă,
 Bine să trăească,
 In țara turcească.
 Iar cea oaie bucălaie,
 Care-i făcuse turma,

Mergea 'n fruntea oilor,
 Minca fruntea florilor;
 De simția de vreme rea,
 Trăgea oile 'n perdea;
 De simția de vreme bună,
 Trăgea oile 'n pășune.
 Ea dac' auzia,
 Pe urmă răminea,
 La ei asculta.
 Stăpîn de-acasă venia,
 Pe urmă dac' o găsea,
 El din gură îi zicea:
 «Tu oița mea,
 Care mi-ai făcut turma,
 Erăi fruntea oilor,
 Mîncăi fruntea florilor;
 De simțiai de vreme rea,
 Trăgeai oile la perdea;
 De simțiai de vreme bună,
 Trăgeai oile 'n pășune;
 Dar acum, nu știi:
 Iarba nu-ți mai place,
 Ori vre-un semn că ți se face?
 De turma tu mi-ai lasat —
 Lupul fi te-ar fi mîncat!»
 Iar oaia ca-i zicea:
 «Ba, stăpîne, ba,
 Nu mă blestema,
 Că lupul m'o mîncă,
 Turma ți-o răminea.
 Mie iarba-mi place,
 Semn nu mi se face.
 Dar cei nouă ciobani,
 Tot din Poienari,
 Toți sînt veri primari,
 Sînt buni verișori,
 Din nouă surori,
 Ei că s'au vorbit
 Pe tine să te omoare,
 Și să mi te 'ngroape,

In tîrla oilor,
 In jocul mieilor.
 Iar cîrligul tău,
 Ei că să ți-l pue,
 Stîlp la cap să-ți fie;
 Gluga să ți-o pue,
 Tron la trup să-ție fie;
 Fluierașul tău,
 Ei că să ți-l pue
 Intr'un virf de plop,
 Vîntul cînd o bate,
 Prin el o străbate,
 Fluierul o zice,
 Oile s'or stringe,
 Pe tine te-or plînge
 Cu lacrimi de sînge.
 Iar ei că să-ți ia
 Oile și banii,
 Cîinii și magarii,
 Și cu toți să treacă
 În țara turcească».
 Stăpîn de-auzia,
 Rău frate-i venia,
 El pe gînduri sta,
 Și se hotări
 Oi a năpusti.
 Luă ciomăgul la spinare,
 Și cavalu 'n supțioara,
 Ș'apucă pe drum la v. le,
 Tot plîngînd d'n ochi cu jule.
 Și el că-mi mergea,
 Și mi se 'ntîlnia,
 Se 'ntîlnia cu Țiganu 'n cale.
 — Bună ziua, Țiganule.
 — Mulțumim, ciobanule.
 — Ia să-mi cînti cînte ul,
 Să-mi sune opinca,
 Să-ti dau g lbenul...
 — Nu-mi sună opinca,
 Nu-ți dau galbenul.»

Ş'apucă pe drum la vale,
 Tot plîngînd din ochi cu jale,
 Şi el că mergea,
 Şi el se 'ntîlnia,
 Se 'ntîlnia cu Rumînu 'n cale,
 — Bună ziua, Ruminule.
 — Mulţumim, ciobanule.
 — Ia cîntă-mi cîntecul,
 Să-mi sune opinca,
 Să-ţi dau galbenul...
 — Nu-mi sună opinca
 Nu-ţi dau galbenul».
 Ş'apucă pe drum la vale,
 Tot plîngînd din ochi cu jale.
 Şi el că mergea,
 Şi el se 'ntîlnia,
 Se 'ntîlnia cu Sîrbu 'n cale.
 — Bună ziua, Sîrbule.
 — Mulţumim, ciobanule,
 — Ia să-mi cînti cîntecul,
 Să-mi sune opinca,
 Să-ţi dau galbenul...
 — Nu-mi sună opinca,
 Nu-ţi dau galbenul».
 Ş'apucă pe drum la vale,
 Tot plîngînd din ochi cu jale,
 Şi el că mergea,
 Şi el se 'ntîlnia,
 Se 'ntîlnia cu Turcu 'n cale.
 — Bună ziua, Turcule,
 — Mulţumim, ciobanule,
 — Ia să-mi cînti cîntecul,
 Să-mi sune opinca,
 Să-ţi dau galbenul...
 — Nu-mi sună opinca,
 Nu-ţi dau galbenul».
 Ş'apucă pe drum la vale,
 Tot plîngînd din ochi cu jale,
 Şi el că mergea,
 Şi el se 'ntîlnia,

Se 'ntîlnia cu Grecu 'n cale.
 — Bună ziua, Grecule,
 — Mulţumim, ciobanule,
 — Ia să-mi cînti cîntecul,
 Să-mi sune opinca,
 Să-ţi dau galbenul...
 — Nu-mi sună opinca,
 Nu-ţi dau galbenul».
 Ş'apucă pe drum la vale,
 Tot plîngînd din ochi cu jale,
 Şi el că mergea,
 Şi el se 'ntîlnia,
 Se 'ntîlnia cu Cazacu 'n cale.
 — Bună ziua, Cazacule,
 — Mulţumim, ciobanule,
 — Ia să-mi cînti cîntecul,
 Să-mi sune epinca,
 Să-ţi dau galbenul...
 — Nu-mi sună opinca,
 Nu-ţi dau galbenul».
 Ş'apucă pe drum la vale,
 Tot plîngînd din ochi cu jale.
 Şi el că mergea,
 Şi el se 'ntîlnia,
 Se 'ntîlnia cu Unguru 'n cale,
 — Bună ziua, Unguru rule.
 — Mulţumim, ciobanule.
 — Ia să-mi cînti cîntecul,
 Să-mi sune opinca,
 Să-ţi dau galbenul...
 — Nu-mi sună opinca,
 Nu-ţi dau galbenul».
 Ş'apucă pe drum la vale,
 Tot plîngînd din ochi cu jale.
 Şi el că-mi mergea,
 Şi el se 'ntîlnia,
 Se 'ntîlnia cu Neamţu 'n cale.
 — Bună ziua, Neamţule.
 Mulţumim, ciobanule.
 — Ia să-mi cînti cîntecul

Să-mi sune opinca,
 Să-ți dau galbenul...
 — Nu-mi sună opinca,
 Nu-ți dau galbenul.»
 Ș'apucă pe drum la vale.
 Tot plângînd din ochi cu jale,
 Și el că mergea,
 Și el se 'ntîlnia,
 Se 'ntîlnia cu Mocanu 'n cale.
 — Bună ziua, Mocane.
 — Mulțumim, ciobane.
 — Ia să-mi cînți cîntecul,
 Să-mi sune opinca,
 Să-ți dau galbenul...
 — Mî-a sunat opinca,
 Mi-ai luat galbenul!»
 Ș'apucă pe drum la vale,
 Tot plângînd din ochi cu jale,
 Și el se ducea,
 Și el se 'ntîlnia,
 Se 'ntîlnia cu lupu 'n cale.
 — Bună ziua, lupule.
 — Mulțumim, ciobanule.

— Lupule, frumușelule,
 Dolăfănelule,
 N'ai văzut oile mele ?
 — Eu, frate, că le-am văzut,
 Frumușel că le-am păscut:
 Pe vâlcele
 Tot picere,
 Pe costițe
 Tot cornițe,
 Pe la fîntîni
 Căpățîni».
 Stăpînul cînd auzia
 Rău atunci îi venia,
 Și cădea jos și muria.
 Ciobanii dacă-l aflau,
 Ei frate că mi-l luau,
 Și frate că mi-l îngropau;
 Tot în tîrla oilor,
 Și în jocul mieilor.
 Iar stîlp dinșii ce-i făceau ?
 Cavalul că i-l puneau,
 Și cînd vîntul îmi bătea
 Cavalul așa zicea...

Din același județ — *Ibid.*, 1254-1256.

XVIII

Pogoară, pogoară pe plai
 Tot nouă ciobani,
 De sînt veri primari,
 Și cu unul zece;
 El e streinior,
 Cu oițe multe:
 Cîte pietre 'n munte,
 Atîtea-s cornute;
 Cîte pietre 'n vale,
 Atîtea-s mioare;
 Cîte pietricele,

Atîtea-s mielușele.
 Vai, nouă ciobani,
 De sînt veri primari,
 Ei că s'au vorbit
 Și s'au sfătuit
 La apus de soare
 Pe el să-l omoare,
 Bănișori să-i bea,
 Oițe să-i ia,
 Să le 'mpărțească,
 Să le răspîndească.
 Dar o mielușică —
 Ea e ochesică —

Ea mi-și auzia,
 Șchioapă se făcea,
 În urmă rămânea
 Și unde mi-și sbiera
 Locul tremura,
 Brazii vestejia,
 Iarba se pîrlia.
 Dar stăpînul ei
 Cîrlig răsucia
 Și în loc stetea,
 Oița 'ntreba:
 «Oița lăiță,
 Mie drăguliță,
 De cînd te-am văzut
 Și te-am cunoscut
 Așa n'ai făcut.
 Doar nu v'am păscut
 Tot prin livezi verzi,
 Apă nu v'am dat
 La izvoare reci,
 Ori nu v'am culcat
 Pe-ale vîrfuri 'nalte
 Unde vîntul bate?»
 Oița-mi grăia:
 «Stăpîne, stăpîne,
 Stăpîiorul nostru,
 Ba tu ne-ai culcat
 Pe-ale vîrfuri 'nalte
 Unde vîntul bate,
 Și tu ne-ai păscut,
 Tot prin livezi verzi
 Și apă ne-ai dat
 La izvoare reci.
 Stăpîne, stăpîne,
 Vai, nouă ciobani,
 De sînt veri primari,
 Ei că s'au vorbit

Și s'au sfătuit
 La apus de soar
 Să mi te omoare,
 Bănișori să-ți bea,
 Pe noi să ne ia,
 Să ne împărțească,
 Să le răspîndească».
 Stăpînul grăi:
 «Oița lăiță,
 Mie drăguliță,
 De m'or omori,
 Voi m'iți îngropa
 În tîrla oilor,
 În jocul mieilor,
 În dosul stînei,
 Să-mi aud cîinii.
 Cîrligelul meu
 Voi că mi-l veți pune
 Stîlp la căpătii,
 Iar, ca mîngîiere,
 Fluieraș de soc,
 Ce-mi zice cu foc,
 Voi că mi-l veți pune
 În ușa tîrlei:
 Vîntul mi-o adia,
 Fluier mi-o mișca,
 Fluierul mi-o zice,
 Oile s'or strînge,
 Pe mine m'or plînge
 Cu lacrimi de sînge.

 Ah, strein de mine,
 Mult strein în lume:
 Nici un ajutor
 Dela Dumnezeu
 Și stăpînul meu».

Muntenia («auzită în «Spitalul Brîncovenesc» dela «Mama Bă-
 lașa», o gardiancă bătrînă, de locul ei din Craiova) — *Contemporaniul*, I (1881), 431-433.

XIX ¹

... Și frate-său și-a pus nouă
 [sluguți,
 Și tusnouă verișori,
 Făcuți din nouă surori.
 Și ei așa se stătuiră:
 Pe frățior să mi-l omoare,
 Turmușoara să i-o iee,
 Banișorii să i-i bee.
 Dar o calică de mioară
 Se făcea tot șchiopăcioară:
 — Stăpine, stăpinul nostru,
 Tu ți-ai pus nouă sluguți
 Și tusnouă verișori,
 Făcuți de nouă surori;
 Ei așa se sfătuiau

Pe tine să te omoare,
 Turmușoara să ți-o iee,
 Banișorii să ți-i bee.
 — Pe mine de m'or omori,
 Tot acolo să mă 'ngropi
 În strunguța oilor,
 Unde-i jocul mieilor,
 Să puneți fluier la dreapta:
 Când vîntul o aburi
 Fluierașul m' o pali.
 Și de-o veni o babă
 Cu căieruțul de lînă
 Ș'o 'ntreba de mine,
 Să spuneți că m'am înșurat
 — Dar pe cine, focu, a luat?
 — Luat-[a] luna jumătate
 Și stelutele mai toate».

Moldova (Suceava) — *Șezătoarea*, XIII (1913), 217.

XX

Au fost trei păcurari și s'au luat și s'au dus și au
 găsit un moș bătrîn. Tare de moș se rugau: «ia-ne, taică,
 pe toți slugi».

Și moșu se 'nvoia,
 Păcurari pe toți îi punea,
 Cu oile se duceau
 Și trei fete mi-și gășiau.

Și una din fete iute după feciorul cel mai mic se
 ducea. Cînd a venit vremea și s'au dus la oi, frații pe cel
 mai mic l-au luat și l-au omorit.

1. Contopită cu balada *Păcurarul și sora* (cf. pag. 34), care
 formează partea dela început. Pentru alte contaminări, în care însă
 abia se mai r cunoaște *Miorița*, cf. D. Caracostea, *Miorița în Moldova*,
 67; *Conv. lit.*, LIII, 141.

Cînd pe fată o 'ntrebau:
 Merge cu ei ori ba,
 Fata nimic nu vorbia,
 Dumnezeu aripi îi da
 Și ea iute își sbura.

Și ei așa au udit și din gură ei tot se vorbiau:
 «Dumnezeu ne-a bătut, că și fratele e mort și nevestă nu
 avem și la oi tot așa vom șede». Dar miorița din gură-mi
 grăia: «unde-i drag stăpinul meu? L-a mîncat huldăul? Dar
 huldăul nu l-a mîncat; voi sinteți blăstemați, că pe el l-ați
 zdrobit și l-ați băgat în pămînt. Dacă voi ați făcut așa, la
 picioare i-oi pune lancea și la cap fluiera».

Și cînd fluiera mi-și horia
 Oile mi-și pornia.

Transilvania (Țara Hațegului) — Ov. Densusianu, *Graiul din
 Țara Hațegului*, 189-190.

XXI¹

1

Mergu-și, merg oile 'n munte,
 Tot cu trei păcurărei.
 Cu oile după ei.
 Cei mai mari îs veri primari,
 Celălalt, mai mititel,
 Acela e mai streinel.
 Sus la munte au sosit,
 Ceia doi s'au vorovît

Pe cel mic de omorit.
 Pe el numai l-au mînat
 După apă 'ntre izvoare,
 S'au vorovît să-l omoare,
 După apă 'ntre vâlcele.
 Lui legea că i-o făceau:
 Ori să-l puște, ori să-l taie,
 Ori să-l pue 'ntre fărtaie;
 Ori să-l taie, ori să-l puște
 Ori să-l pue 'ntre țapuste.
 Cînd cu apă a 'nturnat
 Oile toate-au sbierat.

1. Am grupat aici variantele în care *Miorița* apare sub formă
 de colindă, distingîndu-le numai prin ei re arabe. Ași fi putut adauga
 și altele pe care le dau culegerile, dar ele nu aduc nîmic caracteristic,
 redau stereotipic ce găsim în variantele de aici. Chiar dintre acestea
 cîteva puteau fi lăsate la o parte; le-am înregistrat totuși, pentru ca
 să se vadă în general ținuturile pe unde *Miorița* circulă schimbată
 în colindă.

— Oile, oilor mele,
 Ce sbierați așa cu jele?
 — Cum, focuțu, n'om sbiera,
 Că aști doi s'au vorovit
 Pe tine de omorît?
 — Păcurari, firtații mei,
 Voi dacă m'îți omori,
 Pe mine mă astupați
 Iu locuțul strungilor,
 In locul găleților,
 Și-mi puneți lancea la cap,
 Fluierașul la picioare,
 Trfmbițuca de-a dreapta;
 Vintuț cald cind o sufla
 Lancea s'o legăna,
 Trîmbițuca o prinde-a zice,

Oile m'or prinde-a plînge,
 Oile cu lăncile,
 Berbecii cu coarnele;
 Tot în loc de miorele
 M'or jeli luna și stele;
 Tot în loc de frați de-ai mei
 M'or jeli-mă stejarei.
 Jos la munte'ți scobori,
 Mama 'nainte-o ieși
 Și pe voi v'o întreba:
 — Ș'al nost păcurar o veni?
 — Ș'al vost păcurar ar veni,
 D'a rămas pe cele groape,
 Cu oi șute și cu șchioape
 Ș'a rămas pe cele văi,
 Cu oi șchioape și cu miei.»

Maramureș -- Dintr'o culegere inedită a D-lui Tache Papahagi

2

Pe cel virfuț de munte
 Mergu-și trei păcurărei
 Cu oile după ei,
 Doi mai mari, unul mai mic.
 Pe cel mai mic l-au minat
 Cu găleata la izvor
 Pin'ei or face sobor,
 Cu găleata după apă
 Pin' ei or fa' judecată.
 Inapoi s'a înturnat,
 Frații lui l-au întrebat:
 — Ce mortită tu-ți poștești?
 Ori din pușcă împușcat,
 Ori din sabie dimicat?
 — Altă moarte nu-mi poftesc,
 Dară din pușcă 'mpușcat
 Și dîn sabie dimicat.
 Pe mine nu m'astupați

Nici în verde țintirim,
 Nici în dalbu temeteu,
 Numai unde-oi zice eu:
 In virfuțul muntelui,
 Sub crucea moliftului,
 In strunguța oilor
 Și 'n țărăcuțul micilor
 Și 'n urma găleților.
 Să-mi puneți un miel la cap,
 La picioare
 Fluier mare
 Și la cap o trîmbiță.
 Un vint tebeș o sufla,
 Fluiera și-o fluiera,
 Trîmbița și-o trîmbița
 Și mielucul și-o sbiera,
 Crucia și-o legăna
 Și oile m'or ciuta,
 Oile s'or tocmi rînd
 Și mi-or paște pe mormint.

Ele numai că și-or zice:
 «Ian, scoală, stăpine, scoală
 Și ne scoate la pripoare,
 Să bem apă din izvoare,
 Să ne paștem cărbunei,
 Să ne fătăm mielușei,
 Mielușei cu coarne 'ntoarse,
 Cum is oile frumoase.
 De când tu ți-ai adormit
 Iarbă verde n'am păscut,

Apă rece n'am băut».

 Ei acasă și-au venit,
 Mama lor i-a întrebat:
 — Cel mai mic u de-a rămas?
 — Tot pe văi și pe vâlcele
 Cu oile cele rele;
 Tot pe văi și pe hirtoape
 Cu oile cele șchioape».

Din Maramureș și din aceeași culegere a D-lui Papahagi.

3

Pe uliță, printre văi
 Se duc trei păcurărei.
 Ei au prins a se sfădi
 Și au prins a vorovi:
 «Pe unul l-om omori.»
 Dar el numai și-a strigat:
 «Că voi de m'ți omori,
 Tot pe mine m'astupați
 În țărçuțul mieilor,
 În staulul oilor,
 Și voi numai că îmi puneți
 La picioare
 Fluier mare
 Și la cap trîmbița,
 Că când vîntul și-o sufla

Trîmbița și-o trîmbița,
 Fluierul și-o fluiera
 Și numai și-or auzi
 Oile cele cu lapte,
 M'or hori mergînd pe sate .
 Oile cele cornute
 M'or hori vara pe munte,
 Cele biete miorele
 M'or jeli vara cu jele.
 Hei tu, biete miorele,
 Spuneți cătră mama mea.
 V'o 'ntreba mama de mine
 Spuneți că m'am dus la bine,
 Că numai m'am însurat
 Și eu numai mi-am luat
 Tot o față de 'mpărat,
 Să nu fie cu bănat».

Tot de acolo și din aceeași culegere a D-lui Papahagi.

4

Mergu-și, mămulică, merg,
 Mergu-și trei păcurărei
 Pe cărare, pe muncei,

Cu oile dupa ei.
 Numai unu-așa zicea:
 «Stați, fraților, să vedem
 Care din cine sîntem».
 Cei mai mari

Is veri primari,
 Cel mai mic —
 Strein voinic.
 Numai el a zis așa :
 «Hei tu, frățiorii mei,
 Numai eu că și-oî muri,
 Pe mine m'îți îngropa
 In virfuțul muntelui,
 De-a umbruța bradului.
 In locuț de copirșeu
 Puneți scoarță de durzău
 Și in locuț de sălaș

Puneți scoarță de buhaș,
 Și de-a mina de-a dreapta
 Tot imi puneți trîmbița,
 La cap puneți găleata,
 Și de-a mina de-a stînga
 Tot imi puneți fluierul,
 Că cînd vîntul și-o sufla
 Trîmbița o trîmbița,
 Fluierul o fluiera,
 Găleata o suspina
 Că nu mulgeți in dînsa.»

Tot de acolo și din aceeași culegere.

5

Mergu-și trei păcurărei
 Cu oile după ei.
 Cel mai mare-i văr primar,
 Cel mai mic a rupt și-a zis :
 «Hei tu, fățiulucul meu,

Numai eu cînd voi muri
 Pe mine că să mă 'ngroape
 In strunguța oilor,
 Sub fundul găleților,
 S'aud vinul ciuruint
 Și mîndrele tropotînd».

Tot de acolo și din aceeași culegere.

6

Merg trei veri primăvărei,
 Îs tustrei păcurărei,
 Cu oile după ei,
 Sus la verdele munte
 La iarbă pină 'n g nunche.
 Acolo dăc'au sosit
 Numai pe cela mai mic,
 Care era mai streinic,
 După apă l-au mînat,
 Pină legea i-au gătat.

Pină apă a 'mpărțit
 Legea lui că i-au gatit :
 Pe dînsul de omorit.
 Da el bin -a auzit
 Și el numai de și-a zis :
 «Pină apa mi-am lîrat
 Voi legea mi-o ați gătat ;
 Pină a ' am împarțit,
 Da voi legea mi-ați gătit.
 Hei tu, frățiorii mei,
 Dacă voi m'îți omori,
 Pe mine nu mă 'ngropați

Nici în sfintu temeteu,
 Fără unde-oi zice eu.
 Tot pe mine mă 'ngropați
 În strunguța oilor,
 În cărarea fetelor,
 În țarcuțul mieilor,
 În drumul femeilor
 Și 'n calea voinicilor,
 În strunguța sterșelilor,
 În calea nevestelor.
 Și 'n mina mea de-adreapta
 Puneți-mi, frați, trîmbița,
 Să-mi zic seara dintr'însa,
 Cînd vîntuțu și-o sufla
 Din țară dela mama,
 Ca s'audă trîmbița,
 Cînd trîmbița o trîmbița
 Oile toate-or sbiera.
 Și 'n mina mea de-a stînga
 Puneți-mi, frați, fluierul;
 Cînd fluieru-o prinde-a zice
 Oile toate s'or stringe,
 Cînd din fuier de mi-oi zice
 Oile toate or plînge
 Oile cele bălăi:
 Toate or sbiera prin văi.
 Cu fluierul oi fluiera
 Și oile m'or cînta:
 Cele mindre bogărele
 M'or jeli seara 'n pornele,
 Cele mindre și cu lini
 M'or jeli vara prin stîni,
 Oile cele cornute
 Mîndru m'or cînta prin munte,
 Oile cele bălăi
 Toate m'or jeli prin văi,
 Oile cele albastre
 Toate m'or jeli pe coaste,
 Cele mindre și cu lapte
 M'or jeli trecînd prin sate.

Hei voi, frățiorii mei,
 Cînd acasă îți sosi,
 Mămuca v'o agodi
 Cu mîncare caldă 'n masă
 Și cu apă rece 'n vasă,
 Și cu struț verde 'n fereastră.
 Și acasă dacă-ti merge,
 Maica 'nainte v'o ieși,
 Mămuca v'o întreba:
 Frate-vost' unde-a rămas?
 Spuneți c'am rămas pe munte
 Cu oile cele cornute,
 A rămas pe niște văi,
 Cu oile cele bălăi,
 A rămas seara 'n pornele
 Cu oile cele bogărele,
 A rămas printre hîrtoape
 Cu oile cele șchioape,
 A rămas pe cele groape
 Cu oile cele șchioape,
 Ar veni și nu mai poate.
 Numai el și-a cuvîntat:
 «Pe cînd acas' oi sosi
 Struțuc verde s'o veștezi,
 Apa 'n vasă s'o 'ncălzi
 Și mîncarea s'o răci,
 Și s'o răci mîncarea,
 Nu m'oi vedea cu mama,
 Șohan pîn'o fi lumea,
 Ne-om vedea la judecată
 Și atunci numai odată.»
 Și acasă dac'au venit,
 Maica 'nainte le-a ieșit.
 — Da fiuțul meu nu vine?
 — A rămas pe munte,
 Cu oile cele cornute,
 A rămas pe niște văi
 Cu oile cele bălăi,
 A rămas seara 'n pornele
 Cu oile cele bogărele,

A rămas printre hîrtoape, A rămas pe cele groape
Cu oile cele șchioape, Ș'ar veni și nu mai poate».

Maramureș — *Șezătoarea*, XVIII (1922), 148-149.

7

Pe picior de munte
Ies oile 'n frunte
Și 'naintea lor
Merge Dinu Constandin,
Din zile mai mic,
Din trup mai voinic...
— Mica miorică,
Ce stai singurică,
De apă nu-mi bei,
Nici iarbă nu-mi paști ?
— Cum eu n'oi sta,
Că doi ortaci ai tăi
Ei se tot vorbesc
Și se gomotesc
Cum să te ômoare
Și să te îngroape
In tîrla oilor,
In jocul mieilor,
Fluiera la cap s'o pună.
Vîntu-o abura,
Fluiera o țipa,

Oile-or pleca
La stîna bătrînă,
Unde iarba crește,
In patru se 'mpletește,
Și s'or adăpa
In Dunărea mare...»
Dunărea zicea
Că i le-o 'nneca;
Dalb de păcurar
El se lăuda
Și din grai grăia
Că lui nu-i e frică,
C'are berbecuț docăi
Cu coarnele 'n vînt,
Cu lațe de argint,
Razimă 'n pămînt,
In coarne or plemni.
Oile-or porni
In vîrfurile munților,
In adîncul văilor.

Ș'o 'nchinăm cu sănătate.

Transilvania (Țara Hațegului) — Ov. Densușianu, *Graiul din Țara Hațegului*, 219-220.

8

«Colo sus pe munte 'n sus,
Hoi lerui, Doamne,
Sînt vre-o opt sute de oi
Și vre-o opt păcurărei,
Numai unu-i streinel,

Și pe-acela l-au mînat
Să bată oile 'n jos.
Pin' oile le bătea
Lui grea lege că-i făcea :
Ori să-l puște, ori să-l taie.
Dară el din grai grăia :
— Pe mine nu mă'mpușcați,

Numai capul mi-l luați.
 Și pe mine mă 'ngropați
 În strunguța oilor
 Și 'n jocuțul mieilor.
 Pe mine lut nu puneți,
 Numai dragă sluga mea
 Pue drag fluierul meu.
 Și când vîntul o sufla
 Fluierul că m'o cînta.
 Cîte oi mindre, bălăi,

Toate m'or cînta pe văi;
 Cîte oi mîndre, săine,
 Toate m'or cînta pe mine;
 Cîte oi mîndre, cornute,
 M'or cînta pe virf de munte.
 Cînd o sufla vîntu 'ncet
 M'or cînta ca pe-un secret;
 Cînd o sufla vîntul lin
 M'or cînta ca pe-un strein».

Transilvania (Turda) — A. Birseanu, *Cincizeci de colinde*, 20-21.

9

Pe rîtul cu florile,
 Dimineața lui Crăciun,
 Mîndru joacă oile.
 De joc cine le zicea?
 Păcurari cu fluier.
 Dar la oi cine era?
 Opt păcurărei, părea.
 Dintre opt păcurărei
 Streinu-i unul din ei,
 Și pe el că l-au mînat
 Să întoarcă oile.
 Pe cînd oile-a 'nturnat
 Grea lege i s'a gătat:
 Ori să-l puște ori să-l taie,
 De vieață să-l despoaie.
 Cînd legea și-a auzit
 Cătră ei așa grăit:

«De voiți ca eu să piei,
 Să m'ascultați, frații mei;
 Pe mine nu mă 'mpușcați,
 Ci pe mine mă 'ngropați
 Colo 'n strunga oilor,
 Unde-i jocul mieilor;
 Cu lut nu m'acoperiți;
 Fluierul mi-l puneți cruce,
 Vîntul o sufla și-o zice,
 Vîntu-o zice, turma o plinge..
 Săracile oi bălăi
 Jalnic m'or cînta pe văi;
 Săracile oi cornute
 Jalnic m'or cînta pe munte;
 Săracile oi săine
 Jalnic m'or cînta pe mine».

Să fii gazdă vesel, bun,
 C'a ajuns Sfîntul Crăciun.

Transilvania (Strimbu) — *Gazeta Transilvaniei*, 1899, 12 decembre.

10

Colo 'n jos pe șesurile
 Grea turmă de oi se vede,

Da la elc cine șede?
 Da vre-o opt păcurărași;
 Numai unu-i streinel,
 Și pe-acela mi-l minară

Să întoarcă oile.
 Pină oile 'ntorcea
 Cei șapte lege-i făcea.
 Cînd la ei că se 'ntorcea
 Ei îl prind a-l întreba:
 — Frate, cum îți vrei moartea:
 Ori pușcat, ori sagetat,
 Ori căpuțul jos luat?
 — Nici pușcat, nici săgetat,
 Fără capul jos luat.
 Și pe mine mă 'ngropați
 La strunguța oilor

La jocuțul mieilor,
 Fluierașul meu cel drag
 Mi-l puneți, ortaci, la cap,
 Ca vîntul cînd o sufla
 Fluierul o fluiera,
 Oile or înturna:
 Oile cele cornute
 Mîndru m'or cînta pe munte;
 Oile cele bălăi
 Mîndru m'or cînta pe văi;
 Oile cele săine
 Mîndru m'or cînta pe mine».

Transilvania (Rodna) — *Gazeta Transilvaniei*, 1896, 15 decembre.

11

Colo sus, Doamne, mai sus
 Sint la opt turme de oi
 Și cu opt păcurărei,
 Streinel unul din ei.
 Tot pe ăsta l-au minat
 De oile-a 'nturnat.
 Pin' oile le abătea
 Lui grea lege îi făcea:
 Ori să-l puște ori să-l taie.
 El din grai așa grăia:
 «Pe mine nu mă 'mpușcați,
 Numai capul mi-l luați
 Și pe min' să mă 'ngropați

In strunguța oilor,
 Unde-i jocul mieilor.
 Pe min' pămînt nu țipați,
 Făr' dragă gluguța mea,
 Fluierița din curea.
 Cînd vîntul o trăgăna
 Fluierița mi-o cînta;
 Cînd vîntul o vijii
 Fluierița mi-o hori
 Și oile m'or jeli:
 Celea cornute
 Colo pe sub munte,
 Celea bălăi
 Pe lingă văi.»

Transilvania (Murăș-Ludoș) — *Gazeta Transilvaniei*, 1892, 13 decembre.

12

Sus la munte, printre văi,
 Sint opt turmuțe de oi
 Și cu opt păcurărei.

Da pe unul mi-l mînară
 Să-și întoarcă oile.
 Cînd oile le 'ntorcea
 Lui grea lege îi făcea:
 Ori să-l puște ori să-l taie.

«Pe mine nu mă pușcați,
Fără capul mi-l luați
Și pe mine mă 'ngropați
În strunguța oilor,
În jocuțul mieilor;
Dragă fluierița mea
Înropați-mi-o 'n pământ

Cu dopuțul cătră vînt.
Cînd vîntul o trăgăna
Toate oile-or juca.
Cîte oi mîndre, bălai,
Toate m'or plînge pe văi;
Cîte oi mîndre, cornute,
Toate m'or plînge pe munte».

Transilvania (Ceanu-de-sus) — A. Viciu, *Colinde din Ardeal*, 167-168.

13

Trei păcurărași pe munte,
Hoi leri-mi, Doamne!
Cei mai mari is veri primari,
Cel mai mic e streinel
Ca ș'o lună de inel.
Toți pe el că mi-l mîna
Să bată oile 'n sat.
Pînă oile bătea
Mare lege îi făcea:
Ori să-l puște ori să-l taie.
El din grai așa grăia:
«Pe mine nu mă pușcați,

Fără capul mi-l luați
Și pe mine mă 'ngropați
În staulul mieilor,
În strunguța oilor;
Pe mine pământ nu puneți,
Făr' scumpă gluguța mea
Și fluiera la curea.
Cînd vîntul o trăgăna
Fluierița mi-o cînta:
Oi, oi, oi, mîndre cornute
Mîndru m'îți cînta pe munte.
Oi, oi, oi, mîndre moțate
Mîndru m'îți cînta pe sate».

Transilvania (Ciunga) — *Ibid.*, 168.

14

Trei păcurărei pe munte,
Și toți trei sint frați de cruce,
Numai unu-i singurel
Ca ș'o lume de inel,
Tot pe el că și-l mîna
Oile de le 'nturna.
Pin' venia și pin' venia
Legea lui că i-o făcea:

Ori să-l puște ori să-l taie.
El din grai așa grăia-re:
«Pe mine nu m'îți împușca,
Nici capul nu m'îți tăia,
C'am o glugă cu curea,
Fluiera-i băgată 'n ea;
Cînd vîntul o trăgăna
Fluiera o răsuna,
Oile s'or înturna.

Transilvania (Bistra) — *Ibid.*, 168-169.

15

Sub dumbrava muntelui,
 Dimineața lui Crăciun,
 Sint nouă păcurărași,
 Dimineața lui Crăciun.
 Cel mai mare jos pe mare,
 Cel mai mic e streinel,
 Streinel ca ș'un inel.
 Și tot pe el îl minară
 Să întorcă oile-re.
 Cînd oile le 'ntorcea-re

Lui grea lege că-i făcea-re,
 Că pe el ca să-l omoare.
 Da și el din grai grăia-re :
 «Pe mine dacă m'omoriți,
 Pe mine mă îngropați
 In strunguța oilor,
 Colo 'n jocul mieilor.»
 Da pe el cine să-l cînte ?
 Da, zău, a lui oi cele multe,
 Da, zău, cele bălălăi,
 Da și cele ochișele
 Să-l cînte pe el de jele.

Transilvania (Munții apuseni) — *Foaia poporului*, Sibiu, 1898,
 20 decembre.

16

Colo sus la munte
 Neaua-i de-un genunche.
 Stau trei păcurari
 Și trei lotri mari.
 Lotrii se vorbiră
 Pe streini s'omoare.
 Streinii-auziră,
 Cătră ei grăiră :
 «Dați de omoriți-ne
 Și 'ngropați-ne
 În ușa streinilor,
 In pragul vecinilor,
 Și ne puneți voi

De-o cruciță mică
 Și de-o fluierică,
 Vîntul cînd o bate
 Prin oi va răzbate,
 Fluijeru-o doini,
 Oile-or grăi,
 Pe min' m'or boci :
 «Sărac gazda nost
 Ne-a dat adăpost
 Și ne-a hărănit
 Cu iarbă frumoasă
 Pe la umbră groasă,
 Și ne-a adăpat
 La izvor curat».

Transilvania (fără altă indicație) — T. Pamfile, *Crăciunul*, 76.

17

Sus în plaiul muntelui
 Sint trei lari
 Păcurari,

Numai unul streinel.
 Da-l mina s'abată oi,
 Pină oile-abătea
 Lui grea lege de-i făcea :
 Tot pe el ca să-l omoare.

El din grai așa grăi :	Că cînd vîntul o sufla
«Voi dacă m'îți omorî,	Fluierul mîndru-o cînta :
Tot pe mine mă 'ngropați	Oile cele săine
În strunguța oilor	Mîndru m'or cînta pe mine ;
Și 'n jocuțul mieilor,	Oile cele bălăi
Cu gluga mă învăliți,	Mîndru m'or cînta pe văi ;
Fluieru-l puneți la cap,	Oile cele cornute
Implintați-l în pămînt	Mîndru m'or cînta pe munte».
Cu hudele cătră vînt,	

Transilvania (Ciubanca) — Chestionarul N. Densusiauu, ms.
Acad. rom. 4554, f. 203.

18

Trei păcurari,	«Asta oi lua».
Hoi lerui, Doamne,	Cei doi cuvînta :
La o turmă de oi,	«Tu de-o vei lua,
Le mină la munte,	Noi te-om săgeta
La cele mai multe.	Și te-om îngropa
'Nainte le iasă	În staur de oi,
Mîndră și frumoasă	În jocul de miei,
Fata de maior,	Fluierul cel drag
'Cu guler galbin.	Ți l-om pune steag,
Unul cuvînta :	Fluierul cel dulce
	Ți l-om pune cruce».

Tot de acolo — *Gazeta Transilvaniei*, 1885, 24 decembre.

19¹

«Colo'n sus, Doamne mai sus,	Sus la virful muntelui,
Florile dalbe,	Umbă-un păcurar la oi
	Cu fluierul fluierînd,
	Turmuluța înturnînd.

1. Colinda aceasta este de fapt cea foarte răspîndită în care ciobanul spune oilor că trebuie să le părăsească. Ea arată însă la sfîrșit contaminarea cu *Miorița*.

Fluier tace,
 Turma paște;
 Fluier zice,
 Turma plînge.
 Cînd cu fluierul tăcea
 El din grai așa grăia:
 «Lăsa-[vă]voi la lupii, oi,
 C'am albit la cap ca voi».
 Oile toate plîngeau,
 Cătra domnii lor ziceau:
 «Stăpine, nu ne lăsa
 Că de tine-om asculta,
 Și tu nu ne părăsi,
 Că noi bine te-om griji
 La Sîn-Jorz

C'un miel frumos,
 La Păscîță
 Cu jintiță,
 La Ispas
 Ti-om' da și caș.
 Dacă-i muri undeva,
 Noi pe tin' te-om aștepta
 În cîmpul cu florile,
 Unde bat vînturile.
 Dintre noi cele bălăi
 Mult te-om mai plînge pe văi;
 Dintre noi cele cornute
 Mult te-om mai plînge pe
 [munte].

Transilvania (Boiereni) — *Gazeta Transilvaniei*, 1895, 10 decembrie.

20

Trei păcurari siut pe munte,
 Leru-i Domnul,
 Și vorbesc de zile sfinte,
 Din părinți sînt păcurari
 Și toți sînt veri primari.
 Păcurarul cel mai tinăr
 Toată ziua suflă 'n fluier
 Și de turma sa se uită
 Și pier oi în samă multă.
 Ceialaltî înțelegeau
 Se vorbeau, legea-o făceau
 Pentru ce nu le-a păzit
 Și la lupi le-a părăsit.
 Și-i desleag'o judecată
 Ca de spadă sau săgeată
 Și de mîna lor să piară,
 Soarele stînd de seară,

Să-l astupe cu mohoare
 Încă 'n răsărit de soare.
 «Păcurari, mă judecați,
 Dară capul nu-mi tăiați,
 Ci de vreți mă săgetați
 Și vă rog ma 'mmormîntați
 În strunguța oilor,
 În cel strat al florilor,
 Și vă rog a m'astupa
 Cu cea glugă neagr'a mea,
 Fluierul dela curca,
 Că cu vîntul eu sînt frate
 Și de-o 'ncepe trist a bate
 Glugușoara s'o mișca
 Fluierașul o cînta:
 «Oi frumoase și cărunte,
 Mîndru v'am cîntat pe munte;
 Berbeci și mielușei,
 Blestemați pe soții mei

Că m'au săgetat în stîină	Glugușoara se mișca,
Și nu știu să fiu de vină».	Fluieruțul îl cînta.
Cel mai tînăr că muria,	O 'nchinăm spre sănătate.
Vînturile îl bătea,	

Transilvania și Bănăt — At. Marienescu, *Colinde*, ed. a doua,
București, 1861, 164.

ÎNDREPTĂRI ȘI ADAUSURI

La vol. I :

Pag. 105, după primele versuri (rîndul 4) să se adauge acest pasaj care a fost sărit la punerea în pagini : e exemplul clasic al lirismului asociat de impresii pe care țăranul nostru le păstrează din zile multe petrecute pe drum, în lungi pribegii.

La vol. II :

Pag. 22, nota 3 : despre cîntecul păcurarului care și-a pierdut oile, v. și *Revista critică-literară*, III, 325. În rîndul penultim se pune paranteza, în locul virgulei, dinaintea lui : ceva—suprimîndu-se cea din ultimul rînd dinaintea lui *rom*.

Pag. 55, rîndul 10 : de adăugat var. XX, XXI, 2 la acelea în care ciobanii apar ca frați.

CUPRINSUL

CUPRINSUL

CIOBĂNIA ȘI HAIIDUCIA	7
„MIORIȚA“	37
IMAGINI PĂSTOREȘTI IN POESIA POPULARĂ	105
INCHEIERE	115
APENDICE	121
ÎNDREPTĂRI ȘI ADAUSURI	162

TIPOGRAFIA „JOCKEY-CLUB“

ION C. VĂCĂRESCU

BUCUREȘTI, STR. UMBREI, 4

1923

TIPOGRAFIA „JOCKEY-CLUB”

ION C. VĂCĂRESCU

BUCUREȘTI, STR. UMBREI, 4

1923.